

AZ ALKOTMÁNYOS
POLITICA TANA.

IRTA

CONSTANT BENJAMIN.

FORDITOTTA

PERLAKY SÁNDOR.

Ára 1 frt. 20 kr.

8.

PEST,

NYOMATOTT TRATTNER-KÁROLYNÁL,

1862.

31
222

AZ ALKOTMÁNYOS
POLITICA TANA.

IRTA

CONSTANT BENJAMIN.

FORDITOTTA

PERLAKY SÁNDOR.

PEST,

NYOMATOTT TRATTNER-KÁROLYINÁL,

1862.

AN ALKOTMÁNYOS

POLITICA TANA.

Constant értekezését „A political ellenhatásokról“
Halimbai név alatt adtam. Megjelent Tratt-
ner-Károlyinál 1845-ben.

DR. BALLAGI GEZA

CONSTANT BENJAMIN.

Született Lausanne-ban 1767ben; a protestantismus és német tudomány iskolájában fölneveltetve. politikai életét akkor kezdé, midőn a revolutio, kilépven a terrorismusból, megállapodást és kormányt keresett. A szabadság, az *egyéni szabadság*, a polgár és magán-élet biztosítékai, az ember és gondolat függetlensége, ezek voltak, mikre törekedett Constant minden kormány alatt; e jogok voltak, melyeknek a császárság általi elnyomatását neheztelve szemlélte, melyeket a restauratio alatt visszakövetelt, melyeket a visszatérő Napoleontól 1815-ben kért, s melyeknek még egy javithatlan dynastiától való visszanyerésével is kecsegtette magát. Ő nagy író, izletes regényköltő, elmés és ujitó criticus, történetíró és philosophus, publicista és szónok, elbájoló szellem, ugyanazon gazdagsággal és élénkséggel megáldva, mint Voltaire, lelkének, midőn az ironiából kilépett, ugyanazon tüzét mutató, mint Rousseau, szép műveket írt, csodálatra méltó töredékeket; de lelke maga-

sabb volt mint iratai, és azokban nem adta maga egész mértékét és kifejezését.

Azonban ő gondolkodott arról, hogy magához méltó emléket emeljen. A béke és nyugalom idejére tartotta fel, megírni a religiók történetét, hogy abban összpontosítsa elméje minden erejét és reá fordítsa utolsó korszakát azon életnek, mely mind addig nem egyéb küzdésnél, hogy megírja pályája végrendeletét. De nem nyugodhatott meg, mert soha nem látta békében a szabadságot, és meghalt a nélkül, hogy izlelte volna a lángész azon örömét, midőn összeszedi magát előbb mintsem lelépne. A vallást ugyanazon alakban szemlélte mint Rousseau, ugy látszott neki az, mint egy érzelem, mely az ember szívében fölgerjed, és istennel egyéni viszonyt kötni törekszik. De a két philosophusnak e közös szempontja kitágul az által, amint Constant azt a történetre alkalmazza. Ott találja ő meg a vallásnak és isteni tiszteltnek forrását minden népeknél, és így ellent mond a tizennyolezadik század tévedő állításának, mely a vallási szerkezetet nem nézte másnak, mint systematicus csalásnak. Az ő szempontja valódi haladás; azon előnye van, hogy szabatosan *elválasztja az alapot magát a dolgok alakjától*, és kifejezi ezen lényeges állítást: „De minden létező positiv alak, bármi kielégítő legyen is a jelennek, magában foglalja a jövődő haladásának ellenmondását. Már fenállása által reá ragad a dogmaticus és tespedő jellem, mely megtagadja követni az ész az ő fölfedezéseiben, és a lelket az ő gerjedelmeiben, melyeket minden nap tisztábbá és

gyengédebbé tesz. Kénytelen, hogy hiveire nagyobb benyomást tegyen, majdnem anyagi alakokat kölcsönözni, a vallási intézet csak hamar alig mutat az ezen világ által kifárasztott embernek mást, mint egy csaknem hasonló világot. Hirdetett eszméi mindinkább szűkebbekké lesznek, mint a földi eszmék, melyeknek csak másolatai, és elérkezik a korszak, midőn az ész elé mind oly állításokat terjeszt, melyeket az nem fogadhat el, és a lélek elé oly gyakorlatot, mely azt ki nem elégíti; akkor a vallási érzelem elválik ezen mintegy megkövesedett alaktól. Mást követel, mely nem sérti, és mindaddig nyugtalankodik míg azt megtalálta.“ (De la Religion, tom. 1. chap. 2.) Ezen észrevétel megfejtja a vallási és társadalmi formák és institutiók másításait, változásait, átalakulásait, és bukását. A politica és vallás alakok által fejlődik és határozza meg magát; de azokat változtatja, elcseréli: ezt szükséges megérteni boszú és kétségbeesés nélkül. Világos, hogy az emberiség szelleme csak azon föltétel alatt halad, ha mozog, és ha azt akarjátok, hogy a népek tökéletesedésre képesek legyenek, engedjétek meg nekik, hogy átalakuljanak.

De a vallás nem kizárólagosan érzelem, valamint a philosophia nem egyedül reflexio. A religio minden és tesz is mindent; az értelmezi, az fejt meg a világot, az rakja le a társadalmak alapjait, az határozza meg és hirdeti ki a törvényt, az kormányozza az embereket, az tanítja, bünteti és jutalmazza. Ezen a történet első korszakában szükséges hivatása, az egyéni érzelem határain túl me-

gyen; Constant Benjamin is hijában fordítja reá minden tehetségét, hogy a világteremtést, a cosmogoniákat és a papságot egysége alá sorozza, mely nem az igazi, és nem ad elég tág alapot azon tökéletlen épületnek, melynek sokáig fogjuk részleteit, díszét és gazdagságát tanulmányozni.

Mi volt a társalmasság, a sociabilitas, a mi publicistáknak? védelem és biztosíték. Egy kis remek munkában, mely tárgyára oly teljes, mint Lessingé *az emberiség neveléséről*, egy értekezésben *a régiek szabadságáról összehasonlítva az újabbakéval*, előadá politikája alapelveit, melyeket már fejtegetett il yezimü iratában: *a hódítás és bitorlás szelleme*. Ez utóbbi munkájában egyenlő fokon áll Montesquieu-vel. Soha nem tett finomabb, igazabb és teljesebb észrevételeket. Itt a szenvedély ékeszólóvá teszi a hideg észet; az író összeszedte minden erejét, hogy fölkeljen Napoleon ellen. A hódító, visszatértekor 1815-ben iratott neki egyik kamarása által, hogy a Tuileriákba menjen. A császár és az író együtt beszélgettek, és Constant Benjamin azzal jött ki ezen értekezletből, hogy nyíltan egyesült azon emberrel, kivel mindig küzdött volt, és aki akkor Európával szemközt Franciaország szerencsésjét tevő. — (Napoleon constitutiót adott.) — De térjünk vissza a társalmassághoz. Az egyéni függetlenség az újabbaknak első szüksége, nekik az a szabadság: e hiányos állítást Constant Benjamin historiai példákkal támogatja, melyeknek erejét méltányolni kell. Már szóltam volna Mablyról, ki bizonyos befolyást gyakorlott; de Constant oly szellemi módon és hatá-

rozottan jellemző, hogy elég az ő szavait idéznem. Mintán előadta volna, hogy a régiek célja volt, a társadalmi hatalmat a haza minden polgárai között megosztani, és hogy ezt nevezték szabadságnak; — ellenben az újabbak célja az, hogy a magános élvezete biztos legyen, és szabadságnak nevezik az ő élvezetőknek engedett biztosítékokat, azután így folytatja: „Azt mondtam kezdetben, hogy ezen különbséget észre nem vévén, különben jószándéku emberek végtelen bajokat okoztak hosszú és zivataros forradalmunk ideje alatt. Isten mentsen meg attól, hogy nekik igen szigorú szemrehányást tegyek; még tévedésök is menthető volt. . . . E férfiak több theoriáikat két philosophus munkáiból meritették, kik magok sem kételkedtek volna a módosításokon, melyeket kétezer évek idéztek elő az emberi nem hajlamaiban. Talán egyszer meg fogom vizsgálni e philosophusok legkitünőbbikének Rousseau-nak rendszerét; és megmutatom, hogy átültetvén korunkba más századok társadalmi hatalmát és collectiv felségét, e lángész, melyet a legtisztább szabadságszeretet lelkesített, mindamellott szomorú ürügyet szolgáltatott a zsarnokság nem egy nemének. . . Mably mint Rousseau és mint sokan mások, a régiek nyomán, a *társadalmi test tekintélyét vették a szabadságnak*, és minden eszközök jónak látszottak nekik e tekintély tevékenységét kiterjeszteni az emberi nem azon ellenszegülő osztályaira, melyeknek függetlensége felett panaszkodtak. Mindenütt azon sópánkodnak munkáikban, hogy a törvény csak a tetteket érheti el. Azt akarták volna, hogy elérje

a gondolatokat, a legfutólagosabb benyomásokat ; hogy nyomában legyen az embernek folytonosan, és a nélkül, hogy menedék helyet engedne neki, hová hatalma elől fusson ; alig vettek észre, akár mely népnél, valamely faggató rendszabályt, azonnal egy fölfedezést véltek tenni, és azt mintául ajánlották: ők ugy megvetették az egyéni szabadságot, mint a személyes ellenséget szokás megvetni: és mihelyt a történetben oly nemzettel találkoztak, mely attól teljesen meg volt fosztva, ha nem is volt political szabadsága, ők nem tagadhatták meg tőle bámulásukat. Az Egyptomiak fölött magokon kívül voltak, minthogy, így szóltak, azoknál minden törvény által volt szabályozva, egészen a pihenésig, egészen a szükségekig. Minden meghajlott a törvényhozó hatalma előtt ; a nap minden pillanata bizonyos kötelességgel volt kitöltve ; még a szerelem is alája volt vetve ezen tisztelt intervenciónak, és a törvény nyitotta meg és zárta be koronkint a nuptialis nyoszolát. — Sat. sat.“

Mi minket illet, nekünk ujjabbaknak a szabadság nem áll egyedül az egyéni mentességekben, és más az mint a biztosítékok koldusa. Constant sokat tett azon eszme elterjesztése körül, hogy a szabadság nem egyéb ellenszegülésnél. A democratia és a convent zsarnoksága, az imperialis dictatorság kevélysége, az ő szemében mindig kötelességgé tette a küzdelmet és ellenhatást az egyéni méltóság érdekében. A körülmények így elfedezték előtte azt, a mi a francia revolutio elveiben positiv volt, és előtte rejtve maradt, hogy

az a pusztítás után építeni törekedett. De az az érdem az övé, hogy ő volt az első, ki Rousseau hiányos meghatározását a törvényről és felségről, kijavította. 1814. után első ő állította fel *az ész, mint a törvényhozó hatalom elvét*, s ez által a későbbi politicalai elméletek alapját tette le.

Hol vannak ennél fogva ma a moralis tudományok? A restauratio philosophiája visszavezette a nemzet öntudatába a történetnek és multnak bizonyos elemeit; de két nagy gyengesége volt: először az 1814-diki alkotmányba zárkozott, és azt úgy tekinté, mint az emberi szellem Hercules oszlopaít: aztán azon hibát követte el, hogy a metaphysicára nézve magát a németek törvénye alá vetette, a nélkül hogy szabadságát illetőleg eléggé óvatos lett volna, és a nélkül hogy maga valami creditit kísértsen meg. Kétségkívül szükséges volt, és még most is az, szomszédaink philosophiai munkáit megismerni, és azok eredményeit saját törekvéseinkkel összehasonlítani. De kik vagyunk mi ezen országban? Mint Descartes és Rousseau utódai elfogadhatjuk-e Kant és Hegel speculatioi és phraseologiája betűszerinti behozatalát? Nem kell e minden törvényes philosophiai mozgalomnak a nemzeti öntudatból származni? Egy századnak az előbbi systemák nem hasznosak, mert az egyikben az igazság töredékei vannak, a másik és harmadik egyes rongyait nyújtja, és az igazság csak ezen inventarium jutalma lesz. Soha nem fog semmi életre való és termékeny származni a bibliotheca ezen eclectismusából. De hát miért terjesztém én elő annyi rendszerek és nagy férfiak

sorozatát? Azért-e, hogy e halottaktól kérjek szövétneket századom számára? Isten mentsen! Hanem azt hittem, hasznos lesz meg szemlélni Plato poesisét, Aristoteles okosságát, a stoicismus nemes magatartását, az evangelium szellemét, Machiávelt és az ő Italiáját, Angolhont, mint lép föl hathatósan legelső a political philosophiában, Spinosat, a pantheismust felállítót, Luthert, mint szabaditja föl a lelkiismeretet, melynek Kant és Fichte kutatják törvényeit, Rousscaut, mint jön Montesquieu speculációi után, és emeli föl rettentő kezét az ő társadalom ellen; Condorcet-t, mint lelkesegett a jövő fölé és a történetben oly logicit és geometriát mutatott ki, melynek elveit a jövő századoknak kell termékennyé tenni, DeMaistre-t, mint makacszkodott ütközetbe vezetni századunk ellenei megvert harcosait, Saint-Simon-t, mint keresi egy társadalmi organisatio eszméjét, *Benjamin Constant*-t, mint törekedik fölemelni az emberi természetet reményeiben és jogaiiban, s mint szolgált nemes spiritualismussal a szabadságnak: ezen kép előállítása által nem akartam sirjából ásni ki az igazságot, hanem azt megmutatni, *hogy minden század saját gondolata által él, és nem a multtól vett kölcsönből*, hogy minden nagy nép ellenállhatlan önerővel és egy csapással fejt ki egy eredeti philosophia phasisait; be akartam bizonyítani, hogy még az előbbi systemák története is azt tanúsítja, hogy a nép mint az egyes ember jelenének szüksége van arra, hogy maga szülje saját eszméit; és mindenek fölé meg akartam határozni azon korszakot, hol kell egy nem-

AZ ALKOTMÁNYOS POLITICA TANA.

I. Fejezet.

Az alkotmányos hatalmak.

I. Az alkotmányos hatalmak ezek: a királyi, a végrehajtó, a képviselő, a birói és a törvényhatósági hatalom.

Megjegyzések. — Csodálkozni fognak azon, hogy megkülönböztetem a királyi hatalmat a végrehajtótól. Ezen folyvást félreértett megkülönböztetés igen fontos; ez talán a kulcsa minden politikai organisationak. Nem igénylem magamnak felfedezése érdemét: csirája található Clermont-Tonnerre-nél, egy igen felvilágosodott férfinál, ki zavaraink között veszett el, mint csaknem minden felvilágosodott emberek.

A monarchiai hatalomban, ugymond, két megkülönböztetett hatalom van, a végrehajtó hatalom, felruházva tényleges, positiv előjogokkal, és a királyi hatalom, mely a multnak emlékei és a vallás hagyományai által tartatik fen.

Gondolkodván ezen eszme felett, meggyőződttem helyességéről.

E tárgy eléggé új, hogy némi fejtegetést megérdemeljen.

A három political hatalmak, mint eddig ismertettek, a végrehajtó, törvényhozó és birói hatalmak, mindannyi mozdonyok, melyeknek össze kell hatni, mindeniknek saját körében, az egyetemes mozgalomhoz, de ha e mozdonyok pályájokból kimentek, összeütköznek és egymást megakasztják, kell oly erőnek lenni, mely azokat helyökre visszavezesse. Ezen erő nem lehet e mozdonyok egyikeben, mert az arra szolgálna nékie, hogy a többi megsemmisítse; szükséges hogy az a körön kívül álljon, hogy az némileg neutralis, semleges legyen, hogy mindenütt lehessen alkalmazni, hol alkalmazása szükséges; és hogy a bajoktól óvjon, a sérelmeket orvosolja a nélkül, hogy ellenséges legyen.

Az alkotmányos monarchiának azon nagy előnye van, hogy e semleges hatalmat egy király személyében állítja fel, kit már ősi hagyományok és emlékek környeznek, és aki fel van ruházva a közvéleményből származó ama hatalommal, mely political hatalmának alapúl szolgál. Ezen király igazi érdeke semmiképen nem az, hogy egyik alkotmányos hatalom a másikat felforgassa, hanem hogy mind egymást támogassák, egymást megértsék, és egymással összhangzásban cselekedjenek.

A törvényhozóhatalom a képviselő gyűlésekben van, a király szentesítése mellett; a végrehajtóhatalom a ministerekben, a birói a törvényszékekben. Az első alkotja a törvényeket, a második általános végrehajtásukról gondoskodik, a

harmadik alkalmazza az egyes esetekre. A király e három hatalom között áll, mint neutralis és közvetítő hatalom, semmi jól értett érdeke a súlyegyent megzavarni, sőt minden érdeke azt fenntartani.

Kétség kívül, miután az emberek nem követik mindenkor az ő jól értett érdekeket, szükséges azon ovatosságot használni, hogy a királyi hatalom ne működhessek a többi hatalmak helyett; és ebben áll a korlátlan és az alkotmányos monarchia közötti különbség. Minthogy mindig hasznos a tényektől vett abstractiókból kiindulni, mi az angol alkotmányra hivatkozunk. *) Semmi törvény nem hozhatik az országgyűlés hozzájárulása nélkül, semmi határozat nem hajtathatik végre egy minister aláírása nélkül, semmi ítéletet nem hozhat más, mint a független törvényesékek. Hanem ezen ovatosság után, nézzétek mint alkalmazza az angol alkotmány a királyi hatalmat, hogy minden veszélyes küzdelemnek véget vessen és a többi hatalmak között az öszhangzást felállítsa. Ha a végrehajtó hatalom, azaz a ministerek eljárása szabály-

---

*) Még kell jegyezni, hogy az angol alkotmány inkább tetteleg mint jogilag állítja fel a királyi hatalom semlegességét. Ezen neutralitas ott a körülmények crejénél fogva lépett életbe, és minthogy az elengedhetlen föltétele, szükséges következménye minden alkotmányos monarchiának. Az angol alkotmányban vannak még némely királyi előjogok, melyek ezen semlegességgel össze nem egyeztethek, és a melyek nem szolgálhatnak szabályul azon népeknek, melyek arra vannak hivatva, hogy a szabadság jótéteményeit monarchia alatt élvezzék.

talán, a király leteszi a ministereket. Ha a képviselő hatalom működése károsra lesz, a király feloszlatja a képviselő testületet. Végre ha a bírói hatalom tette sérelmes, amennyiben egyéni cselekedetekre az általános büntetéseket felettébb szigorún alkalmazza, a király mérsékli e tettet kegyelmezési jogánál fogva.

Csaknem minden alkotmányok hibája az volt, hogy nem állítottak fel egy neutralis hatalmat, hanem a hatalomnak azon öszvegét, mellyel azt kell felruházni, a működő hatalmak egyikének adták. Midőn a tekintély ez összege a törvényhozó hatalomban egyesült, a törvény, melynek csak meghatározott tárgyakra kelle kiterjeszkedni, mindenre kiterjeszkedett; meg volt az önkény és korlátlan zsarnokság. Innen a népgyűlések kicsapongása az olasz köztársaságokban, a hosszú parlamenté, a conventé, létele némely szakaiban. Midőn a tekintély ez összege a végrchajtó hatalomban egyesítettett, meg volt a desposismus. Innen a bitórlás, mely Rómában a dictatorságból következett.

A római történet, általában, nagy példa a semleges hatalom szükségessége mellett, mely a működő hatalmak között közvetítő. Látjuk e köztársaságban, a nép és tanács surlódásai közepett, mint keres mindenik párt biztosítékokat, de miután mindig önmagokba helyezték azokat, minden biztosíték fegyverré vált az ellenfél irányában. A nép fölkelései romlással fenyegetvén az államot, felállítotott a dictatorság, a patriciusi osztály érdekében. Midőn pedig az ezen osztály által gyakorlott elnyomás a plebejusokat, a népet kétség-

beesésig vitte, nem töröltetett el a dictatorság, hanem mellette, párhuzamosan, a tribunusi intézethez folyamodtak, ezen teljesen népies tekintélyhez. Ekkor az ellenségek egymással szemközt találkoztak, csak hogy mindenik a maga részéről megerősítette magát. A centuriák aristocratia voltak, a tribusok democratia. A plebiscitumok a tanács hozzájárulása nélkül hozattak, de azért nem voltak kevésbé kötelezők a patriciusokra nézve. A senatus consultumok, a patriciusoktól jöttek, de azért szintén úgy kötelezték a plebejusokat is. Így sorban mindenik párt megragadta a hatalmat, melyet neutralis kezekre kellett volna bízni, és visszaélt vele, mi mindenkor meg fog történni, míg csak a működő, activ hatalmak róla le nem mondnak, hogy belőle egy külön hatalmat alkossanak.

Ugyan e megjegyzést tehetni a Carthagoiakról: látjátok mint állítják fel egymásután a főnököket, mint legfőbb kormányt, hogy a tanács aristocráciájának határt vessenek, a százak tribunalját, hogy a főnököket fékezzék, az ötszemélyes táblát, hogy a százakét mérsékeljék. Egy kormányhatalmat, úgy mond Condillac, zabolázni akarván, másikat állítottak, melynek hasonlóan szüksége volt a korlátoztatásra, meghagyván a visszaélést, melyet orvosolni véltek általa.

Az alkotmányos monarchia adja meg, mint mondám, ezen neutralis hatalmat, mely minden rendes szabadságnak mellőzhetlenül szükséges. De e roppant előny elvész, ha a királyi hatalom a végrehajtóival egyenlővé sülyesztetik, vagy ha a

végrehajtóhatalom a királyéhoz fölemeltetik. Akkor ezer kérdés megfejthetlenné lesz, például a felelősségé. Ha ugy tekintetnek a ministerek, mint a végrehajtó hatalom eszközei, oktalannak látszanék felelőssé tenni ezeket, és sérthetlennék nyilatkoztatni a kart, mely használja. De vétessék a végrehajtás, azaz a ministerek, mint külön hatalom, melyet letétel által fékezni a királyi hatalom rendeltetése, valamint az fékezi felosztás által a képviselő testületeket, így a végrehajtó hatalom felelőssége okszerű lesz, és a királyi hatalom sértetlensége biztosítva van.

Azt fogják e mondani, hogy a végrehajtó hatalom a királytól származik? Kétség kívül, de jöllehet a királytól jó, az többé nem a király, valamint a képviselő hatalom nem a nép, noha a néptől ered.

Midőn a polgárok, érdekeik felett viszálkodva, egymásnak ártanak, a semleges hatalom szétválasztja őket, követelései felett ítél, és egyiket a másiktól megóvja. Ezen tekintély a birói hatalom. Hasonlón, midőn a közhatalmak meghasonlanak, és készek egymásnak ártani, szükséges egy semleges tekintély, mely azt cselekedje irányukban, mit a birói hatalom tesz az egyénekre nézve. E tekintély, az alkotmányos monarchiában a királyi hatalom. A királyi hatalom némileg a birói hatalom a többi hatalmak irányában.

Vissza fogunk e kérdésre térni, és még bővebben felvilágosítjuk, midőn a végrehajtó hatalom *letételéről* értekezünk; minek lehetősége mel-

lőzhetlenségét megmutatjuk, és a mi mindamellett, midőn a végrehajtó hatalom a királytól nincsen megkülönböztetve, zavarok kútfeje az elméletben, és veszélyeké a gyakorlatban.

II. Fejezet.

A királyi előjogokról.

I. A királyi hatalom a király kezeiben van.

II. A király nevezi ki és teszi le a végrehajtó hatalmat.

Megjegyzések. — A végrehajtó hatalom letétele a legmegoldhatóbb kérdés mind a köztársaságokban, mind a korlátlan monarchiákban, mert a kormánynak e két alakja nem állít fel eléggé meghatározott különbséget a végrehajtó és legfőbb hatalom között: látjuk is, hogy a despotismus alatt nincs más mód a végrehajtó hatalmat letenni, mint a felforgatás, oly eszköz, mely sokszor rettentőbb a bajnál; és jőllehet a köztársaságok törekedtek szabályosabb eszközöket szervezni, ezen eszközöknek gyakran ugyanazon erőszakos és rendzavaró eredménye volt.

A Cretaiak egy lázadást találtak ki, némely tekintetben törvényest, mely által minden tisztviselő letétetett, és több publicisták dicsérik ezért őket. Egy athenei törvény megengedte minden polgárnak mindazt megölni, ki, tisztviselői eljárásában, a köztársaság szabadságát megtámadná.

Rómában Valerius Publicola törvényének ugyanez volt czélja. A Florenczieknek meg volt az ő ballia-jok, rendkívüli tanácsuk, rögtön felállítva minden hatalommal felruházott és azon tehetsége volt, hogy általánosan megfoszthasson mindenkit hivatalától. De, mindezen alkotmányokban, a végrehajtó hatalom letételének joga ingadozott és úgy szólván annak tetszésétől függött, aki kezébe kerítette, és az nem azért ragadta meg, hogy megszüntesse, hanem hogy maga gyakorolja a zsarnokságot.

Azon tekintélynek, mely a végrehajtó hatalmat letehetné, azon hibája van, a desposismus alatt, hogy annak szövetségese, és a respublicában, hogy ellensége: tehát nem semleges vagy közvetítő; és a köztársaságban nem állandó, és nem lehet nyugodt: mert, nem lévén maradandó, és a pillanat szüksége állítván fel, azon párt, mely kezébe keríti, nem áll meg annál a mi igazságos és elkerülhetlen; nem elégszik meg a letevessel, hanem sújt; és miután ítélet nélkül sújt, gyilkol.

A florenczi ballia, fergegeből születvén, eredetét magán viselte. Halálra kárhoztatott, bebörtönöztetett, vagyont elkobzott, mert nem volt más eszköze azokat megfosztani a hatalomtól, kikre az bízott. Azért, miután Florenczet anarchiával háborgatá, fő eszköze lett a Mediciek hatalmának.

Szükséges oly alkotmányos hatalom, mely mindig birjon azzal, mi a balliában hasznos volt, de soha azzal mi benne veszélyes létezett; azaz, a mely se ne ítélhessen el, se be ne zárathasson, se

vagyont el ne kobozhasson, se száműzetésbe ne küldhessen, hanem amely arra szoritkozik, hogy elveszi a hatalmat azon emberektől vagy azon gyűlésektől, melyek veszély nélkül azt tovább nem birhatják.

Egyedül az alkotmányos monarchia oldja meg e nagy problémát; és hogy az eszméket jobban meghatározzuk, kérem az olvasót vesse össze állításaimat a valósággal. Ezen valóság az angol monarchiában létezik. Az állítja fel a semleges és közvetítő hatalmat: ez a királyi hatalom különválasztva a végrehajtó hatalomtól. A végrehajtó hatalom letétetik a nélkül hogy üldöztetnék. A királynak nem szükséges, hibát bizonyítani miniszterire, vagy bünt, avagy vétkes tervet, hogy őket elbocsáthassa; elküldi őket a nélkül hogy megbüntetné: így mind az megtörténik a mi szükséges, a nélkül hogy valami jogtalanság követtetnék el; és amint szokott jönni, ezen mód, mivel igazságos, még más szempontból is hasznos.

Nagy hiba az minden alkotmányokban, ha nem hagynak más választást a hatalmas embereknek, mint hatalmuk és a vérpad között.

Azon különbség van a végrehajtó hatalom léte, és megbüntetése között, mint a képviselő testület feloszlata és tagjainak vád alá helyezése között. Ha az első mód helyébe a másodikat tennők, semmi kétség, hogy a gyűlések, nem csak political lételőkben fenyegettetvén, hanem az egyéniben is, a veszély félelméből dühösségbe jönnének, és az állam a legnagyobb bajoknak lenne kitéve. Hasonlón van a végrehajtó hatalommal is.

Ha a büntetés nélküli letétel helyébe a perbe-fogást teszitek, fölgerjesztitek félelmét és haragját és védeni fogja hatalmát biztossága végett. Az alkotmányos monarchia elejét veszi e veszélynek. A képviselők gyűlésök feloszlatása, a ministerek letételök után, visszalépnek a többi polgárok osztályába, és e két nagy óvszer eredményei a pártoskodások és visszaélések ellen egyenlőn hatályosak és békések.

III. A királyi szentesítés szükséges, hogy a képviselő gyűlések végzései törvény erejével bírnak.

Megjegyzések. — Midőn a törvények végrehajtása feletti örködéssel megbizott hatalomnak nincs joga olyakat ellenezni, melyeket veszélyeknek tart, a hatalmak megosztása, mi rendesen a szabadság biztositéka, veszélyessé válik és csapássá. Ezen megosztás igen jó annyiban, hogy összeegyezteti, a mennyire lehet, a kormányzók érdekét a kormányzottakéval. A törvények végrehajtásával megbizottaknak, tekintélyöknél fogva is, ezer módja van e törvények hatása alól kicsúszni. Attól kell tehát félni, ha ők hozzák a törvényeket, hogy meg fog látszani rajtuk, miszerint oly emberek által hozattak, kik nem félnek, hogy reájok alkalmaztassanak. Elválasztván a törvények készítését azok végrehajtásától, azon czélt éritek el, hogy a kik a törvényeket alkotják, ha kormányzók elvben, kormányzottak alkalmazásában; és hogy a végrehajtók ha kormányzók a gyakorlatban, kormányzottak elvben. Hanem, így megosztván a hatalmat, ha nem téz a törvény-

hozó tekintélynek határokat, az következik, hogy az emberek egy osztálya készíti a törvényeket a nélkül, hogy aggódnék a bajok felett, a melyeket okoznak, és hogy egy más osztálya végrehajtja e törvényeket, ártatlannak hívén magát azon rosra nézve a mit cselekszik, mert ő semmivel nem járult a törvények hozatalához is. Az igazság és humanitas e két osztály között áll, a nélkül hogy az egyikhez vagy a másikhoz szólhatna. Akkor ezerszer jobb volna, hogy azon hatalom, mely a törvényeket végrehajtja, bizatnék meg azok hozásával is: legalább tekintetbe venné a nehézségeket és a végrehajtás által okozandó szenvedéseket.

Midőn a fejedelem hozzá járul a törvények alkotásához, és beleegyezése szükséges, hibáik soha nem jutnak oly magas fokra, mint a midőn a képviselő testületek felebbezés nélkül határoznak. A fejedelem és a ministerek felvilágítatnak a gyakorlat által. Ha nem vezetnének a kötelesség érzetétől, vezetné őket annak ismerete, hogy mi lehetséges. A képviselő hatalom, ellenben, soha nem találkozik a gyakorlattal. A lehetlenség nem létezik reá nézve soha. Nékik csak akarni kell; a végrehajtást más eszközli. De akarni mindig lehetséges; nem ugy a végrehajtás.

Oly hatalomnak, mely kötelezve van általa nem helyeslett törvénynek kölesönözni támogatását, nincs ereje nincs tekintélye. Ereje nincs, mert biztosai nem engedelmeskednek neki, bizonyosak lévén, hogy tetszését nem vesztik el, oly rendeletek ellen cselekedvén, melyeket az nem akar. El-

veszti tekintélyét, oly eszközökért alkalmazván hatalmát, melyeket ítélete vagy lelkismerete károztat.

Továbbá egy hatalom sem hajt végre buzgalommal oly törvényt, melyet nem helyesel. Neki természetesen minden akadály egy alattomos győzelem, s elégtétel. Nincsen az emberben az, hogy öröködjék legyőzni oly ellentállást, mely véleményének kedvező. Az embereket már igen nehéz a cselekvéstől visszatartóztatni, de reá kényszeríteni épen lehetetlen. Ezen igazság alkalmazható oly egyénekre is, kik semmi hatalommal nincsenek felruházva. Annál inkább alkalmazható azokra, kik nagy tekintéllyel bírnak.

Más okok is elkerülhetlenül szükségessé teszik, a királyi jóváhagyást vagy a betiltás jogát.

Azon kormányok, melyek felveszik a képviselő gyűléseket, oly veszélytől fenyegettetnek, melytől a korlátlan kormányok őrizkedni tudnak, bár ezek valóban más sokkal számosabbnak vannak kitéve. E veszély a törvények sokasága. Elmondhatni, hogy a törvények sokasága a képviseleti államok betegsége, mert ezen államokban minden a törvények által történik; azonban hogy a törvények nem léte a korlátlan monarchiák nyaválája, mert itt mindent az emberek tesznek.

A törvények sokasága a törvényhozókban két természetes hajlamnak hizelkedik, és ez a működés szüksége és a gyönyör, magát szükségesnek hinni. Valamikor egy embernek egy specialis, egy külön hivatást adsz, jobban szeret többet tenni, mint keveset. Akik az utakon csavargók befogá-

sával vannak megbizva, kísértetbe jönnek minden utasokkal czivakodást keresni. Midőn a kémek mit sem fedeztek fel, koholnak valamit. Elég az országban egy ministert felállítani, aki az összeesküvőkre vigyázzon, és szünetlenül összeesküvésekről fogunk hallani. A törvényhozók az emberi léten osztakoznak, hódítási jognál fogva, mint nagy Sándor vezérei a világon.

A törvények oktalan sokasága az, a mi némely időkben elidegenített attól, a mi legnemeesebb, a szabadságtól, és menedék helyet kerestett abban, a mi legnyomorultabb és legaljasabb, a szolgaságban.

A királyi betiltás, a *veto*, tehát szükséges, mind a fejedelem tekintélyéért, mind a törvények végrehajtásáért is. Több törvények fontosak, kiváltképen azon időben, midőn hozatnak. Akkor van az, hogy szükségök éreztetik vagy azt érezni vélik.

A felfüggesztő tilalom, mely távol időre elhasszt oly törvényt, melyet szerzői sürgetősnek mondanak, valóságos gúnynak látszik: a kérdés kivetkőzi természetét, többé nem a törvény vitatattik meg, hanem a körülmények.

A korlátlan *veto* gyakorlata okszerű állításon alapszik: *a törvény rossz, visszavetem*. A felfüggesztő tilalom, mely arra szoritkozik, hogy azt mondja: *most nem fogadok el ily törvényt, hanem csak későbbi időben*, gyakran a balgatagság jellemét veszi fel. — A törvény szerzői akkor a nép figyelmét nem a törvényre fordítják, melyre nézve nem volna igazuk, hanem az időre, mely nékik

igazat adni látszik. Vegyünk fel például egy híres és gyászos végzést, mely 1792-ben a papokat érte. Ha a király korlátlan tilalmat tehetett volna ellenébe, az egyedüli kérdés a törvény belső jósága marad; és bizonyosan nem lett volna nehéz jogtalanságát megmutatni. De a király csak fel-függesztő tilalommal lévén felruházva, a törvény többé magában nem vizsgáltatott, és az mondott: a papok most izgatják fel Franciaországot, és a király nem engedi meg őket elnyomni két év előtt.

IV. A király elnapolhatja a képviselő gyűléseket, és feloszlathatja e gyűlések közül azt, a melyet a nép választott.

Megjegyzések. — Semmiféle szabadság nem létezhetik egy nagy országban képviselő gyűlések nélkül, melyek törvényes és hatalmas előjogokkal vannak felruházva. De ezen gyűlések nincsenek veszély nélkül, és magának a szabadságnak érdekében szükséges oly csálhatlan eszközökről gondoskodni, hogy túlzásaiknak eleje vétessék.

Ha a képviselő hatalom elé nem állítatnak semmi korlátok, a nép képviselői nem védői a szabadságnak, hanem a zsarnokság jeleltjei: de, midőn a zsarnokság alkotmányos, annyival inkább kegyetlen, minthogy a tyrannok számosabbak. Oly alkotmány alatt, melynek a nemzeti képviselőség részese, a nemzet csak akkor szabad, ha követéinek korláta van.

Oly gyűlés, melyet sem megzabolázní, sem mérsékelni nem lehet, minden hatalmak között a legvakabb mozdulataiban, a legkiszámíthatlanabb

eredményeiben, még tagjaira nézve is. Oly túlságokba rohan, melyek első tekintetre összeférhetleneknek látszanak. Minden tárgyakra kiterjeszkedő kiméletlen tevékenység, mérték nélküli törvények sokasága; tetszeni vagyás a nép szenvedélyes részének, átengedvén magát ösztönének, vagy még azt meg is előzvé; harag, melyre az ellenszegülés gerjeszti, vagy a megrovás, melyet gyanit; egyszer ellenzés nemzeti értelemben és a tévedésben megátalkodás; máskor a pártszellem, mely csak a túlságok között enged választást; majd a testületi szellem, mely csak a bitorlásra ad erőt; felváltva vakmerőség vagy határozatlanság, erőszak vagy lankadtság, tetszelgés egynek irányában, vagy bizalmatlanság az egész ellen; elragadtatás tisztán physicali érzelmek által, minő a felbuzdulás vagy a félelem; hiánya minden erkölcsi felelősségnek, bizonyosság a tagok számánál fogva a gyávaság gyalázatától menekülhetni, vagy a merészség veszélyétől: ilyenek a gyűlések hibái, midőn nincsenek oly határok közé zárva, melyeken túl ne mehessenek.

Oly gyűlés, melynek hatalma korlátlan (és mi azonnal meg fogjuk mutatni, hogy nincs más korlát a felosztatás tehetségénél, mely egy a gyűlésen kívül létező hatalomnak adatik), sokkal veszélyesebb, mint a nép. A nagy számmal összegyűlt embereknek nemes indulatai vannak. Többnyire győz rajtok a könyörület vagy az igazság vezetí őket; de szükséges hogy saját nevökben kötelezzék magokat. A sokaság feláldozhatja érdekeit indulatainak; de a nép képviselői nincse-

nek felhatalmazva, reá ily áldozat terhét tenni. Küldetésök természete gátolja ebben őket. A nép-gyűlés szenvedélyessége egyesül nálok a törvény-szék érzéketlenségével, és e vegyület csak a szigorúság tulságainak nyit utat. Akiket egy gyűlésben árulóknak hívnak, közönségesen azok, kik kiméletes módok mellett szólalnak fel. A kérelhetlen emberek, ha néha megrovatnak is, soha nem gyanúsak.

Aristides azt mondá a köztéren összegyűlt Athenieknek, hogy még jólétöket is igen drágán fizetnék meg egy igazságtalan és hitszegő határozattal. E tant vallva, egy törvényhozó testület félne, hogy küldői, kik sem az okoskodásból a szükséges felvilágítást nem vették, sem a szónoklatból a nagylelkü ösztönt, azzal fogják vádolni, hogy a magán érdeknek feláldozza a közjót.

Hijában számítanánk a józan többség erejére, ha e többségnek nincs biztosítéka egy alkotmányos hatalomban a gyűlésen kívül. Egy jól egyesült kisebbség, melynek részén a megtámadás előnye van, mely megrémit vagy elcsábít, okokkal vagy fenyegetésekkel küzd felváltva, előbb utóbb uralkodik a többség felett. Az erőszakoskodás egyesíti az embereket, mert megvakítja arra nézve, mi nem közös céljok. A mérséklet meghasonlást idéz elő közöttök, mert nyitva hagyja lelköket minden külön tekinteteknek.

Az alkotmányozó gyűlés (l'assemblée constituante) Franciaország legtiszteltebb, legfelvilágosodottabb embereiből alakult. És hányszor határozott el oly törvényeket, melyeket saját esze ro-

szallott! A törvényhozó gyűlésben (l'assemblée legislative) nem volt száz ember, kik a királyi széket felforgatni akarták. Mindamellett szomorú és rövid pályáján, elejétől végig ellenkező irányban ragadtatott akarata és ohajtásai daczára. A Convent háromnegyed része utálta azon bűnöket, melyek a köztársaság első napjait bemocskolák, és e bűnök szerzői, noha kis számmal voltak keblében, mégis leigázták.

Ki átfutotta hiteles iratait az angol parlamentnek, 1640-től feloszlataásig Pride ezeredes által, I. Károly halála előtt, meg kell győződnie, hogy tagjainak kétharmada forrón ohajtá a békét, melyet szavazataik folyvást félrevetettek, és gyászosnak nézték azon háborút, melynek szükséges voltát naponkint közegyetértéssel hirdették.

Az fog-e ezen példákból következni, hogy nem kellene képviselő testületek? De akkor a népnek nem lenne közlönye többé, sem a kormánynak támasza, sem a közhitelenk biztositéka. A nemzet elkülönözné magát fejedelmétől, az egyének a nemzettől, a melynek lételéről semmi nem tanúskodnék. Egyedül a képviselő gyűlések azok, a melyek életet hoznak a political testbe. Ezen életnek kétség kívül meg vannak veszélyei és mi azok képét nem simítottuk el. De midőn ezektől való szabadulás végett a kormányok el akarják nyomni a nemzeti szellemet, és annak helyét gépezettel pótolni, saját kárukkal tanulják meg, hogy vannak más veszélyek, melyek ellen a nemzeti szellem az egyedüli védelem, és a melyeket a legjobban szerkesztett mechanismus sem távolíthat el.

Szükséges tehát, hogy a képviselő gyűlések szabadok, tekintélyesek, élénkek maradjanak; hanem kell hogy túlcsapongásaikat fékezni lehessen. De a fékező erőnek kivüle kell felállitva lenni. Azon szabályok, melyeket saját akaratából egy gyűlés magának ad, csalékonyak és tehetlenek. Ugyanazon többség, mely beleegyezik, hogy rendtartások által bilincseltesék, tetszése szerint törí szét e rendszabályokat és megragadja a hatalmat, melyről előbb lemondott.

A királyi tilalom, szükséges a részleges törvényeknél, elégtelen az általános irány ellenében. Ingerli az ellenséges gyűlést, a nélkül hogy lefegyverezné. Az ily gyűlés szétosztatása az egyedüli gyógyszer.

Ezen felosztatás épen nem meggyalázása a nép jogának, amint azt mondják; sőt ellenkezőleg, hol szabad a választás, a nép jogára való hivatkozás ez, érdekei tekintetéből. Azt mondom, hol a választás szabad; mert hol nem szabad, ott nincsen képviseleti rendszer.

Oly gyűlés között, mely makacsul megtagadná törvényt hozni, hogy semmi szükségről ne gondoskodjék, és oly kormány között, melynek nem volna joga azt felosztatni, az igazgatásnak minő eszköze maradna fenn? De a hol a politicalai szervezetben nincs ily eszköz, az események az erőbe helyezik azt. A hatalom mindig segítségére jön a szükségnek. A képviselő testületek felosztatásának tehetsége nélkül, mindig agyrém lenne sérthetlensége. Lételök fog megtámadtatni, ha elemeik megújításának lehetsége hiányzik.

V. A bírák kinevezése a királyt illeti.

Megjegyzések. — Azon nép, melynél a bírói hatalom nem független, melynél akármely tekintély befolyással lehet az ítéletekre, igazgathatja vagy erőszakolhatja a bírák véleményét, alkalmazhatja az ártatlan ellen, kit el akar veszteni, az igazság látszatát, és magát elrejtheti a törvények mögé, hogy áldozatait sujtsa azok pallosával, az ily nép szerencsétlenebb, a társadalom célja és elveivel sokkal ellenkezőbb helyzetben van, mint az Ohio partjainak vad csordái vagy a puszta Beduinjai.

De, a nép általi időszakos választás, a kormány általi ideiglenes kinevezés, a határozott ítélet visszavonhatása, egyenlőn megtámadják a bírói hatalom függetlenségét. Ezen függetlenség csak a bírák elmozdithatlansága által van biztosítva.

Igen kikeltek a hivatalok vásárolhatósága ellen. Ez visszaélés volt, azonban e visszaélésnek volt egy előnye, mit a helyébe állított törvényeségi rend sokszor sajnáltatott velünk.

Huszonöt éven által a törvényszékek, a bírák, az ítéletek, semmi nem volt szabad. A különféle pártok egymásután hatalmukba kerítették a törvény eszközeit és alakjait. A legrettentetlenebb harczosok bátorsága alig lett volna elégséges bíráinknak, hogy határozataikat lelkiismeretök szerint mondják ki. Azon bátorság, mely az ütközetben a halállal daczol, sokkal könnyebb, mint a független vélemény nyilvános előadása a zsarnokok és pártoskodók fenyegetései között. Az elmozditható vagy visszavonható bíró veszélyesebb

annál ki hivatalát úgy vette. A hely vásárlása kevésbé megvesztegető, mint elvesztésének folytonos félelme. Egyébkint föltételezem az eskütszék behozatalát és szentesítését, az eljárás nyilvánosságát, és a birói kihágás ellen szigorú törvények létezését. Hanem ezen ovatosság mellett, legyen a birói hatalom tökéletes függetlenségben, tartózkodják a kormány minden osztálya reá befolyással lenni. Semmi nem alkalmasabb a közvéleményt és közerkölesiséget megrontani, mint azon örökös kifakadások, melyek nálunk ismételtetnek azon emberek ellen, kiknek sérthetlenségük kellene lenni vagy a kiket biróilag kellene elítélni.

Kiváltképen ne avatkozzék semmiféle hatalom az ítéletekbe. Olvastuk volt egy senatus-consultumban: A tanács megsemmíti a polgári és fenyítő törvényszékek ítéleteit, midőn az állam biztosságának sérelmesek: és egy szóval sen mondatott, hogy mit kelljen az állam biztossága alatt érteni; hogy mi következése lesz az ítélet megsemmítésének, hogy a felmentett vádlottakat lehet-e más elé vinni, és őket városról városra, törvényszékről törvényszékhez hurczolni, míg végre olyan találkozik, ki őket elítéli; pedig a senatus politiciai testület volt, melynek tagjait a kormány kedvéseivel halmozhatta el, lehettek generalisokká, ministerekké és mégis senatorok maradhattak. Midőn egy ily testület semmíthet meg minden ítéletet, oly nemzetnél nem létezik semmi birói hatalom. Europa műveletlenebb népei is előnnyel bírtak e tekintetben Franciaország felett.

Nem tétováztam úgy vélekedni, miszerint a

birák kinevezésének a királyhoz kell tartozni. Alkotmányos monarchiában meg kell adni a királyi hatalomnak mindazon befolyást és népszerűséget is, mi a szabadsággal megegyezik. A nép gyakran csalatkozhatik a birák választásában. A királyi hatalom tévedései szükségképen ritkábbak; nincs semmi érdekében, hogy rosszul válasszon, sőt nyomatékos oka van attól őrizkedni, mivel a birák elmozdithatlanok és nem ideiglenes bizottmányokról van szó.

Hozzá teszem még végre, hogy a birák függetlenségének biztosításáért, jól kell őket fizetni. Általános szabály: köss a közhivatalokhoz oly fizetést, mely tekintélyt szerez nekik, vagy legyenek ingyen. Később meg fogjuk vizsgálni e kérdést a népképviselőkre nézve, kiknek pályája nyilvános és dicsőséget reménylhetnek; de a birói foglalatosságok nem oly természetűek, hogy ingyen végeztessenek el; pedig minden foglalatosság, mely fizetésre szorul, megvettetik, ha e fizetés igen csekély. Kevesbitni kell a birák számát, kitűzni hivataluk helyét, és tekintélyes fizetést adni nékik.

VI. A királynak van megkegyelmezési joga.

Megjegyzések. — A megkegyelmezési jog ellenében azon ketté vágó dilemmák egyike állított fel, melyek a kérdést egyszerűsíteni látszanak, mivel elferdítik. Ha a törvény igazságos, úgy, azt mondják, senkinek sem kell jogának lenni, hogy végrehajtását gátolja; ha pedig a törvény igazságtalan, azt kell megváltoztatni. Ezen okoskodásban nem hiányzik más, egy feltételnél, hogy minden egyes esetre külön törvény legyen.

Minél általánosabb valamely törvény, annál inkább eltér az egyes cselekedetektől, melyek felett mégis rendeltetése nyilatkozni. Egy törvény csak egy körülményben lehet tökéletesen igazságos; mihelyt két esetre alkalmaztatik, melyeket a legcsekélyebb eltérés különböztet meg, többé kevésbé igazságtalan egyik vagy másikban. A cselekedeteknek végtelen árnyéklatai vannak. A felhozott dilemma tehát helytelen. A törvény igazságos lehet, mint általános törvény, azaz igazságos lehet, hogy ily büntetést szab ily tette, és mégis igazságtalan lehet egyes tette alkalmazva, azaz, anyagilag ugyanazon tett, melyet a törvény szemé előtt tartott, különbözhetik tőle valóságban, noha törvényesen meg nem határozhatón. A megkegyelmezési jog nem egyéb, mint az általános törvénynek a méltányossággal összeegyeztetése.

Ezen összeegyeztetés oly parancsolólag szükséges, hogy mindazon országokban, hol a kegyelmezési jog elvettetett, helyét mindenféle fogásokkal pótolják. Nálunk egykor a semmitő törvényszék gyakorolta, némi tekintetben. Oly ítéletekben, melyek felette szigorú büntetéseket látszottak szabni, alaki hibát keresett, mely azok megsemmisítésére hatalmazta fel; és hogy ezt tehesse, gyakran igen aprólékos formalitásokhoz folyamodott: de ez visszaélés volt, noha indítóoka menthetővé tette; jobb ettől egy egyszerű eszméhez visszatérni, és megadni a királyi hatalomnak egyik legérdekesebb és legtermészetesebb előjogát.

VII. A király határoz a béke és háború felett, azonban oly módon, hogy semmi szerződésbe va-

lamely idegen hatalommal, semmi oly záradék ne iktattathassék be, mely az országban a polgárok állapotára vagy jogaira befolyna.

Megjegyzések. — Ezen rendelkezésben mindenki egyetért, azért felesleges szükségét fejtegetni. Csupán azt jegyezzük itt meg, hogy egy megfajthetlen eltéréssel saját elveitől, a mi állítólag consularis alkotmányunk, mely feladatául tette az egész képviselő hatalmat megsemmíteni, mindamellert az országgyűlést, melyet képviseletinek nevezett, azon joggal ruházta fel, hogy a szerződések felett nyilatkozzék. Ezen előjog csak arra szolgál, hogy a nép képviselőire vesse a bizalmatlanságot. Egy szerződés megkötése után, azt megszegni mindig erőszakos és gyűlöletes elhatározás; az némileg a népek jogának megszegése, melyek csak kormányaik által érintkeznek. A gyűlés nem bír a tények ismeretével, következésképp nem lehet bírása a békeszerződés szükséges voltának. Midőn az alkotmány annak bírójává teszi, a ministerek a képviselőkre háríthatják a nép gyűlöletét. Egyetlen czikkely, ügyesen oda vetve a béke feltételei közé, azon kétes állapotba helyezi a törvényhozó testületet, hogy vagy a háborut tegye végtelenné, vagy szentesítsen oly intézkedéseket, melyek a szabadságot vagy a becsületet támadják meg.

Anglia itt is méltó, hogy nekünk például szolgáljon. A szerződések a parlament által megvizsgálatnak, nem azért hogy elvesse, vagy helyeslje, hanem hogy meghatározza, ha valljon a ministerek betöltötték-e kötelességöket az alkudozá-

soknál. A szerződés rosszállásának más következése nincs, mint a minister elbocsátása vagy perbe fogatása, ki rosszul szolgálta hazáját. Ezen kérdés nem fegyverzi fel a néptömeget, mely a nyugalmat ohajtja, a képviselő testület ellen, mely annak élvezete megfosztásával fenyegetni látszik, és e tehetség mégis visszatartóztatja a ministereket a szerződés befejezése előtt.

VIII. A király személye sérthetlen és szent. *)

III. Fejezet.

A végrehajtó hatalomról vagy a ministerekről.

I. A végrehajtó hatalom ministerekre bízatik.

II. E ministerek terjesztik elő a törvényeket saját nevökben a képviselő gyűlések kebelében, és közösen e gyűlések többi tagjaival.

Megjegyzések. — Látni fogjuk később, hogy a ministereknek megválaszthatóknak kell lenni a nép képviselőivé, és a képviselő gyűlések tagjainak kinevezhetőknak ministerekké. Ennek okait előadandjuk.

III. A ministerek aláírják saját nevökben a végrehajtó hatalom minden működéseit.

---

*) Lásd alább a felelősség felett tett megjegyzéseket.

IV. A ministerek felelősek.

Megjegyzések. — Már előbb megjegyzém, hogy a felelősség volna minden alkotmányos kérdések között a legmegfejthetlenebb, ha gondosan meg nem különböztetnők a királyi hatalmat a végrehajtó hatalomtól. Ez oka, hogy a köztársasági kormányok minden kísérletei sikertelenek voltak a felelősség szervezésében.

Egy örökös fejedelem lehet, és kell lennie, felelősség nélkül: ez egy külön lény az épület ormán; az ő előjoga, mely az ő sajátja, és a mely folytonos, nem csak nála, hanem egész nemzetségénél, őseitől maradékaiig, elválasztja őt országa minden egyéneitől. Az épen nem rendkívüli, hogy egy ember sérthetlennel nyilatkoztassék, midőn egy család van felruházva egy nagy nemzet kormányzása jogával, más családok kizárása és az öröklés minden változásai veszélye mellett.

A fejedelem maga is hozzájárul ellenkezés nélkül ministerei felelősségéhez. Értékesebb javai vannak, melyeket védjen, mint az igazgatásnak e vagy ama részlete, a hatalomnak ily meg ily részletes gyakorlata. Az ő méltósága családi örökség, melyet ő a küzdelemből vissza von, elhagyván miniszterét. Csak midőn a hatalom így szentesítve van, lehet a felelősséget a hatalomtól külön választani.

A köztársasági hatalom, időszakonként megújulván, nem külön lény, épen nem hat a képzelődésre, igényt nem tarthat engedékenységre hibáit illetőleg, minthogy elfoglalt helye után törekedett, és nincs becsebbet védnie tekintélyénél,

mi veszélyben forog, mihelyt ministeriuma megtámadtatik, mely hozzá hasonló emberekből áll, s kikkel közös felelőssége.

A legfőbb hatalmat sérthetlenné tenni annyi, mint ministereinek adni azon engedelmesség megbíráását, melylyel nékic tartoznak. Ezen engedelmességet valóban nem tagadhatják meg máskép tőle, mint hogy ha hivatalukról lemondanak; hanem akkor viszont a közvélemény lesz bíróné a legfőbb hatalom és ministerei között, és kedvezése azok részén leendő természetesen, kik lelkiismeretöknek érdekeket áldozatul hozni látszanak. Ennek semmi rossz következése nincs az örökös monarchiában; azon elemek, melyekből a fejedelmet környező tisztelet áll, megakadályozzák, hogy ő ministereivel összehasonlitassék, és a királyi méltóság állandósága azt eszközli, hogy pártolók minden erőlködése az új ministerek ellen irányoztatik. Hanem egy köztársaságban meglenne az összehasonlítás a legfőbb hatalom és a régi ministerek között; azon ohajtáshoz vezetne, hogy ezek jussanak a legfőbb hatalomra, és semmi nem látszanék, alkatrészeire sem alakjára nézve, azzal ellenkezni.

Egy republicai nem-felelős hatalom és egy felelős ministerium közül ez utóbbi lenne minden és az csak hamar haszontalannak tartatnék. A nemfelelősség kényszeríti a kormányt, hogy mindent ministerei által tegyen. De akkor mi haszon végett van a ministerek feletti hatalom? A monarchiában azért van, hogy meggátoltassék, nehogy mások foglalják el, és hogy felállitassék egy szilárd, rendithetlen pont, melyhez a szenvedélyek

ne közelíthessenek. De a köztársaságban semmi ehhez hasonló nem létezik, hol minden polgár feljuthat a legfőbb hatalomhoz.

Tegyünk fel az 1795-diki alkotmányban egy sérthetetlen directoriumot, és egy tevékeny s erélyes ministeriumot. Tűrtek volna-e soká öt embert, ki semmit sem tesz, oly hat ember mögött, kik mindent tesznek? A köztársasági kormánynak szükséges ministerei felett korlátlanabb hatalmat gyakorolni, mint az örökös fejedelemnek: mert ki van annak téve, hogy eszközei vetélykedőivé lesznek. Hanem mivel kezébe ily tekintély van letéve, szükséges hogy magára vegye a felelősséget azon tettekért, melyeket parancsol: mert másképp nem teheti, hogy az emberek engedelmeskedjenek neki, hacsak őket nem biztosítja az engedelmeskedés következményeiről.

A republicák tehát kénytelenek a legfőbb hatalmat felelőssé tenni. De akkor a felelősség látszólagos, sikertelen lesz.

Azon felelősség, melyet csak oly emberek felett gyakorolhatni, kiknek bukása félben szakasztaná a kül viszonyokat és megállítaná az állam beléletét, nem fog soha foganatba vétetni. Felforgatnák-e a társaságot, hogy egy, tiz, száz vagy ezer polgár jogait megboszulják, kik egy nagy országban szerte laknak. Az önkénynek nem lenne gyógyszere, mert az károsabb lenne egy mérsékelt bajnál. A vétkesek megmenekülnek, majd az által, hogy hatalmukat megvesztegetésre bitorolják, majd pedig, mivel még azok is, kik hajlandók volnának őket bevádolni, vissza rettennek

azon rázkodtatástól, melyet a vád által az alkotmányos épület szenvedne. Mert, egy magán törvény megszegésének megboszulása végett veszélyeztetni kellene azt, mi minden törvények biztosítékául szolgál. E szerint a gyenge és a józan, a megvesztegethető és a lelkismeretes emberek különböző okok által indítanak a végrehajtó hatalom hűtlen kezelőit fentartani. A felelősség nem létezend, mert igen magasra irányoztatott. Végre mint azt a hatalom lényege hozza magával, midőn büntetlenül üzheti önkényét, annál inkább visszaél mindig vele; ha a zaklatások a türethetlenség pontjáig növekednek, a felelősség életbe lép; hanem, a kormány feje ellen intéztetvén, valószínűleg a kormány romlása lesz következménye.

Nem feladatomban itt vizsgálni, ha lehetséges-e, új szervezés által a felelősség viszonylagos nehézségein segíteni a köztársaságban. Csak azt akarom megmutatni, hogy az első feltétel, mely elkerülhetlen, hogy a felelősség életbe lépjen, a végrehajtó hatalomnak a legfőbb hatalomtól való szétválasztása. *)

V. A ministerek felelőssége nem veszi azt le ügynökeikről és a felelősség azon tett elkövetőjénél kezdődik, mely annak tárgya.

Megjegyzések. — Ezen Angolhonban felállított szabályt annál szükségesebb Franciaországban szentesíteni, mivel mi azt megszoktuk elhanyagolni. A mi utolsó alkotmányunk felreértette azt,

---

*) A felelősség szervezését illetőleg, a ministeri felelősségről írt munkára utasítom az olvasót.

a felelősséget kizárólag a ministerekre irányozván, és minden más közlönyeit a hatalomnak sértetlennek nyilatkoztatván, névszerint az államtanácsosokat, noha közülök többen oly működésekkel bizattak meg, melyekre nézve szükséges, hogy a felelősség elválaszthatlan következményök legyen. Annak az alkotmányos kormány minden fokozataira ki kell terjesztve lenni. Midőn nincs kijelelve a törvényes út, hogy a kormány eszközi vád alá helyeztessenek, mit mind megérdemelhetnek, akkor a felelősség hiú látszata nem más szomorú hálónál azoknak, kik hajlandók volnának benne hinni.

IV. Fejezet.

A képviselő hatalomról.

I. A képviselő hatalom két kamrákban létezik. *)

---

*) Mind azon korlátok, melyeket egy egyetlen gyűlés maga elé állít, a sürgetősség elleni óvások, a szavazatok kétharmadának, vagy a közegyetértésnek szüksége, mind ezen fékek hasztalanok, látszólagosak. Az egyetlen kamra szemközt állítja a többséget és kisebbséget, és ehhez még a kisebbség ellen azon körülményt, hogy a szabály, melyre ez hivatkozik, a többség műve, mely mindig oly érzelmet táplál, hogy a mit felállított megszüntetheti. De a két külön kamrára osztás két testületet alkot, melyeknek érdekében van saját véleményét védeni. Itt többség áll többség ellen. A testületek számosságika

II. Az első kamra örökös, a király által neveztetik ki, és tagjainak száma határozatlan. *)

Megjegyzések. — Az örökös monarchiában egy osztálynak örökössége elkerülhetlen. Megfoghatlan, mikép szentesitnék, oly országban, hol minden születési különbség elvettetett, ezen kiváltságot a legfontosabb öröklésre nézve, azon hivatalt illetőleg, mely a leglényegesebben érdekli a polgárok nyugalmát és életét. Hogy egynek kormánya fenálljon örökös osztály nélkül, szükséges, hogy az tisztán despotismus legyen. Hosszabb vagy rövidebb ideig minden mehet a zsarnokság alatt, a mely nem más az erőszaknál. De mindaz, ami a zsarnokság által tartja fenn magát, változásoknak van kitéve, azaz felforgatással fenyegetetik. Az egyes kormányának elemei, örökös osztály nélkül ezek, egy ember aki parancsol, katonák kik a parancsot végrehajtják, a nép mely engedelmeskedik. Hogy más támaszok adassanak a monarchiának, szükséges egy közvetítő testület:

---

maga is csak törvényen alapuló, azaz tényleges többség lévén az egész nemzethez hasonlítva, nem meri kétségbe vonni a kevésbé számos többség törvényességét, mely ellenében áll.

*) Nem titkolom magam előtt, hogy e cikkely által igen súlyos ellenvetéseknek teszem ki magamat. Már is szememre vetetett e párség örökösséget pártoló véleményem. Ha e vélemény mellett megmaradok, onnét van, mert ujabban nyugodtan meggondolván azt, nem látom mint lehet nélkülözni egy örökös political magistatust az alkotmányos monarchiában, és én itt egyedül ezen hypothesis alatt írok. E pontra nézve ohajtanám ellenfeleimet meggyőzni, vagy általok meggyőztetni.

Montesquieu követeli azt, még ott is, hol a fejedelem választatik. Hol egyes embert oly magasra helyeztek, mindenütt szükséges, ha fel akarjátok menteni attól, hogy mindig kezében tartsa a kardot, oly emberekkel vettetek körül, kiknek érdeke hozza magával, őt védelmezni. Ezen okoskodást a tapasztalás is bizonyítja. Előre látták minden pártbeli publicisták, 1791-től, a nemesség következtét Francziországban, noha e nemesség nem volt semmi politicai előjoggal felruházva, és egy Angol sem hinne egy pillanatra sem az angol monarchia állandóságában, ha a pairek kamrája, a felsőház megszüntetnék.

Azok, kik az első kamra örökössége ellen vannak, meghagynák-e a nemességet ezen első kamra mellett és ezt csak élethosszára neveznék-e ki? De mi volna az örökös nemesség minden hivatal nélkül, egy élethosszára tartó testület mellett, mely nagy befolyással ruháztatik fel? Az a mi Franciaországban volt a nemesség a forradalmat megelőző utolsó években; és épen ez az, ami végét előkészíté. Nem láttak benne mást, fényes diszitménynél, de a melynek meghatározott célja nincs; kellemes birtokosainak, kissé megalázó azokra, kik birtokában nem voltak, de különben minden lényeges eszközök és erő nélkül. Felsőbb-sége majdnem semlegessé vált, azaz, hogy inkább elkülönzés volt a nem-nemesektől, mintsem tényleges előny a kitüntetett osztályra nézve. Izgatott a nélkül hogy mérsékelt volna. Nem volt az egy közvetítő testület, mely a népet rendben tartja, és a szabadság felett őröködik; hanem olyan, mely-

nek a társaságban alapja és meghatározott helye nincsen. Minden meggyengítésén dolgozott, még a felvilágosodás is, és saját tagjainak egyéni felsőbbsege. Különválva az eszmék haladtával a feudalismustól, egy félig megdöntött rendszer meghatározhatlan emléke maradt.

Minden politicalai testületnek szükséges, a mi századunkban, alkotmányos és meghatározott előjogokra támaszkodni. Az ily előjogok kevésbé sértek azoknak, kik nem birják, és ugyanakkor több erőt adnak azoknak, kik tulajdonosaik. A *pairség*, — ha megkülönböztetjük e nevet, s vele az első kamrát jeleljük, — egyenlőn lesz hivatal és méltóság; kevésbé lesz kitéve megtámadásnak és alkalmasabb lesz arra, hogy védelmeztessék.

Jegyezzétek meg továbbá, hogy ha ezen első kamra nem örökös, szükséges volna meghatározni elemei megújítása módját. A királyi kinevezés lenne-e ez? Az élethosszára királyilag kinevezett kamra elég erős lenne-e ellensúlyozni egy más kamrát, mely a nép választásának kifolyása? Az örökös *pairségben*, a pair erős lesz azon függetlenségénél fogva, melyet kineveztetése után legott nyer, és a nép szemében más jellemmel bír, mint a korona egyszerű biztosai. Akarni hogy két kamra legyen, az egyik a király, a másik a nép által kinevezve, fundamentalis, alapos különbség nélkül, (mert az élethosszára választás igen hasonló a választás minden többi nemeihez) ez annyi, mint szemközt állítani azon két hatalmat, melyek között épen a közvetítő szükséges, tudnillik a király és nép között.

Maradjunk hivek a tapasztaláshoz. Látjuk az örökös pairséget Nagybritániában, mikép az a polgári és political szabadság magas fokával összeegyeztethető; minden magát kitüntetett polgár elnyerheti. Nincs rajta az örökösség egyedül gyűlölt bélyege, a kizárólagosság jelleme. Egy egyszerű polgár pairré neveztetése után legott ugyanazon törvényes kiváltságokkal él, mint a legősiebb pair. Az ifjabb ágak Anglia első családjaiból a nép tömegébe szállnak le, ezek a kötelékek a pairség és a nemzet között, mint a pairség maga kapocs a nemzet és a thron között.

De miért nem kell, azt mondják, az örökös kamra tagjai számát korlátozni. Azok közül, kik e korlátozást indítványozták, senki sem jegyezte meg, mi lenne annak következménye.

Ez örökös kamra oly testület, melyet a népek nincs joga választani, és a kormánynak nincs joga feloszlatni. Ha e testület tagjainak száma meghatároztatik, keblében párt alakulhat, és e pártot, a nélkül, hogy akár a kormány, akár a nép egyetértése támogatná, még sem lehet megbuktatni méskép, mint az alkotmány felforgatásával.

Azon korszak, mely az angol parlament évkönyveiben nevezetes, kiemeli e nézet fontosságát. 1783-ban az angol király elbocsátá tanácsából lord North és Fox coalitióját. Csaknem az egész parlament e coalitió részén állott; az angol nép más véleményen volt. A király a népre hivatkozván, a második kamra feloszlatásával, roppant többség jött az új ministeriumot támogatni. De

tegyétek fel, hogy a coalitiónak kedvez a felső kamra, melyet a király nem oszlathat fel, világos hogy ha a királyi előjogok őt nem ruházzák fel azon tehetséggel, hogy elég számú új páireket nevezhessen ki, azon coalitió, noha mind a fejedelem, mind a nemzet ellökte, megtartotta volna ezek daczára az ügyek vezetését.

A páirek vagy felsőházi tagok számát meghatározni, annyi volna, mint egy rettentő aristocratiát alkotni, mely mind a fejedelem, mind a néppel daczolhatna. Minden alkotmány, mely e hibát követné el, csak hamar összetöretnék; mert bizonyosan szükséges, hogy a fejedelem akarata és a nép ohajtása, midőn összeegyeznek, engedetlenség által ne gátoltassanak; és midőn valamely szükséges dolog az alkotmány által nem eszközöltethetik, annak ellenére fog létre jönni.

Azon ellenvetésre, hogy a felettébb nagy számú páirek kinevezése által a pairség elaljasítanék, azt mondom, hogy ennek egyedüli gyógyszere a fejedelem érdeke, hogy ne alacsonyítsa le azon testület méltóságát, mely őt környezi és támogatja. Ha ezen érdektől eltévedne, a tapasztalás vissza fogja hozzá vezetni.

III. A második kamra közvetlenül a nép által választatik.

Megjegyzések. — A francia forradalom szerencsétlenségei óta a közvetlen választás elveszté hitelét Ezen időig, az elmélet minden valószínűsége, a gyakorlat minden bizonyítványa, minden régi írók, minden újabb tapasztalás, mellette voltak. A szabadon választó athenei nép, úgy mond

Xenophon, ki épen nem volt a *democratia* részére hajló, soha sem kívánta méltatlan emberekkel betölteni azon hivatalokat, melyek jólétét vagy dicsőségét érdekelhették. Titus Livius a római comiciák eredményét mutatja fel, mindig azt bizonyítván, hogy a nép szelleme eltérő volt, midőn az állami méltóságokhoz való jogát követelte, de midőn a vitának vége lett és győzött, lecsillapulva lelkismerete s okossága szerint nyilatkozott. A tribunok erőlködései, és saját érdeke daczára, választásai mindenkor a legerényesebb és legkitünőbbekre voltak irányozva. Az angol választások 1688-óta nem vittek a követek házába mást, felvilágosodott birtokosoknál. Nehéz volna politikai észtehetségekkel kitűnő Angolt nevezni, kit megválasztás nem tisztelt volna meg, ha arra jelentkezett. Amerika bel jóléte, az egyéni szabadság, mit nehéz körülmények sem zavarhattak meg soha, a nép szavazat mellett oly bizonyítékot képeznek, mit semmi nem képes meggyengíteni. Végre, és e tekintélyek nyomatékosak, az újabb kor két legnagyobb publicistái Machiavel és Montesquieu, mindegyik a nép csodálatos ösztönéről tanúskodik tisztviselői és védelmezői választásánál.

De a lefolyt tiz év történetében némely tények megbélyegezni látszanak a népválasztást; és elámítatva e látszat által, azon irók, kik magokat a józan szabadság barátainak vallják, azt állítják, hogy a nép képtelen jól választani, s az első felvétel, hogy megbizottjait ne maga válassza.

Két ok járult Franciaországban ezen eltéréshez minden szabad nemzetek gyakorlatától és

minden idők elveitől. Az első az, hogy a tulajdonképeni népválasztás nálunk soha nem létezett.

A képviseletnek politicalai intézeteinkbe való behozatala óta, mindig félték a nép beavatkozásától, választó gyűléseket alakítottak, és e választó testületek a választások hatását természetéből kivetköztették. Azon kormányok, melyekben a népnek némi szerepe van, a középszerűség győzelméből létesülnének, ha bizonyos erkölcsi villanyosságának nem volna befolyása, melylyel a természet az embereket megajándékozta mintegy azért, hogy a lángésznek, a genie-nek uralkodását biztosítsa. Minél népesebbek a gyűlések, annál hatalmasabb ezen electricitas, és mivel midőn választani kell, hasznos hogy ez adjon irányt, a nép képviselőinek megválasztásával megbizott gyűlések szükséges hogy oly számos tagokból álljanak, a mennyi a jó renddel megegyeztethető. Angliában, a követjelöltek, köztéren vagy a nép által elfoglalt sikon, szószékről beszélnek az őket környező választókhöz. A mi választó gyűléseinknél a szám korlátolt, a rend szigorú, a csendesség parancsolt volt. Semmi oly kérdés nem adta elő magát, mely a lelkeket felgerjeszthette, és egy pillanatra legyőzhette volna az egyéni követeléseket és a helybeli önző érdekeket. Minden lelkesedés lehetetlen volt. Pedig a közönséges emberek csak akkor igazságosak, ha fel vannak buzdítva; és csak akkor buzdulnak fel, ha nagy tömegben egyesülve, egymásra kölcsönösen hatnak. A választó testületek szerveztetésöknél fogva kedveztek az irigységnek és semmirevalóságnak. Kétségtelen, hogy mindig

láttunk törvényhozásunkban felvilágosodott egyéneket; de mind a mellett meg kell vallanunk, hogy sok oly emberek jutottak be oda, kik, sem vagyonnal, sem kitünő tehetségekkel nem bírván, soha sem nyerték volna meg, igazi népszerű választási mód mellett, a nemzet szavazatát. Több ezer polgárok szemeit nem vonhatja senki más-kép magára, mint nagy gazdagság vagy elterjedt jó hír által. Azonban hogy némi családi viszonyok megszerzik a többséget, hol két három száz ember van együtt. A nép általi megválasztásokhoz, szükséges a közönséges körön felül emelkedett pártolókkal, és következőleg tényleges érdemekkel bírni. Ahhoz pedig, hogy néhány választó kinevezzen, elég hogy ne legyen ellenségünk. Az előny egészen a nemleges, a negatív tulajdonok részén van, és a lehetőség épen az észbeli tehetőség ellen fordul. Azért a nemzeti képviselőt nálunk gyakran több tárgyak felett kevésbé volt előhaladott, mint a közvélemény. Nem szólok pártkérdésekről, melyekre az izgatottság közben a világhosszág nem hat be, hanem az államgazdászati tárgyairól.

Egyébkint szükséges a választás népszerűsége végett, hogy lényegesen szabad legyen. De mely időben volt az, a forradalom alatt? Az volt-e 1791 végén, midőn Franciaország mindenféle szenvedélyek által hányatott? Az volt-e 1792-ik végén, a szeptemberi gyilkolások után? Az volt-e 1795-ben, Vendemiaire 13-ik napja után? Az volt-e 1799-ben, Fructidor 18-ka után? Az volt-e a köztársaság 7-ik évében, midőn az önkény érvényte-

lenné tette a nép jogainak gyakorlatát, és minden pártbeli polgárok megtagadták a választásokhoz járulásukat, melyeket hasonló sors fenyegetett? Ki nem tudja, hogy egy intézet első működései oly zavarokkal járhatnak, melyek azon institutiótól magától idegenek. Annak a mi létezett összeomlása, a létezőnek bizonytalansága, az ellenkező értelemben küzdő szenvedélyek, mind e dolgok közönségesen kortársai a political nagy változásoknak a civilisatióban előhaladt népeknél, de nem tartoznak annak elveihez vagy természetéhez a mit felállítani szándék.

Második oka jelen bizalmatlanságunknak a közvetlen választás ellen az, hogy egyik alkotmányunk sem tüzte ki a törvényhozó hatalom korlátait. A nép felségi hatalma, mint határtalan és korlátlan, a nemzet által, vagy legalább annak nevében, mint az történni szokott, azok által kik rajta uralkodtak, a képviselő gyűlésekre szállított. Ebből a leghallatlanabb önkénynek kellett következni. Az úgy nevezett harmadik évi alkotmány, mely először vetett határt e zsarnokságnak, még nem eléggé szorította meg a törvényhozó hatalmat. Nem szentesíté sem a királyi hatalom mellőzhetlen tilalmát, sem a képviselő gyűlés feloszlatásának nem kevésbé szükséges jogát; még nem is biztosította, mint némely amerikai alkotmányok, az egyének legszentebb jogait, a törvényhozók megtámadása ellen. Csodálkozhatni-e, hogy a törvényhozó hatalom tovább is roszat tett? Ezt a közvetlen választásoknak tulajdonították, mi nagy tévedés volt. Ezért a törvényhozók vá-

lasztásának módját okozni szükségtelen vala, hanem hatalmuk természetét. A hiba nem a képviseltek választásában, hanem a képviselők korlátlan hatalmában létezett. A baj nem lett volna kisebb, ha a nemzet meghatalmazottjait magok választották volna, vagy akár mely más testület. A rossz onnan származott, hogy akarattuk, a törvény nevével fedezve, semmi által nem ellensúlyoztatott, nem fékeztetett, és meg nem állítatott. Midőn a törvényhozó hatalom mindenre kiterjed, kártékonyá kell lennie, akár mi módon lett légyen is választva.

A tények tehát mitsém bizonyítanak a közvetlen választások ellen.

Hasonlitsuk most össze vele a választás azon módjait, melyeket helyette követeltek, és aztán visszatérünk azon okoskodásokhoz, melyek ellene felhozhatnak, hogy e módok igazoltassanak.

A consuli alkotmány két módot állított fel egymásután.

Az elsőről csak melleleg szólok, t. i a választhatók lajstromai behozataláról. Ezen intézkedés, a közvélemény által kezdetből visszavetve, e hatalomnak nem állott soká ellent, mely néha pillanatilag enged a bajonetteknek, de mindig azzal végzi hogy a szuronyok az ő részén vannak. Ma nem látunk már egy harmincz milliónyi nemzetet reá-hagyva öt ezer ujdon teremtett kiváltságosra, kik egyedül vannak felhatalmazva hazájuk minden kitűnő hivatalait betölteni. El kell ismerni, hogy az torz eszme volt, a népnek, mely, a mint állíták, képtelen belátással választani még ha legnagyobb

megfontolással fordítja is figyelmét reá, azt rendelni, hogy egy sereg nevet jeleljen ki nagy gyorsasággal, melynek legtöbbjét nem ismeré, és azt akarni, hogy e gépies névjegyzék által, a nélkül hogy a kijelelteknél valamit adna, azokat, akiket elfelejtett vagy nem ismert, joguktól megfossza.

Végre eltöröltetett ezen oligarchia, mely számra csekélyebb, fényre szegényebb volt, mint a legönkényesebb aristocratiák; ezen oligarchia, melynek tagjai nem bírtak sem a francia- vagy angolországi nemesség nagy emlékeivel, sem az angol pair-ek tényleges hivatalaival, sem a velencei vagy sveiczi patriciusok tekintélyével.

A tekintélyesség, a „notabilité“ elve, mely, mint látni fogjuk, mostanig nem hagyatott volt el, csalfa tévedésen alapult. A szabadságnak érdekében áll, az mondatott, hogy a népszerűtlen emberek ne jussanak hivatalokba, és a rend azt kívánja, hogy a pártoskodók el ne foglalják; ez által a kormány barátait annak tették ki, hogy a nép által mellőztettek, és a nép barátait annak, hogy a kormány által zárattak ki. De az nem baj ha a kormány népszerűtlen embereknek adja bizalmát, ha azok becsületesek és lelkiismeretesek, feltevéen hogy a szabadság egyébkint biztosítékokkal van körül véve; és az sem baj, ha a nép független jellemekre bizhatja érdekeit, midőn az alkotmány szilárdan van szervezve. Nem a tehetségeket kell kizárni, még ha veszélyeseknek hisszük is, hanem az érdekeket kell összeegyeztetni, és a biztosítékokat sérthetlenné tenni. Ezen tekintélyesség elve mellett, kétség kívül a Scipiók Ró-

mában nem jöttek volna a választhatók sorába, sem a Gracchusok a választottakéba; de azért ne gondoljuk, hogy azzal a béke meg lett volna nyerve: a polgári viszályok első oka sem a Scipiók bátorsága sem a Gracchusok nyughatatlansága nem volt, hanem a két ellenséges osztály ellenkező érdekei, és az, hogy nem létezett közvetítő hatalom, mely azokat lecsillapíthatta volna. Kevésbé tehetség és ékesszólás mellett sem lettek volna a két osztály bajnokai kevésbé elkeseredettek.

A tekintélyesség párthivei azt hitték, nagyon elveszik ellenfeleik hitelét, azzal vádolván, hogy csak azért kelnek fel ezen új feudalismus ellen, mert félnék, hogy nem lesznek tagjaivá. De ha mindjárt megengednénk is, hogy az emberek ellenkezését mindenkor nemtelen érdek vezeti, azért kevésbé kell-e tekintetbe venni az alapos követeléseket? A plebejusok meglehet csak azért küzdöttek a patriciusok ellen, kik adósaikkal úgy bántak mint rabszolgákkal, mivel magok nem voltak patriciusok. Az Ilotok valószínűleg panaszkodtak a Spartaiakra, mivel ezen kiváltságos osztálynak nem voltak részesei. De azért kevésbé volt e igazságos az ő panaszuk? És ki merné állítani, hogy az elnyomottak csak azért ellenkeznek, mivel az elnyomók sorában nincsenek! Ez az emberi természet rágalmazása, melynek nagy része, és pedig a legkitünőbb, felháborodik a visszaélések ellen, még akkor is, midőn hasznára fordulnak, és nem akarja az igazságtalanságot sem tűrni, sem pedig benne részt venni.

A választó lajstromok helyett behozott mód, mit sem változtatott a választás alapján. Mindig egy senatus nevez ki, és nem a nemzet. *)

A választó testületek készítik a lajstromokat; de mint vannak e testületek szerkesztve és minő szabadság van nekik hagyva?

Elnökük oly ember, kinek kinevezése nem tartozik hozzájuk, és aki rendőri felügyeléssel bir gyűléseik felett; minden működéseikben egy idegen akarattól származó szabályok által vezetettek; élethosszára választatnak, és mindamellert feloszlatásnak vannak kitéve; kötelezvék elfogadni mintegy tized rész betoltakat, kik mint őrsereg küldetnek oly helyre, melyet meg akarnak tartani. E testületek mutatják-e a nemzettől eredetnek legkisebb nyomát? engednek-e legkisebb reményt a szabadságra cselekedeteikben? Ha megszemléljük e kétszáz embert egy terembe összegyűlve, az úr husz küldöttei felügyelése alatt, azt hisszük porozslóktól őrzött foglyokat látunk inkább, mintsem a legfontosabb és legfelségesebb cselekvényhez járuló választókat.

Menjünk a választások második részéhez, vagy inkább magához a választáshoz, melyet a senatus visz véghez.

Hogy erről részrehajlatlanúl itéljünk, idé-

---

*) Midőn ezt irtam, (1814-ben) a követek kamrája, vagy jobban mondva, a gyűlés, mely a charta kihirdetése után a követek kamrája lett, oly emberekből állott, kik Bonaparte alatt a senatus által választattak.

zem e rendszer legtiszteletre méltóbb védője saját szavait. *)

„A nép, ugymond, teljesen képtelen a nyilvános intézetek különféle részeire azon embereket alkalmazni, kiknek jelleme és tehetsége legjobban kielégítő; azért az közvetlenül semmi választást ne tegyen: a választó testületeket nem a rendszer alá, hanem fölé kell helyezni; a választásoknak nem alulról kell kiindulni, hol mindig rosszul történnek szükségképen, hanem fölülről, hol szükségkép jók lesznek; mert a választóknak mindig legnagyobb érdekében lesz a rend és köz szabadság fentartása, az institutiók állandósága, és az eszmék haladása, a jó elvek megszilárdítása és a törvények s a kormányzás fokkonkinti javítása. Midőn a tisztviselők választása, a hivatalok szakonkinti kiosztása végett, a nép által történik, az általában lényegesen rossz. Ha felsőbb előljárókról van kérdés, magok az alsóbb választó testületek is elég rosszul választanak. Csak némi vak eset által hivatnak meg néha néhány érdemesek. A törvényhozó test tagjainak megválasztása, például, csak oly emberek által történhetik meg hasznosan, kik jól ismerik az egész törvényhozás tárgyát vagy általános célját, kik az ügyek és elmék jelen színvonalán állanak, kik képesek, átfutván szeméikkel az ország minden részeit, biztos kézzel kijelelni azokat, kik tehetség, erény, tudomány által kitűnők. Midőn a nép választja fő meghatalma-

---

*) Nézetek a 8-ik évi alkotmány felett, Cabanis senatortól.

zottjait közvetítő nélkül, és ha nagy számu s ropant földön van szétszórva, elkerülhetlenül kénytelen a végett kerületekre oszlani, ezek egymástóli távolsága nem engedi, hogy kölcsönösen közlekedjenek és egyetértsenek. Innen szétágazó választások jönnek létre. A választás egységét a választó hatalom egységében kell keresni.“

Ezen okoskodás túlzott eszméjén nyugszik az általános érdek, az általános czél, az általános törvényhozásnak, és mindazon dolgoknak, melyekhez ez epitheton csatlakozik. Mi az általános érdek, ha nem azon kiegyezkedés, mely a magán érdekek között létre jön? Mi az általános képviselő, ha nem minden részbeli érdekek képviselője, melyeknek közös tárgyaik felett meg kell alkudni? Az általános érdek kétségkívül különböző a magán érdekektől, de nincs velök ellentétben. Mindig úgy beszélnek, mintha az egyik nyerne azzal, amit a másik vesz; holott az nem más, mint ezen összeegyeztetett érdekek eredménye; nem különbözik másképp tőlök, mint a test az ő részeitől. Az egyéni érdekek, mik ez egyéneket leginkább érdeklik; a választó kerületek érdekei, mik a kerületeket leginkább érdeklik: úgy de az egyének a kerületekből áll a politicalai testület; következőleg ezen egyének és kerületek érdekei azok, a miket védni kell: ha valamennyit védjük, már az által el fogjuk venni mindegyiktől azt, a mi benne a többire nézve kártékony; és egyedül ebből származhatik az igazi közérdek. Ezen közérdek nem más, mint az egyéni érdekek, kölcsönösen oly viszonyba helyezve, hogy egymásnak ne ártsanak.

Száz követ, valamely ország száz kerülete által választva, magával hozza a gyűlés keblébe küldöinek magán érdekeit és helybeli előitéleteit; ezen alap nékiek hasznos; kénytelenek lévén együtt tanácskozni, azonnal észreveszik azon vizsnyos áldozatokat, melyek elkerülhetlenek; ez áldozatok terjedelmét kisebbitni törekvesznek; és ez választásuk módjának egyik nagy előnye. A kényszerítésnek mindig az vége, hogy egy közös alkuban egyesíti őket, és minél kerületiebbek voltak a választások, annál inkább eléri általános czélját a képvisélet. Ha felforditjátok a természetes fokozatot, ha a választó testületet az épület tetejére állitjátok, azok, kik általa neveztetnek ki, hivatva lesznek oly közérdek felett nyilatkozni, melynek elemeit nem ismerik; kötelességökké teszitek oly felekért egyezkedni, kiknek szükségét nem ismerik vagy megvetik. Jó az, hogy egy kerület képviselője közlönye legyen azon kerületnek; hogy ne hagyja el semmi jogát előbb, legyen az való vagy képzelt, hanem csak miután védelmezte; hogy részrehajló legyen azon kerületért, melynek megbizottja, mert ha mindenik részrehajló lesz küldőiért, mindnek részrehajlósága, egyesülve és kiengesztelve, mindnyájok részrehajlatlansága előnyivel fog birni.

A gyűlések, bár mely igen kerületi legyen is alkatuk, nagy hajlammal birnak a testületi szellemre, mely őket a nemzettől elszigeteli. A fővárosba helyezve, távol a nép azon részétől, mely őket választotta, a képviselők elvesztik szemek elől azon megyének szokásait, szükségét, élet-

módját, melyet képviselnek, e dolgokat nem becsülik és eltékozzolják: mi lesz ebből, ha a közszükségek ez organumai, minden helyi felelősség alól fölmentetnek, mindenkorra polgártársaik választása fölé helyeztetnek, és oly testület által választatnak, mely az alkotmány épületének tetejére állítatik?

Minél nagyobb valamely ország, és a középonti hatalom minél erősebb, annál kevésbé engedhető meg egy egyetlen választó testület, és annál elkerülhetlenebb a közvetlen választás. Egy százezer emberből álló népség felruházhatna követi választásának jogával egy tanácsot; szövetséges köztársaságok is tehetnék azt; legalább belkormányzatuk az által nem lenne veszélyeztetve. De minden oly kormányban, mely egységre törekszik, az állam töredékeit általuk választott tolmácsaiktól megfosztani annyi, mint oly testületet alkotni, melyek bizonyos határok nélkül és hosszadalmasan fognak tanácskozni, és a magán érdekek iránti közönyösségökből a közérdek iránti buzgalmokra következtetni.

Ez nem egyedüli rossz következése, ha a nép meghatalmazottjai egy senatus által neveztetnek ki.

E mód megszűnteti azonnal a képviselői kormányban egyik legnagyobb előnyt, mely abból áll, hogy gyakori érintkezést eszközöl a társaság különféle osztályai között. Ezen előny csupán a közvetlen választásokból következtetik. *) Ezen

*) Meg kell jegyezniem, hogy ezen tekintet hasonló erővel küzd azon eszme ellen, hogy a választási jog azoknak adassék meg, kik a megyében legtöbb adót fizetnek.

választás az, ami szoritja a hatalmas osztályokat az alsóbb osztályokhoz közeledni. Ez kényszeríti a gazdagot, hogy kevélységét ne mutassa, a hatalmast, hogy cselekedetét mérsékelje, a kevésbé dús birtokosok osztályának szavazatába helyezvén az igazságnak, és jótékonyágnak jutalmát, és az elnyomásnak büntetését. Nem kell könnyedén elvetni a boldogság és egyetértés mindennapi eszközét, sem kicsinyleni a jótékonyág ezen indító okát, mely kezdetben csak számítás lehet, de rövid időn a megszokás erényévé válik. *)

Panaszkodnak, hogy a gazdagságok a fővárosban összpontosulnak, és hogy a vidékek elszegényednek azon folytonos adózás által, melyet oda visznek, és a mely hozzájuk nem tér vissza soha. A közvetlen választás visszakergeti a birtokosokat az ő birtokaikhoz, melyektől e nélkül eltávoznak. Midőn a nép szavazatával semmi dol-

---

*) Talán azon ellenvetés tétetik, hogy a political jogokat csupán a birtokosoknak adván meg, csökkentem ezen előnyt a képviseleti rendszernek. De, 1-ször én e political jogot megadom oly csekély birtok tulajdonosainak, hogy azok birtokuk daczára folyvást fognak, ha nem is teljesen, de viszonylagosan függeni a gazdag osztályoktól. 2-szor A kis birtokosak és a birtoktalanok között nem létezik oly határ vonal, hogy a gazdagok megnyerhetnék azokat, elnyomva emezeket. A birtoktalanok, a kézművesek a mezővárosokban és falukban a napszámosok, mind rokonok a birtokosokkal. Ezek együtt lennének az elnyomó ellen. Szükséges tehát minddel jól bánni, hogy azok megnyeressenek, kik szavazási joggal birnak: és szerint a birtok tiszteletben állana, és a szegényt megillető részvét biztosítékot kapna.

guk, számításuk arra szorítkozik, hogy földjeikből minél nagyobb jövedelmet huzzanak. A közvetlen választások nemesebb számításra bírják őket, és sokkal hasznosabbra azoknak, kik tőlük függő állapotban élnek. A népszerű választások nélkül csak hitelre van szükségök, és ezen szükség a középponti hatalom körül gyűjti őket össze. A nép választásból támad nekik a népszerűség szükségége, és az visszaviszi őket eredetéhez, birtokaikhoz kötvén politicalai lételök gyökereit.

Néha magasztalták a feudalismus jótekonyságait, mely visszatartá az urat az ő hűbéreseinél, és ez által az ország minden részei között egyenlőn szétosztá a gazdagságot. A népszerű választásnak épen ezen ohajtott eredménye van, a nélkül, hogy hasonló visszaélésekkel járna.

Szünetlenül a földművelés és munka ösztönzéséről és tiszteletben tartásáról van szó. Ezt jutalmakkal kísértik meg, melyeket a szeszély oszt ki, és diszjelekkkel, melyeket a közvélemény ellenez. Sokkal egyszerűbb volna a földművelők osztályainak befolyást adni és súlyt; de ez nem lesz kormányrendeletek által. Annak alapját minden eredmények érdekébe kell bele helyezni, hogy elismerjék, és minden nagyravágásoknak, hogy ki-mélettel bánjanak vele, és ápolják.

Továbbá, a senatus általi választása a képviselőknak, az ezen kitüntetésre vágyóknak jellemét törekszik megrontani, vagy legalább meggyengíteni.

Bár minő árnyékot vessenek is a szavazathajhászatra, azon erőlködésekre, melyek a sokaság

megnyeréséhez szükségesek, e dolgok kevésbé károsak, mint azon mellékes kísértetek, melyek hatalomban álló kis számú emberek megnyeréséhez szükségesek.

A szavazat-hajhászás, mond Montesquieu, veszélyes egy tanácsban, egy nemzeti testületben; de nem az a népnél, melynek természete szenvedélyből tenni.

Annak, ami egy sokadalom megnyerése végett elkövettetik, napfényre kell kilépni, és a szemérem mérsékli a nyilvános cselekedeteket; hanem midőn néhány ember előtt hajolnak meg, kiket elzárkozva kérnek fel, homályban borulnak le, és a hatalmas egyének igen hajlandók a könyörögések és szolgálai esedezőcsek alázatosságában gyönyörködni.

Vannak idők, a midőn félnek mind attól, mi erélyességet mutat: ez akkor van, midőn, az alkotmányok rosszúl állván, a zsarnokság készül helyét elfoglalni, és a szolgaság még hasznát akarja venni. Akkor magasztalják a szelidséget, a hajlékonyságot, az elrejtett talentumokat, a magán tulajdonokat; de ezek az erkölcsi elgyengülés korszakai. A rejtező tehetségek ismertessék meg magukat; a magán tökélyek a házi boldogságban találják meg jutalmukat; a hajlékonyság és szelidség nyerjék meg a nagyok kegyét: de a nép szavazata azoké, kik felbresztik a figyelmet, kik magokra vonják a tiszteletet, kik jogokat szereznek a nép becsülésére, bizalmára, és hálájára, és ezen erélyesebb emberek - lesznek egyszersmind mérsékeltőbbek is.

A közészerűséget mindig békeszeretőnek képzelik; de csak akkor az, midőn tehetetlen. Midőn a vakeset sok közészerű embert egyesít, és némi hatalmat ad nekik, az ő közészerűségök nyugtalanabb, irigykedőbb, szenvedélyesebb, mint a talentum még midőn az indulatok elragadják is. A magas elmék lecsillapítják a szenvedélyeket, az önzést megszelidítik biztosítván hiúságát.

Térjünk tehát vissza a közvetlen az egyenes választásokhoz.

Tanúja lévén azon látszólagos rendetlenségeknek, melyek Angolhonban a kérdéses választásokat háborgatják; láttam mennyire nagyított e rendetlenségek képe. Láttam ugyan választásokat veszekedések, kiáltozások és heves viták között; de a mellett a választás nem kevésbé csett észtehetség vagy gazdagság által megkülönböztetett emberekre: és a választásnak vége lévén, minden a szokott rendhez visszatért. Az alsóbb osztálybeli választók, most makacsok és zavargók, ismét szorgalmas munkások, engedelmesek sőt tisztelet adók lettek. Megelégedve azzal, hogy jogaikat gyakorolták, annál könnyebben meghajoltak a felsőbbség és társadalmi törvény előtt, minthogy ezt cselekedvén, megvolt azon öntudatuk, hogy csak jól értett érdekek okos számításának engednek. A választás után legkisebb nyoma nem maradt az előbbi izgatottságnak. A nép ismét munkájához fogott, hanem a közszellem azon üdvös rázkództatásban részesült, mely fölelevenítéséhez szükséges.

Ha a franczia jellemtől félnek, mely hevesebb,

a törvény járma iránt türelmetlenebb, azt mondom, hogy mi csak azért vagyunk ilyenek, mivel nem szoktuk meg magunkat zabolázni. Ugy van a választásokkal, mint mind azzal, mi a jó rendhez tartozik. Haszontalan ovatosságokkal okoztatik a rendetlenség, vagy még nagyobbá tétetik. A mi játékaikat, a mi ünnepélyeinket örökké szuronyok veszik körül; azt hinné az ember, hogy itt három polgár nem jöhet össze, a nélkül, hogy két katonára nem volna szükségök, kik őket szétválasztják. Angolhonban, összegyülekezik huszezer ember és egy katona sem mutatkozik közöttök; mindegyik biztossága, mindegyiknek eszére és érdekére van bizva; és e sokaság, érezvén, hogy a köz és magán béke kezei közé van letéve, gondosan öröködik felette.

Egyedül a népszerű választás ruházhatja fel a nemzeti képviseletet valódi erővel, és az adhat nékie a közvéleményben mély gyökereket. A képviselők, kik akár mely más módon neveztetnek ki, nem találnak semmi viszhangra; a nép egy töredéke sem méltányolja bátorságukat, mivel mind elvesztették bizalmukat azon hosszú ut miatt, melynek tekervényein szavazatuk elváltozott, vagy elveszett. A zarnokság koronkint ezen állítólagos képviselet szavazatára hivatkozik a nép ellen; és e képviselet ellen a nép nevét használja. Ezen hijában való bálvány nem szolgál soha korlátul, hanem igen is minden kihágások védelmére.

IV. A kamráknak kezdeményi joga van, közösen a végrehajtó hatalommal.

Megjegyzések. — Egyik remeke az ügyneve-

zett 8-dik évi alkotmánynak az volt, hogy a nép képviselőit a kezdeményi jogtól megfosztotta. E torz rendelkezést némely régi nemzetek példájával hallottam védelmezni. De e népeknél a törvényhozó hatalom az egész nép által gyakoroltatott, és a kezdeményezés egy senatusra bízott. Így volt ez körül-belül Genfben; az alkotmányos hatalmak szerkesztették a törvényt, és úgy vitték az egyetemes tanácsba, azaz az egész polgárság gyűlésébe, hogy az felette igennel vagy nemmel határozzon. De ki nem érzi, hogy ezen institutio a tiszta democratiába való, hol a polgárokat számuk gátolja vitatkozni? A democratia igen különböző a képviseleti kormányzástól. Ez utóbbiban bár minő legyen a nemzet képviselőinek száma, soha nem fogja a polgárokat megközelíteni.

A képviselő gyűlés célja kifejezni a nép szükségéit. E feladattal azért ruháztatik fel, mert ezen gyűlés tagjairól, kik a nép kebléből vétetnek, feltételetik, hogy minden szükségéit ismeri. De, ha a kezdemény tőlök megtagadtatik, mire szolgál nekik ez ismeret? Mi hasznára vannak a népnek közlönyei, ha csak felelniök lehet, és hallgatásra vannak kárhóztatva, mihelyt kérdés nem intéztetik hozzájuk?

Midőn törvényt kell alkotni, a törvényhozók nagy száma hasznos, mert szükséges, hogy a törvények sok eszmék eredményei legyenek; szükséges, hogy szokásaik, viszonyaik és társadalmi állásukra nézve különböző emberek tegyék össze gondolataik és tapasztalásaik adóját. De nem úgy áll az előterjesztett törvények visszavetési jogá

val. Egy törvény hiányainak ismerete csak az ítélet dolga. A végrehajtó hatalom jobban érzi, mi tehet rosszat; a képviselő hatalom jobban fölfedezi, mi tehet jót; tehát különösen az elsőhöz tartozik a törvény megakadályozása; a másikhöz pedig előterjesztése.

Ez nem annyit tesz, hogy a végrehajtó hatalomtól meg kell tagadni a kezdeményezést. A kormány szükségéről ugy kell gondoskodni, mint a népéről. A ministereknél ugy kell lenni a kezdeményezésnek, mint a képviselőknél. *) Ez nemcsak hogy nem vizály oka, sőt inkább az egyetértést segíti elő. A hatalmakkal ugy van, mint az egyénekkal; haszontalan bilincsek ellenségeket csinálnak belőlök, ellenben az elégséges szabadság barátokká teszi őket.

A kezdeményi jog nélkül a ministerek rabszolgák lennének. A nép képviselői gyűlöttekké tehetnék őket, kényszerítvén, egyetlen cikkely miatt, félrevetni különben üdvös törvényeket; de más oldalról, ha a képviselő testület meg volna fosztva az indítványozástól, hasonló veszélyben

---

*) Mind a mellett természetesen az fog történni, hogy a ministerek majd soha nem gyakorlandják ministeri minőségökben a kezdeményezést. A kamrákban ülve, a képviselők sorában, mint képviselők teendik az előterjesztéseket, melyeket a körülmények vagy az állam szükségai kívánnak. A kormány érzeni, hogy méltóságához illőbb bevárni, mintsem megelőzni. Midőn ő indítványozza a törvény tárgyait, ő veti magát a kamrák ítélete alá. Midőn bevárja a kamrák indítványát, ő lesz bírójok. Princ. de politique p. 134.

forogna. A végrehajtó hatalom, ha egyedül bír a törvények szerkesztése jogával, azon helyzetbe tenné a képviselőket, hogy vagy a jót visszavessék vagy a rosszba beleegyezzenek; és nekik szigorúbban rónák fel a törvényeket, melyekbe beleegyeztek, mint a ministereknek azokat, melyeket csak indítványoztak. A beleegyezést néznék befejező ténynek, és, hogy a baj teljes legyen, a nép képviselőinek meg volna tiltva helyrehozni saját tévedésöket. A tapasztalás hijában világosítaná fel őket az általok oktanul elfogadott törvények hibái felett; e törvények fenállnának alkotóik megbánása és lelkifurdalásai daczára.

E rendszer hasonlítna a mi régi megvetendő jogtanunkhoz a kivándorlási vádról; a hatóságnak, melyre a beírás bízott, nem állott tehetségében a kitörlés: csodálatos mód javithatlanná tenni az elkövetett igazságtalanságot!

Tegyük hozzá, hogy Franciaország különös helyzetben van, a kezdeményre nézve. Minden forradalmi törvények életben vannak. Nincs oly egyszerű és törvényszerű cselekedet, mely nem lett volna büntető törvénynek tárgya; nincs kötelesség, melynek teljesítését törvény nem tiltotta volna, nincs oly erény, melyet törvény el nem tiltott, oly áruság, melyet meg nem jutalmazott, oly erőszak, melyet nem parancsolt volna. Vannak törvények, melyek halálbüntetést mondanak ki arra, ki veszélyes híreket terjeszt, halálbüntetést arra, ki ismeretlent fogad be házához, halálbüntetést arra, ki atyjával levelez, vagy azt külföldön táplálja.

A jelen kormánynak bizonynal nincs szándékában e törvényeket alkalmazni; de azok mégis léteznek: igazságos-e, lehetséges-e a nép organumaitól megtagadni a jogot, hogy ezek eltörlését követelhesse? Ezek még akkor is gyalázat volnának, ha többé országos csapás nem lennének. *)

A gyűlések szenvedélyességétől félnek-e, vagy alkalmatlan időben tett indítványaiktól, vagy tagjaik kitünési hevétől? De hiszen a törvényeknek szentesítésre van szüksége: a gyűléseket fel lehet oszlatni: lehet más óvszereket is használni; magának a gyűlésnek is megengedhetni a jogot, hogy az elébe terjesztett indítványok korszerűsége felett nyilatkozzék. Az angol parlament így mellőzi el a haszontalan vagy veszélyes vitákat: de a kezdeménytől megfosztás nem mérsékli a gyűléseket;

---

*) E törvények fenállnak némileg az egymást követő törvényhozások tudta nélkül. Felhalmozódnak a törvénykönyvekben; kijönnek a szokásból: a kormányzottak elfeledk, de ezek fejük felett függnek, fellebbe burkolva, és a hatalom, mely e veszélyes fegyverek örököse, előlegesen jogosítva talál minden igazságtalanságokat. Egyike volt Tiberius főzsarnokságainak, mond Montesquieu, *Esprit de Lois*, VII, 13, azon visszaélés, melyet a régi törvényekkel elkövetett. Én sokszor gondoltam, hogy minden országban hasznos óvatosság volna koronkinti megvizsgálása minden törvényeknek, meghatározott időben. Így kényszerítenék a hatalom megismertetni, mit akar fen tartani. Pedig minden törvénykönyvekben vannak oly törvények, melyekkel a kormányok azért élnek, mert azok léteznek: de pirulnának magokra venni az új szentesítés nyilvános felelősségét.

hanem megrontja a képviselet alapját és természetét. *)

*) Nem tartottam szükségesnek megkülönböztetni az adó-megszavazást a többi törvények megszavazása jogától. Nekem úgy látszik, hogy csalódás az adó megtagadás lehetőségét politikai biztosítéknak nézni; ez csak eszköz az adó minéműségét javítani, vagy mennyiségét alább szállítani; de nem óvószér más visszaélések, vagy más kihágások ellen. A kormány, azt mondják, nem kezdhet háborút, vagy még otthon sem létezhetik, ha kiadásai nem fedeztetnek megtagadtatván az adó. A törvényhozó testületek tehát kényszeríthetik kormányukat, nem csak szomszédaival békében maradni, hanem a kormányzottak szabadságát is tisztelni. Így okoskodván elfeledik, hogy a mi elméletileg leghatározottabbnak látszik, sokszor a gyakorlatban a leghetetlenekbb. Midőn a kormány a háborút megkezdette, ha bár az jogtalan volna is, tőle viselésének eszközeit megtagadni nem annyi volna, mint egyedül magát büntetni, hanem az ártatlan nemzetet. Hasonlón áll ez, az otthon elkövetett hűtlenségek vagy zsarolásokérti adómegtagadásra nézve. Valamely kormány önkényes tetteket követ el, a nép képviselői azt hiszik lefegyverzik nem szavazván meg semmi adót; de, feltéve, hogy ezen erőszakos válságban minden alkotmányosan történik, kire fog e küzdelem nehezkedni? A hatalom találand pillanatnyi kútforrásokat befolyásában; az előbb rendelkezésére bízott tökében; azok előlegezésében, kik kedvezősei vagy még jogtalanságaiból is hasznot huzván, nem akarják, hogy megingattassék, vagy azokéban is, kik győzelmében híven a pillanat szükségéin nyereszkednek. Első áldozatok az alsó szolgálatbeliek lesznek, a minden nemű vállalkozók, az állam hitelezői, és visszahatólag ezen különböző osztályok minden egyéneinek hitelezői. Előbb, mint a kormány lelép, minden vagyoni állapot föl lesz forgatva. Szükséges-e figyelmeztetnem, hogy ebből a nemzeti képviseletre egyetemes gyűlölet következik? A kormány ezt fogja vádolni mindazon veszteségekért, melyeket a polgárok szenvednek; és ezek, a nélkül hogy a jog és elmélet

V. A kamrákban indítványozott törvények ott nyilvánosan vitatnak meg.

Megjegyzések. — Napjainkig, minden népeknél, hol képviseleti formák léteztek, bármi tökélyetlenek lettek legyen is ezek, a megvitatás elválaszthatlan volt a törvények indítványozása és elfogadásától. Megjelent a 8-ik évi alkotmány, és Constantinápoly népe nem volt többé az egyedüli nép, mely némák által képviseltetik.

E hallatlan intézkedés igazolása végett a törvényhozó testület törvényszékhez hasonlított és az mondatott, hogy a bírácoknak nem kell ügyvédeknek lenni: csodálatos dolgok ezek az összehasonlitások, hogy az eszmék meghamisitassanak! A bírácoknak, a törvényszékeknél, meg van engedve a feleket kikérdezni, de a törvényhozó testületnek nem volt megengedve a szónokokat kérdezni, kik előtte vitatkoztak: egy szó szükséges lehetett egy kérdés felvilágosításához: nem volt senkinek joga azt követelni; a törvényhozó testület kihallgatásra volt kárhoyztatva, talán nem értette az előadottakat, de még is kényszeritetett nyilatkozni.

Igaz hogy egy más gyűlésnek megengedtetett a vitatkozás, de szavazatainak nem volt semmi tekintélye; összetévesztetett az egyéni tekintélyesség, melyet az irók élvezhetnek, a törvényes te-

---

kérdéseibe hocsátkoznának, nékie tesznek szemrehányásokat szükségük és szerencsétlenségükért. E nézetek fontosak, mert midőn alkotmányos monarchiát szervezünk, nem kell magát ámitni a biztosítékok hatása felett, melyek a szabadság megóvására felállitnak.

kintéllyel, melynek egy testületet kell környezni. Az íróknak nincs másra szüksége, hogy becsültesenek, mint bölcs és hasznos nézetekre; testületnek szükséges a hatalom: tehetetlensége nevetségessé teszi; ha az írók nem azok, onnét van, mert nem alkotnak egy testületet. Minden polgár érzi, hogy azon hivatás, melyet gyakorolnak az övé lehet, hogy azon befolyás, a melyre törekesznek, a gyengének egyedüli fegyvere a hatalom ellen; hogy az csupán a közvéleményen alapszik, és a közvélemény küzd az ellen, hogy saját uralmát felforgassa; de oly testület, mely egyedül arra volt szabadalmazva, hogy beszéljen, és pedig azon kifejezett feltétel alatt, hogy reá nem fog hallgattatni; oly testület, mely jogosított csevegésre, de tényleg semmi, nem birhatott tekintéllyel; még buzgalma is ellene fordult volna, törekvései haszontalansága miatt. Azonban azt bátorokdunk megmondni. Ily nem-kedvező helyzetbe téve maga az alkotmány által, és még veszélyesebb körülmények terhe alatt görnyedve, e testületnek voltak tagjai, kik elfogadták a hivatást, hogy Franciaországnak a nemzeti képviselet némi hagyományait fentartsák, és e kötelességhez hivek maradtak. Ezeket fenyegette a hatalom, kárhóztatták a gyengék, megtagadták a félénkek. Egy változatlan utat követtek ők, a nélkül, hogy türelmetlenségbe estek, a nélkül hogy a dühöngők előtt megfélemlettek volna; ők hirdették reájok nem hallgató hazájoknak a bajokat, melyeket ez magának készíte, és ellene állottak a hatalmasnak míg hatalma tartott, míg azok, kik a megbukottat lábbal tapod-

ták, akkor ékesszólásuk és tolakodó buzgalmu-
kal szolgálták.

VI. A ministerek lehetnek tagjai a képviselő
gyűléseknek, és e testületek tagjai lehetnek mi-
nisterekké, új választásoknak vetvén magokat alá,
és feltéve hogy a kamrákban ülő ministerek száma
százra egynél soha ne legyen több.

Megjegyzések. — Könnyű a függetenség ellen
szónokolni, melybe a magas helyekre jutás remé-
nye taszítja a nép képviselőit; és e szónoklatok
mindenkor megtapsoltatnak azok által, kiknek
nincs reménye e magas helyekre jutni. De a nem-
zeti képviselet függetlenségének szélesebb alapo-
kon kell nyugodni. Ha felteszitek róla, hogy hi-
vatalokkal megvesztegethető, oly különfélék a
megvesztegetés eszközei, hogy minden részletes
ovatosság haszontalan leend.

Nagy előnyök származnak abból, ha a nép
képviseelőinek a ministeri hivatalok megenged-
tetnek. Ez az talán, ami az angol alkotmányt fen-
tartotta.

Jóllehet a képviselőség valódi méltóságra az
első, és magasabb jellemekekhez legillőbb, a minis-
teri helyek, egy nagy birodalomban biztosabb út
lévén a hatalomhoz és gazdagsághoz, mindenkor
inkább fognak ohajtatni a közönséges nagyra-
vágyóktól. Ha a törvényhozás tagjai soha nem ré-
szesülhetnek a kormányzásban mint ministerek,
attól lehet félni, hogy a kormányt úgy nézik, mint
természetes ellenségöket. Ellenben ha a minis-
tereket a törvényhozók közül lehet venni, a nagyra-
vágyók törekvéseiket csak az egyének ellen inté-

zendik, és az institutiókat tiszteletben fogják tartani. A megtámadások csak az egyéneket érvén, kevésbé lesznek veszélyesek az egészre. Senkinek sem lesz akarata összetörni oly eszközt, melynek használatát megszerezheti; és az, aki a végrehajtó hatalom erejét csökkenteni törekednék, ha ennek tőle mindig idegennek kellene maradnia, kimélettel fog bánni vele, ha lehetséges, hogy egykor kezére kerüljön.

Látjuk ennek példáját Angliában. A ministerium ellenségei, ennek hatalmát úgy nézik, mint jövő erejüket és tekintélyüket; az ellenzék kiméli a kormány előjogait, mint saját örökségét és leendő eszközeit tiszteletben tartja jelen ellenfelei kezében. Nagy hiba az valamely alkotmányban oly helyzetbe tenni a pártokat, hogy egymás állására csak az alkotmányon keresztül juthassanak. De ez történik, midőn a végrehajtó hatalom, a törvényhozóknak elérhetlenné tétetvén, előttük mindig úgy áll, mint akadály és soha úgy, mint reményök tárgya.

Azzal nem hízkelkedhetni magának, hogy politikai szervezetből ki lehessen zárni a pártokat, hol a szabagság előnyeit megtartani szándék. Azon kell tehát dolgozni, hogy e pártok lehetőleg legártalmatlanabbak legyenek; és minthogy néha győzniök kell, szükséges elejét venni vagy szelidíteni győzelmök káros következéseinek.

A ministerek jelenléte a gyűlésekben még más tekintetektől is hasznos. Ők ott maguk vitatják meg az igazgatáshoz szükséges határozatokat; oda viszik a tények ismereteit, miket egyedül a kor-

mány gyakorlata szerezhethet meg. Az ellenzés nem mutatkozik ellenségeskedésnek, az állhatatosság nem fajul el makacssággá. A kormány enged okos ellenvetéseknek; a hiányos indítványokhoz kijavításokat ad; a homályos szerkesztéseket értelmezi. A hatalom így, a nélkül hogy megaláztatnék, megadja az okosságnak igazságos hódolatát, és önmagát az okoskodás fegyvereivel védi.

Midőn a ministerek a gyűlések tagjai, könnyebben megtámadtathatnak ha vétkesek; mert a nélkül hogy szükséges volna őket bíróilag vádolni, elég nékiek felelni. Ők is könnyebben kitisztítják magukat, ha ártatlanok, mert minden alkalommal kifejthetik és indokolhatják maguk viselkedését.

Összehozván az egyéneket, a nélkül hogy a hatalmak megkülönböztetése megszűnnék, a kormány öszhangzásba tétetik, a helyett hogy két felfegyverzett tábor állíttatnék fel. Az is következik innen, hogy alkalmatlan vagy gyanús minister meg nem tarthatja kezében a hatalmat. Angolhonban a minister azonnal elveszti helyét, mihelyt kisebbségben marad. *) Azonban e cikkelyhez én egy óvást adtam, mit a képviselőlet jelen állása Frankhonban mellőzhetlenné tesz; és ez az, hogy a kamrákban ülő ministerek száma soha ne legyen több, mint száz tagra egy. Ha most, midőn a nemzeti képviselőlet mintegy kétszázötven személy, min-

*) Pitt e szabálytól kivételt tett két hónapig 1784-ben, de ez azért volt, mert az egész nemzet ministeriuma mellett állott a követek kamrája ellen.

den ministerek és több alsóbb rendű hivatalnokok követek volnának, a kamra nem lenne többé a nép képviselője, hanem a király tanácsa. Hozzá tettem az újráválasztás szükségét is mindazon követekre nézve, kik elmozdítható hivatalt fogadnának el a kormánytól. Azon követ, ki megválasztatása után fogad el hivatalt, megváltoztatja személyes állását. Többé nem azon ember, kit a nemzet választott. Igazságos, hogy a nemzet megmondja, ha van-e ezen új emberhez bizalma.

VII. Irott beszéd nem olvastathatik sem egyik sem másik kamrában. *)

Megjegyzések. — Midőn a szónokok a gyűlésben teljes lelkükből kötelesek beszélni, az aki a szólásban következik természetesen oda vezetetik, hogy feleljen az előtte szólónak. Az okoskodások, melyeket épen hallott, benyomást tettek lelkére, emlékezetéből nem vetheti ki, és még akkor is, ha az eszmék más sorát követni készült, ujakkal találkozáván, kénytelen azokat övével összevegyíteni, hogy támogassa vagy megczáfolja. Eképen keletkezik valódi discussio, és a kérdések különféle szempontjaik szerint mutattatnak fel.

Midőn a szónokok annak olvasására szorítóznak, mit szobájok csendében irtak, többé nem

---

*) E cikkely első pillanatra aprólékosnak látszik, és hogy inkább a szabályok közé, mint az alkotmányba tartozik, azt megengedem; de az irott beszédekkel való visszaélésnek oly nagy befolyása volt, és annyira kiforgatta természetéből gyűléseink eljárását, hogy igen kívánatos gyógyszer készíteni ellene.

vitatkoznak, hanem értekeznek: nem hallgatnak semmire; mert annak amit hallanának nem szabad semmit változtatni azon amit mondani fognak: arra várnak, hogy akit felváltanak végezze beszédét: nem vizsgálják a véleményt melyet az véd, az időt számítják melyet betölt, és a mely nékiek hátrálatásnak látszik. Akkor nincs többé vita, mindenik oly ellenvetéseket hoz újra fel, melyek már megezáfoltattak; mindenik mellózi azt amit előre nem látott, és mind azt, ami előre bevégzett beszédét zavarná. A szónokok egymás után következnek a nélkül hogy egymással öszeütköznének; ha egymást czáfolják, az csak esetleges: hasonlítanak két hadsereghez, melyek ellenkező irányban vonulnak el, egyik a másik mellett, alig egymást észrevéve, kerülvén még egymásra nézni is, azon félelemből, nehogy másithatlanul kitüzött utjokat elhagyják.

Az irott beszédekből álló vitának e káros következése nem egyedül való, s nem is az amitől félni leginkább kell; van súlyosabb a mi engem arra birt, hogy az alkotmány czikkelyei közé tegyek oly rendelkezést, mely csekélységnek látszik.

Az ami közöttünk mind a jó rendet, mind a szabadságot leginkább fenyegeti, nem a túlságoskodás, nem a tévedés, nem a tudatlanság, jóllehet mind e dolgok nem hiányoznak: hanem a hatás gyakorlásának szüksége. E szükség, mely némi kórsággá fajúl, annál veszélyesebb, mivel kútfeje nincs az emberi természetben, hanem a társadalom műve, késő és mesterkélt gyümölcse a vén civilisationnak és roppant tökének. Következőleg ez nem

mérsékli önmagát, mint minden természetes szenvedélyek, melyeket saját folyamuk elhasznál. Az érzelem nem állítja ezt meg, mert az érzelmekkel semmi köze; az okosság mit sem tehet ellene, mert itt nem arról van szó, hogy meggyőződést szerorzünk, hanem hogy gyorzunk. A fáradság sem csilapítja; mert aki ezt érzi, nem veszi saját érzelmeit tekintetbe, hanem arra néz, minő érzelmeket idéz elő másoknál. Vélemény, ékesszólás, ihlettség, minden csak eszköz, és maga az ember is átváltozik saját hiúsága eszközévé.

Ily hajlamu nemzetnél szükséges a mennyire csak lehet a közepszerúségtől elvenni a reményt, hogy valamely sikert szerezzen tehetsége szerinti eszközökkel: azt mondom valamely sikert; mert hiúságunk alázatos a mellett hogy féktelen, mindenre törekszik, és megelégszik kevésvel is. Ha követeléseit előterjeszteni látjuk, telhetlennek mondanók: de látván mint gyönyörködik legkisebb győzelmén, csodáljuk elégtelenségét.

Alkalmazzuk ez igazságokat jelen tárgyunkra. Akarjátok-e, hogy képviselő testületeink józanok legyenek? Ugy tegyétek szükségessé azon embereknek, kik ott fényleni akarnak, hogy észtehetséggel birjanak. A nagyobb rész az okosságot fogja követni, mint kénytelenséget; de ha ezeknek pályát nyittok, melyen mindenik tehet néhány lépést, senki sem fogja ez előnyt magától megtagadni. Mindenki meg fogja szerezni ékesszólása napját, és híressége óráját. Mindenki képes lévén elkészíteni vagy megrendelni egy irott beszédet, törekedni fog törvényhozói életének nyomát hagyni

hátra, és a gyűlések academiákká válnak, azon különbséggel, hogy az academiái szónoklatok ott a polgárok sorsa, vagyona sőt még élete felett is határozandnak.

Nem akarom felhozni ezen hatás-hajhászási vágy hihetlen bizonyítványait, forradalmunk legsajnosabb korszakából. Láttam képviselőket, kik beszédi tárgyakat kerestek, hogy nevök bele foglaltassék a nagy mozgalomba, mely akkor létezett; ha a tárgyat megtalálták, a beszédet megirták, az eredmény nékiek közönyös volt. Kitiltván az irott beszédek, bevisszük gyűléseinkbe azt, mi ott mindig hiányzott, hogy a többség hallgatni fog, mely, mintegy fenyíték alatt tartva a tehetséggel-bírók felsősége által, kénytelen ezeket hallgatni, miután helyettök szólni nem képes; felvilágosodik, mert szerénységre van kárhóztatva, és hallgatván józanná lesz. Ily többség teszi Angolhonban a követek kamrájának erejét és méltóságát, míg néhány szónok ékesszólása diszt és fényt szerez nékie.

VIII. A képviselő hatalom tagjai nem fizetésesek.

Megjegyzések. — Midőn a képviselői állomáshoz fizetés van kötve, csak hamar e fizetés lesz főtárgygyá. A jelelték e magasztos hivatalt csak úgy nézik, mint alkalmat, vagyonukat növelni vagy rendezni, mint elhelyezési könnyebbséget, gazdasági előnyt. Magok a választák is elhagyják magukat némi felekezeti könyörületre szédíteni, mely őket arra bírja, hogy majd egy férjnek kedvezzenek, ki háztartásán akar segíteni, majd egy sze-

gény atyának, ki a fővárosban akarja fiait növelni vagy leányait férjhez adni. A hitelezők adósaikat választják; a gazdagok azokat rokonaik közül, kiknek inkább szeretnek az állam költségén segíteni, mint a magukén. Megválasztatván szükséges azt megtartani amit nyertek, és az eszközök hasonlítanak a célhoz. A nyereszkesedés befejezése a hajlékonyság vagy a hallgatás lesz.

Fizetni a nép képviselőit nem annyi, mint jutalmat nyújtani nekik, hogy hivatalukat lelkiismeretesen gyakorolják, hanem egyedül annyi, hogy ez által ösztönöztetnek magukat hivatalukban megtartani.

Egyéb tekintetek is állanak előttem.

Én nem ohajtok felette nagy vagyont a politikai hivatalok gyakorlásához. A függetlenség egészen viszonzlagos: mihelyt egy embernek megvan a szükséges, csak lelki emelkedettség kell neki, hogy a feleslegest nélkülözze. Azonban kívánatos, hogy a képviselői állomásokat általában oly emberek foglalják el, kik, ha nem a gazdagok osztályából valók is, legalább jólétben vannak. Ezek kiindulási pontja előnyösebb, neveltetésük gondosabb, lelkük szabadabb, elméjük a világossághoz előkészítettebb. A szegénységnek megvannak előítéleti, mint a tudatlanságnak. De, ha képviselőitek semmi fizetést nem huznak, a hatalmat a vagyonba helyezitek, és méltányos kilátást hagytok a jogos kivételekre.

„Intézcéteket és törvényeiteket úgy állítsátok össze, mond Aristoteles, hogy a hivatalok ne lehessenek érdekelt számítás tárgyai. E nélkül a

sokaság, mely különben nem sokat törődik azzal, ha a magas helyekről kizáratik, mert örömet foglalkozik saját ügyeivel, irigyelni fogja a megtiszteltetéseket és a nyereséget. Minden óvatosságok öszhangzásban vannak, ha a hivatalok nem veszik kisértetbe a telhetlenséget. A szegények elébe fogják tenni a nyereséges foglalatosságokat a nehéz és ingyen functióknak. A gazdagok el fogják foglalni az előjáróságokat, mert nem szorulnak kárpótlásra.“ *)

Ezen elvek nem alkalmazhatók minden hivatalokra a mostani államokban; van olyan, mely nagyobb vagyont követel minden magán jövedelemnél; de mi sem gátol, hogy a képviselői állomásokra ne alkalmaztassanak. **)

Oly alkotmányban, hol a birtoktalanok nem bírnának political jogokkal, természetesen látszik nekem, hogy a nemzet képviselői ne kapjanak semmi fizetést. Nem gyalázatos és nevetséges ellenmondás-e az, visszavetni a szegényeket a nemzeti képviseletől, mintha egyedül a gazdagoknak kellene őket képviselni, és általuk fizettetni meg képviselőiket, mintha képviselőik szegények volnának?

Végre Anglia e rendszert fogadta el. Tudom hogy sokat szónokoltak a követek kamrája megvesztegettetése ellen. Hasonlítások össze ezen ál-

*) Aristoteles, Politica.

**) Már a Carthagóiak tették e megkülönböztetést. Minden a nép által választott hivatalok fizetés nélkül voltak; a többi díjaztatott.

litólagos megvesztegetés következeit a mi gyűléseink magaviseletével; az angol parlament sokkal többször ellent állott a koronának, mint a mi törvényhozó testületeink az ő zsarnokaiknak.

Azon megvesztegetés, mely nagyravágyó nézetekből származik sokkal kevésbé káros, mint a mely nemtelen számításból ered. A nagyravágyás összeegyeztethető ezer nemes tulajdonokkal, a becsületesség, a bátorság, az önzetlenség, a függetlenséggel; a fősvénység nem létezhetnék e tulajdonok egyikével sem. A hivataloktól nem lehet eltávolítani a nagyravágyókat; távolítsuk el legálább a telhetleneket: ez által igen megkevesítjük a versenyzők számát, és azok, kiket el fogunk lökni, épen a kevésbé méltók lesznek.

Hanem egy feltétel szükséges, hogy a képviselői állomások ingyen valók lehessenek; és ez az, hogy nagy befolyásuk legyen. Senki sem fogja ingyen felvállalni jelentéktelenségek miatt gyermekes megbizásokat, vagy a melyek gyalázatosak, ha megszűnnek gyermekesek lenni; hanem ily alkotmányban jobb is volna, ha épen nem lennének képviselők. *)

---

*) E pont meg van nyerve; követeink nem huznak többé fizetést, és már is függetlenebbek és tiszteltebbek a kamarák. Azonban az ország némely részeiben oly nagy a köz tudatlanság, hogy az utolsó választásoknál egy Paristól nem messze fekvő megye választói azt mondák, egy nékiek ajánlott jelöltől szólva: jó állapotban van, nincs szüksége helyre. — A páirek fizetéséről nem mondtam itt semmit, mert nem hiszem hogy legyenek olyanok, mikép állítatik, kik évenként fizetettek, és mások, kik hónaponként. Ha ez így volna, a pairség

IX. A második kamra tagjai határozatlanul újraválaszthatók.

Megjegyzések. — Az újraválasztás lehetlensége nagy tévedés minden viszonyok között. A szakadatlan ismételt megválasztásnak lehetősége nyújt egyedül az érdemnek hozzá méltó jutalmat, és képez valamely népnél nyomatékos és tiszteletben tartott neveket. Az egyének befolyása nem szűnik meg az irigy rendszer által; a mi e befolyásból máskor létezett, szükséges ezután is. Ne foszszuk meg a tehetségeket irigy törvények által. Nincs semmi nyereség abból, ha így a kitünő emberek eltávolítatnak: a természet úgy akarta, hogy az emberi társadalmak vezetői helyét foglalják el; az alkotmány mestersége abban áll, kitűzni nékiek e helyet, a nélkül hogy szükségök legyen az oda juthatás végett a közbékét zavarni.

Semmi sem ellenkezőbb a szabadsággal, és kedvezőbb egyszersmind a zavarnak, mint a nép képviselőinek erőszakos kizárása, hivataluk letételével. A hány ember van a törvényhozó testületekben, kiket nem lehet újraválasztani, annyian lesznek ott gyengék, kik lehetőleg kevés ellenségeket csinálnak magoknak, hogy kárpótlást kapjanak, vagy hogy békében élhessenek visszavo-

---

nagy veszélyben forogna; már irigység tárgya, ez által a megvetésé is lenne. Az aristocratiának nem szabad elfeledni, hogy ha eltűretni akar a nép felett, szükséges hogy igen nyilván ne éljen a nép költségén: és ennek elfeledése az, mi annyi aristocratiák bukását idézte elő. Angliában ez okból van veszélyeztetve egy idő óta jobban mint gondolja.

nultságukban. Ha akadályokat teszten az isméti megválasztások elé, megfosztjátok a lángészt és a bátorságot a nékiek tartozó dijtól; győzelmet és vigasztalást szereztek a gyáváknak és hitványaknak; egy fokra állítjátok azt, ki lelkiismerete szerint szólt, azzal, ki a fondorkodóknak szolgált merészségével, vagy az önkénynek készségével. Az élet hosszáig tartó hivataloknak, Montesquieu szerint, az előnye, hogy megkímélik az illetőket a kislelkűség és gyengeség azon idejétől, mely az egyszerű polgárok osztályába visszalépni kényteleneknél hatalmuk végét megelőzi. A határozatlan újramegválasztásnak is ugyanazon előnye van; kedvez az erkölcs számításainak. Egyedül e számításoknak van tartós sikere; hanem hogy ez elérjék, időre van szükségök.

Egyébkint a fedhetlen, rettenthetlen, ügyekben tapasztalt emberek elég számosak-e, hogy önkényt vissza kelljen vetni azokat, kik a közbizalmat megérdemelték? Az új tehetségek is elérik azt; a nép iránya az, őket támogatni. Ne szorítások meg e tekintetben, ne kötelezzétek minden választásnál új embereket választani, kiknek még az önszeretet szerencsáját kell tenni, és a jó hirt kivívni. Semmi sem bir nagyobb értékkel egy nemzetre nézve, a dicsőséges neveknel. Kövessétek a nagy példákat. Tekintsetek Amerikára; a nép szavazatai nem szüntek meg kitüntetni függetlensége megalapítóit.

Nézzétek Angolhont; a szakadatlan újraválasztások által megdicsőített nevek ott mintegy a

nép tulajdonivá váltak. Boldogok a hűséges nemzetek és a melyek soká tudnak becsülni!

X. Semmi visszahívásnak, kiűzésnek vagy kizárásnak nem lehet helye a második kamra tagjai ellen, ha csak a törvények által előre látott vétkekért nem.

Megjegyzések. — Némely publicisták azt képzelték, hogy a nép minden töredékét fel kell ruházni az általa választott megbizottak tetszése szerinti visszahívása jogával. Ez ugyan elég természetes eszme, de annyi mint a képviselet elvének megrontása, mely azt követeli, hogy minden képviselő kötelezze magát a nemzeti érdekekért általában, és következőleg azoknak feláldozhassa küldői részleges és pillanatnyi érdekeit. Megszorítani e szabadságot, vagy annak tenni ki a nép képviselőit, hogy áldozataivá legyenek, ez annyi volna, mint a legveszélyesebb nemű foederalismusba esni. Egyébkint ki nem látja előre a nyugtalanokodást, a gyűlölséget, a nagyravágyást, a rágalmazást, melynek a visszahívás lehetsége folytonos ösztönt adna?

Mások maguknak a gyűléseknek akarták adni a jogot, hogy kiűzhessék azon tagjaikat, a melyek veszélyeseknek látszanak nékiek; ez is a képviseleti rendszer alapjának aláásása: a gyűlés nem bírja tagjainak. Ha így rendezitek azt, szabad tért nyittok minden szenvedélyeknek, majd oly bátor kisebbséget igáztok le, mely alapos és állhatatos követeléseivel többséggé lehetett volna; majd oly ingadozó többséget, mely egy lázongó kisebbséget hagyván maga felett uralkodni, beleegyezik, mint

erre több példánk vannak, hogy koronkint megtizedeltessék.

Az irigység csaknem mindig belopódzik a mérsékelt pártokba, mert heves szenvedély szükséges, hogy a hiúság elnémitassék. A Convent közepszerű emberei fel hagyták magukat használni a kitünőbbek kiűzéséhez, szintugy felsőbbségök irigyléséből, mint a veszély félelméből, és látuk majd az irigységet szólani, mint a körülmények veszélyétől való félelmet, majd pedig mikép parodiázza a félelem az irigységet, panaszkodván mint az, a tehetség uralma felett.

A kiűzés joga, nem hogy mérsékelné a gyűlések kihágásait, sőt heves küzdelmek megszokott színhelyévé tenné azokat; a pártok minden erőlködése oda lenne fordítva, hogy ellenfeleiket kiűzzék: nékiek felelni kevésbé látszanék biztosnak és kevésbé könnyűnek, mint őket kihajtani. *)

---

*) Nálunk némelyek, midőn a 8-ik évi alkotmány volt vita alatt, a senatusnak némi ostracismust akartak adni és azon joggal felruházni, hogy bizonyos polgárokat bizonyos hivatalokra nemiválaszthatóknak nyilatkoztathasson. De az ostracismus, még a régiéknél is, az elnyomás és igazságtalanság tette volt. Minden kizárás a büntetés természetével bir; de szabad országban semmi büntetést nem kell ítélet nélkül kimondani. Valamely egyén nem lehet veszélyes egy képviselői gyűlésben, ha a többség felett nem uralkodik: ez esetben az egész testületet kell feloszlatni. Ha ezen egyén kisebbségben van, nincs semmi veszély, és a képviseleti alkotmány lényegéhez tartozik, hogy a többség, és minden tagja, kifejezhesse ellenzését minden módon és a legteljesebb függetlenséggel.

Mások, végre, a törvényhozó testületeket utódaik erkölcsbiráivá tették. Ezen tan megszünteti a választás sikerét, melynek célja, felállítani a közvélemény uralmát, szószólóinak szabad megújítása által. Az ily előjoggal felruházott gyűlés, kényszerithetné a népet, hogy csak azokat válassza meg, kik azon elvekre megesküdnék, melyeket önmaga vallott; közvetve a választásokat saját tagjaira szoríthatná. Hogyha tilalma csak felfüggesztő erővel bírna, és az ismételt megválasztás elháríthatná az ellenállást, úgy csak káros küzdelem idéztetnék elő az országgyűlés és a nemzet között. Láttuk mint választották meg a Middlesex-i választók háromszor újra Wilkes-t, ki a követek kamrájából kiűzetett. Mi, igaz, hasonló alkalmaknál sokkal kisebb állhatatosságot mutattunk; de ez köztünk a közszellem hiányának bizonyítványa volt. Nincsen semmi tárgy, melyre nézve a nép, ha szabad, makacsabb volna, mint választásaira. Azon nap, *) melyen Franciaország törvényhozó testülete arra vetemedett, hogy a nemzet választottait visszavesse, minden képviseleti hatalom teljes lealjasításának ideje, azon lealjasításé, mely csak hamar szerzőire esett vissza.

XI. A második kamra megújítása egészben történik, minden öt esztendőben, vagy feloszlatás esetében, a királyi előjog által.

Megjegyzések. — Ugy tekintették nálunk, mint lángeész találmányát, a megújítási módokat, melyek

---

*) 1798-ki aprilisben, vagy a 6-ik évi floréal 22-kén.

segítségével az új jövevények a képviselői gyűlésekben mindig kisebbségben voltak. Pedig a gyűlések megújításának célja nem csak az, hogy a nemzet képviselői meggátoltassanak külön osztályt és a néptől elszigeteltet alakítani, hanem a közvéleményben egyik választástól a másikig létrejöhett javításoknak hű tolmácsokat is adni. Ha feltesszük, hogy a választások jól vannak szervezve, egy korszak választottjai hivebben fogják képviselni a közvéleményt mint az előbbi időkből valók. Nem visszás dolog-e, a létező közvélemény közlőnyeit kisebbségbe helyezni azon vélemény előtt, mely már nem létezik? Az állandóság kétségkívül kívánatos: nem is szükséges túlságig közel tenni egymáshoz a megújítás időszakait; mert az is visszás dolog, oly gyakorivá tenni a választásokat, hogy az elválasztó időközben a vélemény föl nem világosodhatik. Egyébkint is van egy örökös törvényhozó testületünk, mely az állandóságot képviseli.

Ne vegyítsük a vizály elemeit a választott gyűlésbe, mely a haladást képviseli. A conservatív és haladási szellem küzdelme sokkal hasznosabb két testület között, mint egynek keblében; akkor nincs hódításra felkészült kisebbség; és heveskedései, melyeket azon gyűlésben, melynek része, elkövet, sikertelenek annak nyugalma irányában, mely határozatait megerősíti vagy elveti; a rendetlenség, a fenyegetés többé nem eszközök arra, hogy egy megrémitett többség felett uralkodjék, hanem a lenézés és hitelvesztésnek okai a bírák szemében, kiknek itélni kell.

A harmad vagy ötöd részbeni megújításoknak nagyon káros következményei vannak mind az egész nemzetre, mind a képviselő gyűlésre magára.

Jóllehet egy harmad, vagy egy ötöd választhatatik csak, azért nem kevésbé vannak minden remények felizgatva. Nem a lehetőségek sokasága, hanem egynek létezése az, a mi minden nagy-ravagyasokat felébreszt; és maga a nehézség is irigyebbé és ellenségesebbé teszi e vágyakat. A nép úgy felizgattatik egy harmad vagy ötöd rész választása által, mint a teljes megújításkor. A gyűlésekben az új jövevények elnyomatnak az első évben, és aztán legott ők lesznek elnyomókká. Ezen igazság bebizonyított négy egymás után következő tapasztalás által. A negyedik (1796) évi harmadrész elnyomatott. Az 5-ik (1797) évi harmadrész elüzetett. A 6-ik (1798) évi harmadrész visszautasított. A 7-ik (1799) évi harmadrész győzelmes lett és felforgató.

A mi minden ellensúly nélküli gyűléseink emléke nyugtalanít és tévedésekbe hoz szüntelenül bennünket. Mi minden gyűlésben a zavar okát hisszük látni, és ezen ok hatalmasabbnak látszik nekünk egy egészen megújított gyűlésben. De minél lényegesebb lehet a veszély, annál inkább meg kell különböztetnünk az alkalmazandó óvszerek természetét. Mást nem kell elfogadnunk mint azt, melynek haszna bebizonyult és a melynek sikere biztosított.

V. Fejezet.

A birói hatalomról.

I. A birói hatalom a bírákól *) és esküdtekből áll.

II. Az esküdtek sorssal huzatnak ki a politikai jogok gyakorlására meghívott polgárok közül.

III. Az esküdtek hoznak ítéletet a tett felett; a bírák alkalmazzák a törvényt.

Megjegyzések. — A fő okok, melyekkel Franciaországban az eskütszéki intézetet megtámadják, a buzgalom hiányán, a tudatlanságon, gondatlanságon és hiú könnyelműségen alapulnak. Nem az intézetet, hanem a nemzetet vádolják. De ki nem látja, hogy valamely institutio, felállítása első idején, kevésbé alkalmasnak mutatkozhatik valamely nemzetre nézve, annak kevés jártassága miatt, és hogy hasznossá s jótékonyá válhatik, ha bensőleg jó, mert a nemzet épen azon intézet által szerzi meg magának a képességet, mellyel nem birt? — Én mindig vonakodnám valamely nemzetet gondatlannak hinni érdekei elsőjére, az igazság kiszolgáltatására, és a vádlott ártatlanságnak tartozó biztosítékra nézve.

„A Francziák, — azt mondja az eskütszék egy ellenzője, a kinek munkája ezen intézet ellen,

*) Már mondtam, hogy a bírának elmozdíthatlanoknak kell lenni.

talán minden mások között a legmélyebb benyomást tette *) — a Francziák soha nem fognak birni a szükséges ismerettel és szilárdsággal, hogy az eskütszék céljának megfelelőhessen. Olyan a mi részvétlenségünk mind az iránt, mi a közigazgatáshoz tartozik, olyan az önzés és magán érdek uralma, a közszellem lanyhasága és teljes hiánya, hogy azon törvény, mely az eljárás e módját állítja fel, nem hajthatatik végre.“ — De a mi szükséges az, hogy legyen közszellem, mely e lanyhaságot és önzést legyőzze. Azt hiszik-e, hogy léteznek ily szellem az Angoloknál, politicai intézeteik összege nélkül? Oly országban hol az eskütszékek intézete szünetlenül felfüggesztetett, a törvényszékek szabadsága megsértetett, a vádlottak bizottmányok elé vitettek által, ily szellem nem támadhat: az eskütszékek institutióját okozák; holott az ellene tett sérelmeket kellene okozni.

„Az eskütt, az mondatik, nem fogja tudni, mint azt ezen intézet szelleme kívánja, elválasztani meggyőződését az okmányoktól, a tanúbizonyságoktól, a felvilágosító körülményektől, mik szükségtelen dolgok, ha a meggyőződés létezik, és elégtelenek ha nem létezik.“ — De nincsen semmi indítóok e dolgokat elválasztani, sőt ellenkezőleg ezek a meggyőződés elemei. Egyedül azt kívánja ezen intézet szelleme, hogy az eskütt ne legyen kényszerítve számszerinti számítás után hozni itéletet, hanem azon benyomás szerint, melyet reá az okmányok, bizonyítványok és körülmények összege gyakorol. Ugy de az egyszerű

---

*. Gach, Lot megye egyik törvényszéke elnöke.

józan ész világossága elégséges, hogy az eskütt tudja és kinyilatkoztathassa, ha a tanúk kihallgatása, az okmányok megolvasása, a körülmények összehasonlítása után meg van-e győződve, vagy nem.

„Ha az esküttek, így folytatja az általam idézett szerző, valamely törvényt igen szigorúnak találának, fel fogják menteni a vádlottat, és lelkiismeretük ellen azt mondják a tetre, hogy nem világos,“ és azon esetet teszi fel, midőn egy azért vádoltatnék, hogy testvérének menhelyet adott, és e tettel halálbüntetést vont magára. Szerintem e példa nem csak hogy az esküttszék ellen nem küzd, sőt az valóban legnagyobb dicsérete; azt bizonyítja, hogy ez intézet akadályokat tesz az emberséggel, az igazsággal és erkölcsessel ellenkező törvények végrehajtása elé. Előbb vagyunk emberek mint esküttek; következőleg nem hogy megrónám azon esküttet, ki, ez esetben, nem felel meg eskütti köteletségének, sőt dicsérném emberi kötelessége betöltéséért, és hogy minden tehetségében álló eszközökkel megmentésére sietett oly vádlottnak, ki oly tettért volt büntetendő, mely nem csak hogy nem bűn, sőt erény. E példa nem bizonyítja azt, hogy az esküttekre nincs szükség; hanem azt, hogy nem kellene oly törvények, melyek halálbüntetést mondanak az ellen, ki menedék helyet ad testvérének.

„De akkor, így folytatja, midőn a büntetések tulságosak lesznek, vagy az esküttnek ilyeneknek látszanak, meggyőződése ellen fog itélni.“ — Én erre azt felelem, hogy az eskütt mint polgár és

mint birtokos, érdekelve van, hogy ne hagyja büntetlenül azon tetteket, melyek a társaság minden tagjainak biztosságát, birtokát vagy életét fenyegetik, ezen érdek a pillanatnyi könnyörület fölé fogja emelni; Angolhon bizonyoságot szolgáltat erre, és pedig talán sajnálatost. Kemény büntetések alkalmaztatnak oly vétkekre, melyek bizonynal azokat nem érdemlik meg; és az esküttek nem távoznak el meggyőződésöktől, még ha sajnálják is azokat, kiket nyilatkozatuk sújt. *) Az emberben bizonyos tisztelet van az írott törvény iránt, igen hatalmas indokokra van szüksége, hogy azt magában legyőzze. Ha ily indokok léteznek, az a törvények hibája. Ha a büntetések túlságosaknak látszanak az esküttszéknek, ez azt mutatja, hogy azok is; mert, ismétlen semmi érdekében nincs, ilyeneknek találni azokat. A szélsőségi esetekben, tudnillik, midőn az esküttek az igazság és emberség ellenállhatlan érzelme és a törvény betűje közé lesznek helyezve, azt merem mondani, hogy nem lesz rossz, ha ettől eltávoznak; az nem szükséges, hogy oly törvény létezzék, mely a közönséges emberek jó érzelmét háborítja, úgy hogy a nemzet kebléből vett esküttek ne határozhassák el magukat e törvény alkalmazásához járulni; és az állandó bírák intézete, melyet a megszokás kiengesztelne ezen

---

*) Én láttam eskütteket Angolhonban, kik bűnösnek nyilatkoztattak ki egy fiatal leányt, mivel egy tizenhárom shillinget érő kendőt lopott. Pedig tudták, hogy nyilatkozatuk halálbüntetést hoz reá.

kegyetlen törvényekkel, nem hogy előnyös sőt káros lenne.

„Az esküttek, az mondatik, nem fogják teljesíteni kötelességöket majd félelemből majd könyörületből:“ — ha ez félelemből történnék, az igen elhanyagolt rendőrség hibája volna, mely őket nem biztosítaná az egyéni boszu ellen; ha pedig könyörületből, az a felette szigorú törvénynek volna hibája.

A Francziák gondatlansága, közönyössége és könnyelműsége a hiányos institutiók következménye és az okozat hozatik fel indokúl, hogy megörökítsék az ok. Egy nép sem marad közönyös érdekeihez, ha megengedtetik neki, hogy velök foglalkozzék: ha irányukban közönyös, ez azt mutatja, hogy azoktól visszataszítotott. Az eskütszéki intézet e szempontból annál szükségesebb a francia népnek, minthogy arra jelenleg képtelennek látszik lenni; benne nem csak ezen institutio sajátképi előnyeit találná fel, hanem azon általános és fontos hasznót is, hogy erkölcsi nevelését megjavítsa.

IV. Minden rendkívüli törvényszékek felállítása, a perrendtartás minden felfüggesztése vagy megrövidítése, alkotmányellenes és büntetendő cselekvény.

Megjegyzések. — Igen lényeges, hogy ily czikkely beigtattassék a készülő alkotmányba, és hogy végre elismertessék azon feltűnő megfordítása az elveknék, melynél fogva folyvást előre elmarasztaltaknak nyilatkoztatják azokat, kiket megítélni akarnak. A perrendtartás biztosíték: annak megrövidítése ezen biztositéknak csökkentése, vagy vége;

tehát az eljárás megrövidítése büntetés; ha ezt a vádlotra rójátok, ez annyi, hogy vétke előre be van bizonyítva: de ha vétke be van bizonyítva, mire való a törvénytörés, bárminő is legyen az? Ha pedig nincs bebizonyítva, minő joggal állítjátok egy külön és kárhozzátott osztályba, és minő joggal fosztjátok meg, egyszerű gyanuból, a társadalom minden tagjainak közös javadalmától?

E visszásság nem az egyetlen egy. A formák szükségesek vagy haszontalanok az elmarasztaláshoz: ha haszontalanok miért tartjátok fenn a közönséges pereknél? ha pedig szükségesek, miért mellőzitek a fontosabbaknál? Midőn a hiba csekély és a vádlottnak sem élete sem becsülete nem fenyegettetik, akkor a legünnepélyesebben viszik ügyét; hanem midőn valamely borzasztó erőszak van kérdés alatt, és következőleg becstelenség és halál, akkor egy szóval minden védelmi óvszerek elnyomatnak, bezáratik a törvénykönyv, megrövidítenek a formalítások, mintha azt gondolnák, hogy minél terhesebb a vád, annál feleslegesebb azt vizsgálni!

Azt mondjátok, csak rablók, gyilkosok, összeesküdtek azok, kiket megfosztunk a perrendtartás jótékonyosságától; ugyde mielőtt ilyenekül ismertetének el, nem szükséges-e a tényeket bebizonyítani? De mik a formák, ha nem a legjobb eszközök a tények tisztába hozatalához? Ha léteznek jobbak vagy rövidebbek, használtassanak, csakhogy aztán minden ügyeknél történjék az. Miért volna egy osztálya a tényeknek, a melynél fölösleges lassuság követtetnék, és megint egy másik osztálya

mely fölött veszélyes sietséggel döntetnék el a végítélet? A kérdés világos. Ha a sietség veszélyes, a lassuság fölösleges; ha a késedelmezések nem fölöslegesek a sietés, az elhamarkodás veszélyes. Nem fog-e az mondatni, hogy lehetséges külső és csalhatlan jelekből az ítélet előtt megkülönböztetni az ártatlanokat a vétkesektől; azokat, a kik a formák előjogával élhetnek, és azokat, a kiket ezektől megfosztani szükséges? Épen mivel ily jelek nem léteznek, azért mellőzhetlenek a formák; mivel a formák látszottak egyedüli eszköznek az ártatlant a vétkestől megkülönböztetni, azért követelték minden szabad és emberséges népek azok felállítását. Bármilyen tökéletlenek legyenek a formák megvan védő tehetségök, mitől csak úgy fosztatnak meg ha felfüggesztetnek; ezek született ellenségei hajthatlan ellenei a zsarnokságnak, gyakorolja azt a nép vagy más. Míg a formák fenállanak, mindaddig többé kevésbé nemes ellenállással küzdnek a törvényszékek az önkény irányában, de a mely ennek korlátozására szolgál. I-ső Károl alatt, az angol törvényszékek, az udvar fenyegetései daczára, a szabadság több barátait felmentették; Cromwell alatt, noha a Protector uralkodott fölöttök, sokszor bocsátottak szabadon oly polgárokat, kik a monarchiához való ragaszkodással vádoltattak; II-ik Jakab alatt Jeffryes kényszerítetett lábbal tapodni a formákat, és még a saját teremtményü birák függetlenségét is sérteni, hogy dühe áldozatainak számos elítéltetését biztosítsa. Van a formákban valami tekintély és szabatosság, mi kényszeríti a birákat, hogy önmagukat tiszteletben tartsák, és

hogy egyenlő s szabályos eljárást kövessenek. Azon kegyetlen törvény, mely Robespierre alatt, a tanukat fölöslegéseknek nyilatkoztatta, és a védőket elnyomta, a formáknak tett hódolat. E törvény bizonyossága annak, hogy a formák, a pártok elmésége által módosítva, megcsonkítva, minden értelemben elforgatva, mégis korlátozták azon embereket, kik az egész franczia népből választattak ki gondosan mint olyanok, kik a lelkiismeret minden aggodalmától és a közvélemény iránti minden tisztelettől leginkább szabadok voltak.

E megjegyzések kétszeresen állanak azon törvényhatóságokra nézve, melyeknek már neve is gyűlölt és rettenetes lett, azon katonai bizottmányokra, melyek különös dolog! a szabadságért kezdett forradalom egész ideje alatt reszketésben tartottak minden polgárokat. Az igazság e felforgatásának ürügye az, hogy a törvényszóknak természetét a bűn természete határozza meg. Így a hamis toborzás, a kémeskedés, a katonák megvesztegetése a szökevényeknek menedék vagy segély adás, és természetes következtetéssel, az összeesküvések, melyekről felvótetett hogy a seregnél némi egyetértést vagy támogatást készítettek elő, -- mind ezek ugy tekintettek sokszor, mint a katonai törvényhatóság alá tartozók. De az is a vádnak bünné torzítása, a perbe-fogottal ugy bánni, mint az elítélttel, az elmarasztalást a vizsgálat előtt felvenni, és az ítéletet büntetéssel előzni meg. Mert ismétlem, annyi mint a polgárt büntetni, ha azon jótéteménytől megfosztatik, hogy természetes birái ítéljenek felette.

V. Az alkotmányos hatalmak egyetértése nem törvényesíti tetteiket.

VI. A büntetések minden mesterséges növelése tilos.

VII. Az alkotmány nem enged meg a bűnösök ellen más büntetést, mint a halált, a fogságot, az e célra szánt gyarmatokba való elszállítását.

Megjegyzések. — Oly gyarmatok felállítása, hová a bűnösök elszállítatnak, talán a szigor minden nemei között leginkább megegyező az igazsággal, a társaság érdekeivel és azon egyénekéivel is kik távozásra kényszerítetnek.

Legtöbb hibáinkra az ád alkalmat, hogy némi össze nem hangzás van közöttünk és a társadalmi intézetek között. Elérjük az ifju kort sokszor előbb mint megismernők, és csaknem mindig előbb mint megértenők e bonyolított intézeteket. Ezek körül vesznek bennünket oly korlátokkal, melyeken néha túllépünk a nélkül hogy észrevennénk. Akkor közöttünk és környezetünk között ellenkezés támad, mely azon benyomás által is növekszik melyet előidézik. Ezen ellenkezés alakjaiban változó; de reá ismerhetni a társadalom minden osztályaiban: a felsőbb osztályokban a magát elkülönző embergyűlöletől, a nagyravágyó és hódítóig; az alsóbb osztályokban azon szerencsétlentől ki magát részegséggel bódítja meg, a gonosztévőig, ki más jogait támadja meg; mindezek ellenkezésben vannak a társadalmi intézetekkel. Ezen ellenkezés erőszakosabban fejlődik ki ott, hol kevesebb felvilágosodás van. Gyengébb lesz pedig azon mértékben, a mint

a korban haladunk, a mint a szenvedélyek erélye csökkenik, midőn az életet nem becsüljük többre mint a mennyit ér, és a függetlenség szüksége kevésbé uralkodik rajtunk a nyugaloménál. Hanem midőn előbb mint az önmegadás e korát elérné, az ember valamely helyrehozhatlan hibát követett el, ennek emléke, a bánat, a lelkiismeret furdalásai, annak érzete, hogy igen szigorún ítéltetik meg, és hogy még is ez ítélettől nincsen felebbezés, mind e benyomások izgatott állapotban tartják, mi új hibák kútfeje és még inkább helyrehozhatlanabbaké.

Ha ekkor rögtön kiragadtatnának az ily szomorú helyzetben lévő emberek a megsértett intézetek nyomása, és az örökre megrontott viszonyok surlódása alól; ha nem maradna nékik előbbi életükből más, mint szenvedésök emléke, és a szerzett tapasztalás, mily sokan követnének ellenkező utat! ha így, mintegy csoda által, visszanyernék a biztosságot és összhangzást, a rend és erkölcs birtokát, mily buzgalommal tennék ezek élvezetét azon pillanatnyi gyönyörök elé, melyek őket elcsábították. Mint utasítják vissza a kísérteteket, melyek őket elszédítették! A tapasztalás bébizonyította azt, a mit állítok. A bűnvádi tettekért Botany-Bay-be szállított emberek, ott újra kezdték társadalmi életüket, és nem hívn többé magukat a társadalommal háboruban lenni, nyugodt, békés sőt ajánlatos tagjaivá lettek.

Ellenben a közmunkákra kárhóztatás, mit mai politicusaink közül többen oly igen ajánlanak, véleményem szerint mindenféle rossz következményt von maga után.

Elöttem, elsőben is, épen nincs bebizonyítva, hogy a társadalomnak oly egyének felett, kik a felállított rendet zavarják, más joga legyen, mint tőlök minden árthatási lehetőséget elvenni. A halál befoglaltatik e jogban; de épen nem a munka. Valamely ember megérdemelheti hogy tehetségei használatát és birtokát elveszítse, de csak önkaratából idegenítheti el. Ez nem csupán elmélet, valóságos alkalmazás nélkül; mert ha megengeditek, hogy az embert kényszeríthetni tehetségei elidegenítésére, elkerülhetlenül a rabszolgaság rendszerébe estek.

Állítsátok fel a munkát mint büntetést, és egygyel több veszélyes példa lesz. Az emberi nem nagy többsége, a mi létező társulatainkban, sokszor túlságos munkára van kárhóztatva. Lehet-e ildomtalanabb, politicátlanabb és gúnyosabb mint úgy mutatni fel nekik a munkát mint a bűn fenyítékét!

Ha az elítéltek munkája valóban büntetés, ha különböző attól, melynek a társadalom ártatlan és dolgozó osztályai alá vannak vetve, ha az, egy szóval, az erőt meghaladó, úgy oly halálbüntetés lesz, mely lassúbb és fájdalmasabb mindennél. Azon félig meztelen foglyok között, kik derékig vízben, a hajókat a Dunán huzzák, és azon szerencsétlenek között kik vérpadon vesznek el, ez utóbbiakra kedvezőbbnek tartom a rövidebb szenvedést.

Ha a közmunkára kárhóztatás nem mesterségesen nehezítet halál, úgy aljasodás oka. Német ország némely tartományaiban, az elítéltek mint-hogy velök szeliden bánnak, betegségeikben ápol-

tatnak, megszokják állapotjokat, gyalázatukkal megbarátkoznak, és nem dolgozván fogságukban többet mint a szabadságban, szemlélőiknek a vidámság arcját mutatják a mélységben, a boldogságét az aljasságban, a biztosságét a gyalázatban. Minő hatásának kell lenni e látványnak a szegények lelkére, kiknek ártatlansága csak arra szolgál, hogy nem kevésbé terhes, de sokkal bizonytalanabb állapotba helyezze őket?

Végre, a lánczok csörgése, a foglyok öltözete, a bűn és fenyíték minden jelei mindenütt szemünk elé nyilvánosan kitéve, oly embereknek, kik az emberi méltóság némi érzésével bírnak, sértőbbek mint a bűnösökre nézve. A társadalomnak nincs joga bennünket a gonoszság és gyalázat örökös emlékeivel venni körül.

VI. Fejezet.

A fegyveres erőről.

I. A fegyveres erő a végrehajtó hatalom rendelkezése alatt áll, mely tartozik e tekintetben magát a következő szabályokhoz alkalmazni.

II. A fegyveres erőnek három osztálya van, a hadsereg, a nemzetőrség, a rendőrség.

III. A hadsereg az állam külbiztosságára van rendelve. Ez oda állítatik, hol e biztosság veszélyezve lehet, tudniillik a határookra.

IV. A végrehajtó hatalomnak nincs joga azt az ország belsejében alkalmazni, kivéven a nyílt lázadás esetében.

V. Még ez esetben is köteles minden körülményeket vizsgálat alá bocsátani.

VI. Ezen vizsgálat jogosított, és a két kamra, mihelyt a végrehajtó hatalom e tette nek híret veszi, tartozik kebléből egy haszonegy tagból álló bizottmányt választani, melynek fele és egygyel több, sors által huzatik ki, hogy e vizsgálatban eljárjon.

VII. A nemzetőrség a közbiztosság fentartására van rendeltetve minden megye belsejében.

VIII. Ez nem léphet túl megyéje határain, kivéven a lázadás vagy külmegettámadás esetét.

IX. Ez esetben a végrehajtó hatalom ugyanazon szabályok alá van vetve a nemzetőrség rendkívüli alkalmazásánál, mint a hadseregre nézve.

X. A rendőrség rendeltetése a magán biztosság fentartása. Az üldözi és fogja be a bűnöseket.

XI. A rendőrséget semmi más célra alkalmazni nem lehet, kivéven a lázadás és külmegettámadás esetét.

XII. A fentebb előadott szabályok a nemzetőrség és hadsereg rendkívüli alkalmazását illetőleg, a rendőrség rendkívüli alkalmazásánál is állanak.

XII. A rendőrség minden parancsnoka vagy tisztje és minden rendőr, ki a polgárokat bűnre izgatja fel, hogy őket bevádolja, azon büntetés alá esik, melyet a törvény az így előidézett bűnre szab.

XIV. A törvény határozza meg minden évben a fegyveres erő számát és az ujonczozás módját.

Megjegyzések.*) Azon osztályozás, melyet a fegyveres erőre nézve előadtam, első tekintetre

---

*) A fegyveres erő szervezete kérdését tárgyalván, elvettem a minden állandó hadsereg felosztásának képtelen tervét, azon tervet, melyet álmódzó philantropok többször elénkbe adtak s ajánlottak irataikban. Még ha e javaslat végrehajtható volna is, még akkor sem hajtatnék végre. De én nem azért irok, hogy hiú elméleteket fejtegessek, hanem hogy, ha lehetséges, néhány gyakorlati igazságokat állítsak fel. Azért első alapul azt teszem, hogy a világ jelen helyzete, a népeknek egymás közti viszonyai, a dolgok mostani természete szükségessé tesz minden kormányok és nemzeteknek a zsoldos és állandó seregeket.

Mint hogy a kérdést nem így tette, a „Törvények szelleme“ szerzője nem fejtette azt meg. Ő azt mondja (*Esprit des Lois*, XI, 6.), szükséges hogy a hadsereg a nép tagja legyen, és hogy ugyanazon szelleme legyen mint a népnek; és, hogy nékie e szellem adassék, azt javasolja, hogy a hadseregnél alkalmazottaknak elég vagyona legyen, mi magukviseléséről biztosítson, és csak egy évre soroztassanak be. Ez mindenik oly feltétel, mely nálunk lehetetlen. Továbbá ha állandó hadsereg van, azt akarja, hogy a törvényhozó hatalom feloszlatthassa tetszése szerint. Hanem e hadsereg, fel lévén ruházva az állam minden anyagi erejével, meg fog e zúgolódás nélkül hajolni az erkölcsi hatalom előtt. Montesquieu igen jól állítja azt fel, aminek lenni kellene, de nem nyújt semmi eszközt hogy az legyen.

Ha a szabadság száz év óta magát fentartotta Angolhonban ez onnan van, hogy semmi katonaság nem szükséges belsejében; és e körülmény, sajátága lévén mint szigetnek, a cenzúraság alkalmazhatlanná teszi példáját. Az alkotmányozó gyűlés (*L'Assemblée constituante*) küzdött e majdnem megoldhatlan

hasoulónak látszik ahhoz, mely több országokban létezik és különösen Franciaországban. Van itt hadsereg, nemzetőrség, rendőrség. Hanem a fegyveres erő e három osztályának hivatása és működése gyakran fölcseréltetik összezavartatik. Majd a hadsereg alkalmaztatik az ország belsejében, és így a nemzetőrség helyét foglalja' el. Majd a nemzetőrség és hadsereg örködnék a belső rend felett, és így a rendőrség teendőjét vállalják magukra. Azonban egy nagy katonai intézet politicalai veszélyességét megelőzni, egyedüli mód az, ha a három osztály mindegyikének hatásköre kitűzetik, melyen át ne léphessen.

A francia forradalom egy megragadó eszmét mutatott fel, a polgárokból alakított hadsereg eszméjét, és bizonytal nincs szándékomban e czímet megtagadni azoktól, kik oly sokáig, oly dicsőséggel, oly nemes erőfeszítéssel védték a nemzeti függetlenséget, és kiknek hallhatatlan tetteik a francia dicsőségnek rendithetlen emléket emeltek, az egyetlent mi a romok között fenálljon. Midőn ellenség támad meg egy népet saját földén, a polgárok ka-

---

nehézség ellen. Érző, hogy a király rendelkezésére hagyni kétszáz ezer embert, kik engedelmességet esküdtek, és általa kinevezett tisztek alatt állanak, annyi mint az alkotmányt veszélyeztetni. Ennek következtében úgy tágitott a fenytők kötetelkeik, hogy az ily elv szerint alakított hadsereg, inkább egy anarchicus tömeg volna mintsem hadi erő. A mi első vereségünk, a lehetlenség, hogy Franciaák sokáig legyőzöttek legyenek, a kénytelenség oly küzdelmet tartani ki, minő a történetekben hallatlan, jóvá tették az alkotmányozó gyűlés hibáit: hanem a hadsereg rettenetesebb lett mint valaha. (Princip. de politique.)

tonákká lesznek, hogy visszaverjék. Polgárok azok, az elsők a polgárok között, kik a várost védik, midőn veszélyben van. Hanem általános kérdést tárgyalván, mellőznünk kell a dicsőség emlékeit melyek környeznek és elvakítanak, a hála érzelmeit melyek elragadnak és fogva tartanak. Fogadjuk védőinket elismeréssel, lelkesedéssel; hanem szűnjenek meg katonák lenni nekünk; legyenek velünk egyenlők és testvéreink. Minden katonai szellemet, a szenvedőleges engedelmesség minden elméletét, mind azt a mi a katonát az ellenségnek rettentessé teszi, le kell vetkőzni a szabad állam határainál. Ez eszközök szükségesek az idegenek ellen, kikkel ha nem ellenségeskedésben legalább bizalmatlanságban vagyunk mindig. De a polgárok, még a bűnösök is, elévülhetlen jogokkal bírnak, melyekkel nem bírnak az idegenek.*)

Polgári hadsereg csak akkor lehetséges, midőn egy nemzet szűk határok közé van szorítva. Akkor e nemzet katonái engedelmesek lehetnek, azonban még is okoskodhatnak az engedelmesség fellett. Szülőföldükön, saját tűzhelyeiknél, az általuk ismert kormányzók és kormányzottak között állván, értelmőknek van némi helye engedelmisségökben. Hanem egy roppant birodalom e hypothesis egyáltalában képtelenséggé teszi. Egy nagy ország a katonákban oly subordinatiót tesz szükségessé, mely belőlök passiv és eszméletlen eszközöket csinál. Mihelyt kimozdítanak, elvesztik mind azon előbbi

---

*) Principes de politique p. 219.

adatokat, melyek itéletüket fevilágosíthatták. Midőn a hadsereg ismeretlenek előtt áll, akár minő elemekből legyen alakítva, nem egyéb oly erónél, mely közönyösen szolgálhat vagy rombolhat. Küld a Pyreneusokhoz a Jura lakóit, és a Varéit a Vosges-okhoz; ezen emberek a tartomány természetes sajátságától elszigetelve, csak vezetőiket fogják látni csak azokat ismerni. Szülőföldükön polgárok, másutt katonák lesznek mindenütt.

Következőleg, ezeket az ország belsejében alkalmazni annyi, mint mind azon káros következtéseknek kitenni, melyekkel egy nagy hadi erő fenyegeti a szabadságot, és ez az, mi annyi szabad népeket elvesztett.

Kormányaik a belrend fentartására oly elveket alkalmaztak, melyek csak a külvédelemre nézve használhatók. Visszavezetvén hazájokba a győztes katonákat, kiknek az országon kívül okosan parancsolták a szenvedőleges engedelmességet, ezt tovább is parancsolták nékiek saját polgártársaik ellen. Pedig a kérdés egészen különböző volt. Miért vannak oly katonák, kik ellenséges hadsereg ellen mennek, minden okoskodás nélkül? Mivel már e sereg zászlói világosan bizonyítják ellenséges szándékait és mivel e világosság minden vizsgálatot fölöslegessé tesz. De midőn polgárokról van kérdés e világosság nem létezik: az okoskodás mellözése akkor egészen más jellemet ölt fel. Vannak fegyverek, melyek használatát a népjog tiltja még oly nemzeteknek is, melyek egymással háborút viselnek; amik e tilos fegyverek a népek között, annak kell lenni a hadseregnek a kormányzók és kormányzot-

tak között: oly eszköz mely egy egész nemzetet szolgásgba vethet, veszélyesebb, mintsem hogy egyéni bűnök ellen alkalmaztassék.

A fegyveres erőnek három különböző tárgya van.

Az első az idegeneket visszaverni. Nem természetes-e az e cél elérésére rendeltetett seregetek lehetőleg ezen idegenek közelében helyezni el, azaz a határokon? Nincsen semmi szükségünk védelemre az ellenség ellen, hol az ellenség nem létezik.

Második tárgya a fegyveres erőnek, az ország belsejében elkövetett magán bűnöket elnyomni. Az ezen bűnök megfékezésére rendeltetett erőnek teljesen különbözőnek kell lenni a hadseregtől. Az Amerikaiak éreztik ezt. Egy katona sem jelenik meg az ő nagy területükön a közrend fentartása végett; minden polgár köteles segítséget nyújtani az előjáróknak hivataluk teljesítésénél. De ezen kötelezettségnek azon helytelensége van, hogy a polgárookra gyűlöletes tartozást ró. A mi népes városainkban, a mi elágozó viszonyaink, tevékeny életünk, ügyeink, foglalatosságaink és multságaink mellett, hasonló törvény életbeléptetése nyomasztó sőt lehetlen volna; minden nap száz polgár fogatnék be, mivel megtagadta a segélyt egynek befogásától: szükséges tehát, hogy fizetéses egyének vállalják fel önkényt ezen szomorú hivatalt. Kétségkívül szerencsétlenség az, oly osztályát állítani fel az embereknek, mely kizárólag embertársai üldözésére alkalmaztatik; de ezen baj kevésbé nagy, mint a társaság minden tagjainak lelkét sérteni, kényszerítvén

öket oly rendszabályok végrehajtását segíteni, melyek igazságát meg nem ítélik.*)

Tehát itt van már a fegyveres erőnek két osztálya. Az egyik a tulajdanképen való katonákból alakítatik, állomása a határon és biztosítja a külvédelmet; ez szét lesz osztva különböző hadtestekre egymással viszonyban nem levő főnökök alatt, és akkép elhelyezve, hogy ütközet esetében egy alatt lehessen összevonni. A fegyveres erő másik részének feladata a belrend fentartása. A fegyveres erő e második osztálya nem fog a nagy katonai szerkezetek veszélyességével birni; szét lesz szórva az egész területen; mert nem lehetne egy ponton egyesíteni, anélkül hogy minden más helyen büntetlenül ne hagyná a bűnösöket. Ezen sereg maga is tudná, mi rendeltetése. Inkább nyomozáshoz mint harczhoz szokva, inkább örködéshez mint hódítás-

---

*) Mind a mellett kivételt teszek azon bűnökre nézve, melyek ellen a részvétel felháborodik. Vannak oly kegyetlen tettek, hogy minden ember hajlandó megfenyítősökhöz segítségnyújtani. Hanem a tulajdon megsértése, jóllehet nagy bűn, nem képes elégséges neheztelést gerjeszteni bennünk, hogy minden szánakozást elnyomjon; és ami azon bűnöket illeti, melyeket csinált bűnöknél lehetne nevezni, azaz, a melyek csak azért bűnök, mivel bizonyos létező törvényeket sértenek, midőn ezek üldözésére kényszerítetnek az egyének, az által terhelhetnek és lealacsonyítatnak. Én néha kérdezöm magammal, mit lennék teendő, ha valamely városba volnék zárva, hol halálbüntetés alatt tilos, menedéket adni politikai bűnnel vádolt polgároknak. S én azt feleltem magamnak, hogy ha biztosságra akarnám helyezni életemet, mindaddig fogolynak mennék, míg e törvény életben lenne.

hoz, és nem élvezvén soha a győzelem mámorát főnökei neve nem ragadná túl kötelességein, és az állam minden hatalmai tiszteletben állanak előtte.

A fegyveres erő harmadik tárgya, a zavarok a lázadások elnyomása. A rendőrség erre nem elégséges. De minek a hadsereghez folyamodni? Nincsen e nemzetőrségünk, a birtokosok és polgárokból alakítva? Igen rossz véleményem volna a nép erkölcséről vagy jólétéről, ha ily nemzetőrség a lázadóknak kedvezne, vagy ha vonakodnék őket a törvényes engedelmességhez visszavezetni.

Jegyezzétek meg, hogy azon indok, mely a rendőrséget a magán bűnök ellen szükségessé teszi, nem áll a politikai közbűnök irányában. A mi fájdalmas a bűn elnyomásánál, az nem a küzdelem, a harcz, a veszély, hanem a kémeskedés, az üldözés a kénytelenség hogy tiz legyen egy ellen, a befogás, a megkötözés midőn a bűnös fegyvertelen. Hanem nehezebb zavarok, lázadások, összesereglések ellen, a polgárok, kik hozzájuk alkotmányát szeretik, és azt mind fogják szeretni, mert vagyonuk és szabadságuk biztosítatik általa, sietni fognak hogy segítségöket felajánlják.

Azt fogják-e ellenvetni, hogy azon meggyengítés, mely a hadseregre nézve onnan származnék, hogy csak a határszélen lenne elhelyezve, neki bátoritná a szomszéd népeket hogy minket megtámadjanak. Ezen szétosztás, mit bizonyítással nem kelene túlságig vinni, mindenkor hagyja egy középpontot a seregnek, mely körül a már begyakorlott nemzetőrök összegyülnének a megtámadás ellen;

és hogyha alkotmányotok intézetei szabadok, ne kételkedjeteك buzgalmuk felett, ne legyetek bizalmatlanok lelkesedésök iránt. A polgárok nem késedelmesek hazájok védelmében, midőn bent a szabadság birtokában vannak: ha nem mozdulnak, mutatja hogy nincs mit veszteniök; és hogy ki a hibás?

VII. Fejezet.

A politicalai jogokról.

I. A politicalai jogok ebben állanak: a különféle nemzeti hatóságok, a megyei helyhatóság tagja lenni, és e különféle hatóságok megválasztásához járulni.

II. Képesek a politicalai jogokat gyakorolni az ország minden polgárai, kik vagy fekvő vagyonnal, vagy ipar tulajdonnal bírnak s meghatározott adót fizetnek *) vagy haszonbérlők, elég hosszú időre és el nem bocsáthatók, és kik, ily birtok által, fizetés segedelme nélkül megélnek, mely őket másoktól függővé tenné.

---

*) Politicalai elveimben azon meggyőződésem volt, hogy a polgárjogot csak a fekvő birtok tulajdonosainak kell megadni, de a tapasztalás felvilágosított. Láttam hogy századunkban az iparbirtok még lényegesebb és hatalmasabb mint a földbirtok, és belátván hibámat, kijavítottam munkámat.

Megjegyzések. — Egy nép sem tekintette az állam tagjának mind azon egyéneket, kik akármely módon területén laktak. Itt nincs kérdés oly megkülönböztetésekről, melyek a régiéknél a rab-szolgákat a szabad emberektől elválasztották, és az újabbaknál a nemeseket a nem-nemesektől. A legkorlátlanabb democrátia két osztályt állít fel: az egyikbe az idegenek tétetnok és azok, kik nem érték el a kort, melyet a törvények a polgárjog gyakorlásához követelnek: a másikba azok tartoznak, kik ezen kort elérték és az országban születtek. Létezik tehát oly elv, amely szerint az egy területen összegyűlt egyének között vannak olyanok, kik tagjai az államnak, és olyanok, kik nem tagjai.

Ezen elv szerint világos, hogy valamely egyesület tagsága elnyeréséhez szükséges a felvilágosultság bizonyos fokával birni, és közös érdekekkel az egyesület többi tagjaival. A törvényes koron alúl levő emberekről az tartatik, hogy nem birnak a felvilágosultság e fokával; az idegenekről pedig nem tétetik fel, hogy ezen érdek által vezéreltetnének. Ennek bizonyítványa az, hogy amazok el érvén a törvény által meghatározott kort, a politikai egyesület tagjaivá lesznek, és hogy emezek szinte azzá lesznek megtelepedés, birtok, vagy viszonyaik által. Feltétetik, hogy e dolgok az egyiknek a felvilágosultságot a másiknak a megkivántató érdekeltiséget megadják.

Hanem ezen elvnek további kiterjesztésre van szüksége. A mi jelen társadalmainkban a benszülöttség és a kor érettsége nem elégségesek hogy

az embereknek megadják a polgárjogok gyakorlásához alkalmas tulajdonokat. Azok, kiket a szűkölködés örökös függésben tart és napszámosi munkákra kárhoztat, nem bírnak sem több felvilágosultsággal a közügyek felett a gyermekeknél, sem több érdekeltséggel az idegeneknél a nemzeti jólétre nézve, melynek elemeit nem ismerik és előnyeiben csak közvetve vesznek részt.

Én nem akarom a munkás osztályt megsérteni. Ezen osztály nem bír kevesebb hazafisággal a többieknel. Sokszor kész a leghősiebb áldozatokra, és buzgalma annál csodálandóbb, mert sem nagyon sem dicsőség által nem jutalmaztatik. De, úgy gondolom, más azon hazafiság, mely bátorságot ad honáért meghalni: és más az, mely képessé tesz jól megismerni érdekeit. Tehát egy feltétellel több kell a születésnél és a törvény által meghatározott kornál. E feltétel a szabad idő, mely a felvilágosultság és helyes ítélet megszerzéséhez szükséges. Csupán a birtok biztosítja e szabad időt, egyedül a birtok teszi képessé az embereket a politikai jogok gyakorlására.

Azt mondhatni erre, hogy a társadalom jelen állapota ezer módon összevegyítvén és kötvén a birtokosokat és birtoktalanokat, ezek egy részének hasonló érdekeket és eszközöket ad mint amazoknak; hogy azon embernek aki dolgozik nem kevésbé van szüksége nyugalomra és biztosságra, mint annak, a kinek vagyona van; hogy a birtokosok jogszerint és tényleg csak kiosztói a közgazdagságnak minden egyének között, és hogy mindnyájuk előnye az, hogy a rend és béke min-

den egyéni tehetségek és eszközök kifejlődésének kedvezzen.

Ezen okoskodásoknak az a hibája, hogy kelle-ténél többet bizonyítanak. Ha szabatosak volnának nem léteznék többé ok, a polgárjogot az idegenek-től megtagadni. Europa kereskedési viszonyai azt hozzák magukkal, hogy az európai nagy többség-nek érdekében áll, miszerint béke és jóllét ural-kodjék minden országokban. Valamely ország fel-forgatása, akárminő legyen az, szintén oly káros az idegeneknek, kik pénzbeli vállalataikkal ezen országhoz kötötték vagyonukat, valamint saját la-kosainak kivévén a birtokosokat. A tények bizo-nyítják ezt. A legkegyetlenebb háborúk közepett, egy ország kereskedői sokszor óhajtják, és néha azon dolgoznak is, hogy az ellenséges nemzet ne tételessék tönkre. Mindamellet ily ingatag indok nem fog elégségesnek látszani hogy az idegenek polgá-rokká emeltessenek fel.

Jegyezzétek meg, hogy a birtoktalanok szük-ségképeni célja a birtokhozjutás : mindazon esz-közöket, melyeket nékiök nyujtatok, e célre hasz-nálandják fel. Ha a tehetségek és ipar szabadsá-gához, mellyel nékiek tartoztok, még a politicalai jogokat csatoljátok, melyekkel nékiek nem tartoz-tok, e jogok a legnagyobb rész kezében csalhatla-núl a birtok elragadására szolgálандnak. E rendet-len uton fogják azt keresni, a helyett hogy a mun-kának rendes útján mennének : ez reájok nézve a megvesztegetés kútfeje lesz, az államnak pedig a zavar forrása. Egy hires író igen jól jegyezte meg, hogy midőn a birtoktalanoknak politicalai jogaik

vannak, három dolog közül egyik bekövetkezik: vagy csak saját ösztönüket követik, és akkor felforgatják a társadalmat; vagy a hatalom egy vagy több emberének akaratát követik, és akkor a zsarnokság eszközei; vagy a hatalomra vágyóknak engednek, és akkor a fondorkodás fegyverei. Azért én feltételül teszem a birtokot és pedig mind a választók mind a választhatókat illetőleg.

Mindazon országokban, hol képviseleti gyűlések vannak, szükséges, hogy e gyűlések, bár minő legyen is egyébkint szerkezetük, birtokosokból alakitassanak. Valamely egyén, kitünő érdeménél fogva megnyerheti a sokaságot; hanem a testületeknek, hogy bizodalmat gerjessenek, szükséges, hogy kötelességeikkel nyilvánosan összeegyező érdekeik legyenek. A nemzet mindig azon felvételt teszi, hogy az egyesült emberek érdekeik által vezetettnek. Biztosnak hiszi magát abban, hogy a rend, az igazság, a megtartás a conservatio szeretete, a birtokosok között fog többségben lenni. Ezek tehát nem csak valóságos minőségeik által hasznosak, hanem még azok által is, melyek nékiek tulajdonitnak, az ildomosság által melyet róluk feltesznek, és azon kedvező előítéletek által, melyeket előidéznek. Vegyetek fel a törvényhozók közé birtoktalanokat, legyenek azok bár mily jó szándékuak, a birtokosok nyugtalansága minden intézkedéseiket akadályozandja. A legbölcsebb törvények gyanúsak lesznek, és nem fognak engedelmisségre találni, míg az ellenkező szervezet megnyerte volna a nép beleegyezését még némi tekintetben hiányos kormány részére is.

A mi forradalmunk alatt, a birtokosok, igaz, hogy kezet fogtak a birtoktalanokkal visszas és zsákmányoló törvények hozatalához. Ez onnét volt, mert a birtokosak féltek a hatalommal felruházott birtoktalanoktól. Megakarták maguknak bocsátatni birtokukat. A vagyon elvesztésének félelme kislelküvé tesz, és akkor azok dühösségét utánozzák, kik azt akarják megszerezni a mijek nincsen. S így a birtokosok bünei a birtoktalanok befolyásának következesei voltak.

De minők azon vagyoni feltételek, melyeket igazságos felállítani?

A birtok oly csekély lehet, hogy tulajdonosa csak látszólag birtokos. Mind az, mond egy író, ki e kérdést tökéletesen tárgyalta, (Garnier), kinek jövedelme nem elégséges egész esztendőn kiélni, anélkül hogy kénytelen volna másnak dolgozni, nem egészen birtokos. A nékie hiányzó birtokrészre nézve a fizetést-huzók osztályában van. A birtokosok az ő létele urai, mert azok megtagadhatják tőle a munkát. Tehát egyedül az, ki a szükséges jövedelemmel bir, hogy minden idegen akarattól függetlenül élhessen, gyakorolhatja a polgárjogokat. A birtok alább való állapota csalékony feltétel: magasabbra emelni pedig a vagyonosság feltételét igazságtalan.

Úgy hiszem nem távoztam el ez elvtől, birtokosnak ismervén el azt, ki hosszu szerződésre bir elégséges jövedelmü haszonbért. A birtok jelen állásában Franciaországban, az oly haszonbérllő, kit nem üzhetni ki, valódiabb birtokos, mint az oly polgár, ki a bérbe adott vagyonnal csak látszóla-

gosan az. Igazságos tehát egyiknek ugyanazon jogokat adni mint a másiknak. Ha azon ellenvetés tétetik, hogy a szerződés végével a haszonbérleből elveszti birtokosi minőségét, arra azt felelem, hogy ezer eseményeknél fogva minden birtokos elvesztheti, egyik napról a másikra vagyonát.

VIII. Fejezet.

Az egyéni jogokról.

I. Minden Francia bir, minden politicalai hatalomtól független, egyéni jogokat.

II. E jogok a következők: 1, a személyi jog; 2, az esküttek általi ítéltetés; 3, a vallásszabadság; 4, az iparszabadság; 5, a vagyon sérthetlensége; 6, a sajtószabadság.

Megjegyzések. — Az embereknek két eszközüik van gondolatjokat nyilvánítani, a beszéd és az irás.

Volt idő, midőn a hatalom szükségesnek hitte felügyelését a beszédre is kiterjeszteni. Valóban, ha tekintetbe vesszük, hogy az elkerülhetlen eszöke minden szövetkezéseknek, szükséges megelőzője csaknem minden bűnöknek, és minden gonosz szándéknak közlekedési módja, meg fogunk annak egyezni kívánatos voltában, hogy használatát úgy lehessen korlátozni, miszerint káros követke

zései megszüntetnének, és csak jótékonyága hagyas-
sék meg. Miért mondottak tehát le minden törek-
vésről, e kívánatos czélt elérni? Azért, mert a ta-
pasztalás megmutatta, hogy azon eszközök, melyek
alkalmasok e czél eléréséhez, sokkal nagyobb ba-
jokat szültek mint a melyeket általuk meggyógyi-
tani akartak. Kémkedés, megvesztegetés, árulko-
dás, rágalom, a bizalommal való visszaélés, árulás,
gyanakodás a szülők között, a barátok között meg-
hasonlás, ellenségeskedés a közönyöseknel, a cselédi
hütlenség megvásárlása, megvesztegethetőség, ha-
zugság, hitszegés, erőszak, ilyenek voltak az ele-
mek, melyekből a hatalomnak a beszéd elleni eljár-
ása állott. Érezték, hogy ez felette nagy ár a fel-
ügyelés előnyéért. Belátták, hogy ez által fontosság
adatott annak, minek nem kellett volna; hogy fel-
jegyezvén az oktalanságot, azt ellenségeskedéssé
tették, hogy kiszalasztott röpke szavakat felfogván
az által vakmerő tettek idéztettek elő; és hogy
jobb a beszédből származott vétkeket üldözve,
egyébkint elpárologni engedni azt, minek semmi
eredménye nem lett.

Ennek következtében, kivéve némely ritka kö-
rülményeket, némely nyilvánvalón szerencsétlen idő-
ket, vagy némely gyanakodó kormányokat, melyek
zsarnokságukat nem leplezik el, a hatalom oly meg-
különböztetést szentesített, mely a beszédet illető-
leg törvényhatóságát szelidebbé és jogosabbá teszi.
Valamely vélemény nyilvánításának, egyes esetben
oly csalhatlanul bizonyos a következménye, hogy
azt úgy kell tekinteni mint cselekvényt. Akkor, ha
ezen tett bűnös, a beszédért büntetni kell.

Igy van az iratokkal is. Az iratok, mint a beszéd, mint a legegyszerűbb mozdulatok, a cselekvény részeit tehetik. Ugy kell azokat megítélni mint a tett részeit, ha ez bűnös. De ha semmi cselekvény részeit nem teszik, akkor, mint a beszédnek, teljes szabadságot kell élvezniök.

III. Az alkotmány eltiltja minden megsértését a fentebbi jogoknak, az önkényes bebörtönzést, a felügyelés alá helyezést, a letartóztatást, a száműzést.

IV. Az alkotmányos hatalmak, csak az alkotmány által létező, azt fel nem függeszthetik.

IX. Fejezet.

Arról ami nem alkotmányos.

I. Mind az, ami nem tartozik az alkotmányos hatalmak, a politicalai és az egyéni jogok körébe és illetőségeihez, nem teszi az alkotmány részét, hanem módosíthatatik a király és két kamra hozzájárulása által.

Megjegyzések. — Ezen cikkelyt azon összehasonlítás iratta velem, melyet történetünk és Angolhon alkotmányos története között huszonöt év alatt tettem. Az angol alkotmány közel másfél század óta áll fenn. A mieink egyike sem tartott három évig; ez onnan van, hogy, míg Angolhonban

csak az alkotmányos, ami a társadalmi rend és közszabadság biztosítója, minő a Repraesentatio, a Habeas corpus, a Bill of Rights, a nagy Charta (még ez utóbbi is, inkább egy nagyszerű emlék, mintsem Anglia jelen állapotára alkalmazható biztosíték) — addig mi az alkotmány által mindenkor minden előforduló tárgyokról akartunk gondoskodni, mind a jelenben mind a jövőben. Mi az alkotmányt mindenre kiterjesztettük. Ez annyi volt, mint minden részletből veszedelmet készíteni nékie; ez annyi volt, mint szirteket állítani fel, hogy ezekkel körül legyen véve.

A jó alkotmány kétségkívül a legparancsolóbb közszükség. Valamely hibás kormány alatt tőrhetőleg létezhetni, midőn nincsen alkotmány, mert akkor a kormány változó, az emberektől függ, velők változik, és a tapasztalás kijavítja vagy elszépíti; de egy hibás alkotmány sokkal károsabb; mert hiányai állandók, mindig megújulnak, és nem lehet észrevétlenül vagy hallgatag kijavítani a tapasztalás által. Hogy valamely tökéletlen kormány helytelenségei rögtön elháríttassanak, csak néhány embert kell eltávolítani vagy felvilágosítani; hanem hogy egy tökéletlen alkotmány ellen lehessen küzdeni, meg kell sérteni ez alkotmányt, azaz következeire nézve sokkal nagyobb rosztat kell elkövetni a jelen haszonnál, melynek elérése szándékoltatik.

Hanem hogy megtudjuk ha egy alkotmány jó-e, szükséges megkísérteni. Egyedül a tapasztalás fedezi fel hibáit. De a népek legtöbbször félreértik ez igazságot. Bajaik majd mindig a hatalom vissza-

éléséből eredvén, és alkotmányukat úgy tekintvén, mint biztosítékot ezen visszaélések ellen, alkotmányos korlátokat emelnek minden részletes rendetlenség, minden pillanatnyi helytelenség ellen, és ennek következtében változhatlannak nyilvánítanak oly alkotmányt, mely e szerint az igazgatási és szabályozási rendelkezések sokaságából áll. Ebből az következik, magának a dolognak természeténél fogva, hogy az alkotmányok, a kormánynak az ő eljárásában, sokféle akadályokat tévén, folytonos surlódásban vannak.

Hogy az alkotmány ide ne jusson, szükséges, hogy csak a felett nyilatkozzék ami valóban alkotmányos.

A társaságok boldogsága és az egyének biztonságára bizonyos elveken alapulnak. Ezen elvek igazak minden égalj alatt. Soha nem különbözhetnek, akár minő legyen valamely ország kiterjedése, erkölce, hite, szokása. Kétségbe vonhatlan az, egy százhusz kunyhóból álló faluban, valamint egy harmincz millió emberből álló nemzetnél, hogy nem szabad senkit önkény szerint büntetni, minden ítélet nélkül; itélni nem másképp mint a törvények értelmében és a meghatározott formák szerint; végre hogy nem szabad meggátolni senkit, anyagi, erkölcsi, értelmi és iparos tehetségeinek ártatlan és békés gyakorlatában. Az alkotmány ez elvek biztositéka. Következéleg, mind az, mi ezen elvekhez tartozik alkotmányos, és hasonlóan következőleg, semmi sem alkotmányos mi ezekhez nem tartozik. Szükséges hogy ezen elvek meg ne tagadathassanak, az alkotmány minden hatalmai egye-

sülése által se. De a hatalmak egyesülését fel kell hatalmazni, hogy mind a felett nyilatkozhassék mi ez elvekkel nem ellenkezik. Így Angolhonban a király és a két kamra közreműködése a kormányzás és igazgatás körében mindazon változásokat megteheti, melyek szükségeseknek látszanak.

Valamely alkotmány állandósága biztosítottabb' midőn természetes határai közé van zárva, mint midőn a babonás tisztelet csalfa tamaszán nyugszik. Ki alkotmányaink csinálót mind hallá, azt mondaná hogy a ragaszkodás és lelkesedés hagyományozható tulajdonok, melyek a napi renden lévő alkotmányhoz csatlakoznak. Ezen mutogatása a tiszteletnek egy uj és roszul ismert alkotmány egésze irányában, minthogy még nem ment által a tapasztalás kísérletén, az álnokságnak vagy legalább szineskedésnek tette. Mellőzhetlen vétke az igazság és valóság hiánya. A nép vagy hisz benne vagy nem. Ha hiszen, akkor úgy tekinti az alkotmányt mint egy feloszthatlan egészet; és midőn ez alkotmány hiányai által okozott surlódások sértik, elpártol tőle és meggyűlöli. Ellenben, ha a nép nem hiszen a hirdetett tiszteletben, megszokja előljáróit kétszínűséggel gyanusítani és kétségbe vonja mind azt, mit nékie mondanak.

Oly alkotmány, mely sok szabályozási rendelkezést foglal magában, okvetlenül megsértetik. Meg fog sértetni a kis dolgokban azért, mert azon akadályok, melyeket a kormány szükséges működésében talál, minden kormányzottakra esvén, ezek maguk fogják kérni az alkotmány mégsértését. De meg fog sértetni ez alkotmány a nagy dolgokban

is, mert a hatalom bizományosai a kis dolgokban való megsértésétől tovább mennek, hogy hasonló szabadságot vegyenek maguknak a nagyobb befolyásu tárgyakra nézve.

Ha közészerü haszon tekintetéből, így fognak szólni, meg van engedve az alkotmánytól eltérni, annál inkább jogosnak kell lenni megszegésének, midőn a közjó van kérdésben.

Az alkotmányos czikkelyekben való mérsékletnek azon előnye van, hogy akkor változtatni lehet mind azt, mi e czikkelyekben nem foglaltatik, a nélkül, hogy e változtatás által a közvélemény megremítetnék, és anélkül hogy az állam rázkodtatásnak tétetnék ki, mi mindig veszélyes.

Az institutióknak, bár mi történjék is, arányban kell lenni az eszmékkal. Midőn az eszmék haladása észrevétlen változásokat idéz elő az állam szervezetében, ami például, gyakran megtörténik Angolhonban, az inkább hasznos mint káros következésü. *) Hanem midőn azért, hogy az alkotmányon változás tétessék, az alkotmányt magát kell megváltoztatni, akkor a rázkodtatás felette nagy; és e

---

*) A kormány egy helyben maradó, az emberi nem haladó. Szükséges hogy a kormány hatalma oly kevéssé álljon ellene amint csak lehet az emberi nem haladásának. Ezen elvnek, alkalmazva az alkotmányokra, ezeket rövidevé kell tenni, s úgy szólván negatívvá. Az alkotmányoknak követni kell az eszméket, hogy a népek mögött korlátokat emeljenek, melyek őket visszamenni gátolják, de nem kell elejökbe tenni, hogy előmenetelükben akadályozzák.

rázkódás közben, némely formák módosítása igen sokszor minden elvek sérelmévé válik.

Az ember különös könnyűséggel bír valódi kötelességeit megszegni, ha egyszer valamely képzelt kötelességén túl ment. Az erkölcsstan ez igazsága alkalmazható az alkotmányokra. Midőn a legcsekélyebb módosítás, mely egy megye vagy egy járás határain tétetik, a társadalmi szerződés megsértésének látszik, magok a társadalmi szerződés alapjai forognak veszélyben. Mindannyiszor midőn valamely cél elérésénél erőködésre van szükség, félő hogy a célon túl ne haladjon ezen erőködés. Ellenben ha az út ki van tűzve, a mozgalom szabályos lesz. Midőn az emberek egymásnak megmondják hova akarnak eljutni, és minő eszközöket kell használni, akkor nem rohannak a kétes ösvénynek mint saját ösztöneik rabjai.

Tehát a fokonzintű javítás lehetsége még az állandóságra nézve is elébe teendő az alkotmány merevségének. Minél inkább biztosított a tökéletesítésre való kilátás, annál kevesebb hódítást tesznek az elégtelenségnek. *) Valamely alkotmány ösz-

---

*) Könnyű megmutatni még a legnépszerűbb elvekben is, hogy az alkotmányokban némi szilárdság és stabilitás üdvös és szükséges. Egy példát hozok erre fel, talán közönségeset, de nekem különösen alkalmasnak látszik e kérdést felvilágosítani. Mindazon okoskodásokat, melyek a nép jogára alkotmány irányában illenek, reá lehetne illeszteni valamely birtokos jogára, mellyel haszonbéri szerződése felett rendelkezik. Azt lehetne mondani, hogy a birtokos elévülhetlen joga, vagyónából minél több hasznot huzni; következésképpen mindenkor tehetőséggel kell bírnia törvényesen megszüntetni oly szerződést

vessége sokkal nagyobb előnnyel védetik, ha a népnek megmutattatik még egy részleges változtatás elhalasztásának is helyessége, mint hogyha az engedelmességből némi babonás kötelességet csinál-

mely hanyag haszonbérlelőhöz köti, ki vagyonát megrongálja, vagy olyanhoz, ki mint kapzsi visszaélt a földesur tudatlanságával, hogy igen alacsony bért fizessen. De a tulajdonosok érezték, hogy érdekekben áll e jog folytonos gyakorlásáról lemondani, mert az állandóság és bizonyosság jobban lekötölezi azon embert, akire vagyonukat bizzák, s hogy jóllehet pillanatnyilag, vagy egyes esetekben sérelmet szenvedhetnek, ezen károk nem érnek fel azzal, mely onnan származnék, ha azon tehetséget maguknak fenntartanák, mely a bérlet gátolná akár-mely állandó intézkedést tenni, vagy a jövődóért akármely javításhoz fogni. Hasonlón sejtették a nemzetek, hogy kormányaikat a reájok bizott hivatalokra nézve lekötölezzék, és hogy önmagokat is saját ingatagságuk irányában biztosítsák szükséges többé kevésbé hosszú időre kötni szerződést vagy az emberekkel vagy az institutiókkal. Vannak előnyök, melyeket egyedül az intézetek huzamossága fejt ki. A megszokásnak szüksége természetes az embernek, mint a szabadságé. Eféle szerződéseket a józan ész korlátoz. Egy tulajdonos sem tűrné azon bérlet ki birtokát leégetné, és vannak oly terhes állapotok, hogy indokolnák a szerződéstől visszalépést. Hasonlón valamely nemzetet nem lehetne kötelezni, annyira hibás alkotmány eltűrésére, hogy az rosszabb volna mint a változtatás rázkódtatása. Hanem általában a nemzetnek lehet és kell oly hosszú időre megalkudni intézeteivel, hogy az alatt magának szokásokat szerzhessen, nyugalmat élvezhessen, és ne emészsze fel folytonosan minden erejét politicalai javítások kísérleteiben, a melyek csak az eszközök; ez elhanyagoltná vele az erkölcsi javításokat, a felvilágosodás megszerzését, a művészetek tökéletesítését, az eszmék megtisztítását, pedig ezen dolgok tesszik a célt.

nak nékie, és meggyőződése ellenébe ezen vakságos aggodalmat állítják, mely a vizsgálatot, azáltal hogy haszontalanná teszi, megtiltja. A civilizatio bizonyos fokán minden babona, ellentétben lévén a többi eszmék, erkölcsök és szokásokkal, befolyás nélkül van. A nemzetre nézve nincsen semmi állandó, mihelyt elkezdett okoskodni, kivéve azt, mit az okoskodás kifejt és a tapasztalás bebizonyít.

Az angol bárók ezen axiomája: „Mi nem akarjuk változtatni Angolhon törvényeit,“ — sokkal okosabb mintsem ha ezt mondták volna: Nem lehet változtatnunk. A törvények változtatásának megtagadása, mivel azt nem akarják, indokolva van vagy azon törvények beljósága, vagy a rögtöni változtatás helytelensége által. De ha ily megtagadás, nem tudom minő mysteriosus lehetlenséggel indokoltatik, ugy érthetetlen lesz. Mi az oka e lehetlenségnek? Hol van az elénkbe tett korlát valósága? Mindannyiszor, ha az okoskodás tárgyában az okosság záratik ki a kérdésből, nem tudjuk honnét jövünk és hová megyünk.

Nem ismerek nevetségesebbet, mint ami szünetlenül megújult forradalmunk alatt. Egy alkotmány szerkesztetik: megvitatják elhatározzák, életbe léptetik. Ezer hézagok mutatkoznak, ezer fölösleges dolgok találatnak, ezer kétségek támadnak. És magyarázzák az alkotmányt, értelmezik mint egy régi kéziratot, melyet most fedeztek fel. Az alkotmány nem érthető, így szólnak, az alkotmány hallgat, az alkotmánynak homályos részei vannak. — Tehát azt hiszitek-e, hogy a nép rejtélyekkel kormányoztatik? A mi tegnap szigorú és nyilvános

birálat tárgya volt, átalakulhat-e az ma rögtön néma tisztelet és vak imádás tárgyává?

Szervezzétek jól az alkotmányos hatalmakat, tegyétek lételők, erkölcsösségek és minden becsületes reményök érdekévé közintézteitek fentartását; és ha mind egyesülten hasznot akarnak vonni a tapasztalásból, hogy oly változtatásokat eszközjenek, melyek sem a képviselő elvét, sem a személyes biztosságot, sem a gondolat nyilvánítását, sem a birói függetlenséget veszéllyel nem fenyegetik, úgy engedjétek nékiek ehhez teljes szabadságot. Ha hatóságaitok mind egyesülten visszaélnék ezen előjoggal, ez azt mutatja, hogy alkotmányotok hibás volt; mert ha jó lett volna, érdekökké teszi, hogy vissza ne éljenek vele. Mi a tartós kormány biztosítéka, mond Aristoteles? Az, hogy ha az államot különféle polgári rendei úgy szeretik amint van, és nem akarnak semmi változtatást. (Polit. II. 7.)

Az alkotmányok ritkán lesznek az emberek akaratából: hanem az idő készíti; fokokonkint lépnek életbe és észrevétlenül. Azonban vannak körülmények melyek elkerülhetlenné teszik az alkotmány készítését: engedjétek az időnek és tapasztalásnak tért, hogy e két reformáló, átalakító hatalom igazgassa felállított hatóságaitokat annak javításában ami létezik, és annak bevégzésénél ami még létesítendő.

X. Fejezet.

A municipalis hatalomról.

Eléggé nevezetes, hogy a korlátlan cselckvés egysége, minden megszorítás és határ nélkül, soha nem talált több kedvezést mint azon forradalomban, mely az emberi jog és szabadság nevében történt. A systematicus ész azonnal elragadtatott ezen symmetria által. A hatalom szeretete legott fölfedezte minő megmérhetlen hasznot hajtand nékie ezen symmetria. Azonban hogy a honszeretet a helybeli érdekekhez való élénk ragaszkodásban létezik, a vak hazafiak ezen érdekeknek hadat izentek. Kiszáritották a honszeretnek ezen természetes forrását, s azt egy oly elvont lény, egy oly általános eszme iránti mesterkéltszenvedély által akarták pótolni, mely meg van fosztva mind attól, mi a képzelődésre hat és mind attól, mi az emlékezethez szól. Hogy az épületet fölépítsék, a használandó anyagok szétzuzása s porrá törésével kezdették. Kevésben mult, hogy a városokat és tartományokat számokkal nem jelelték meg, mikép számokkal jelelték meg az ezredeket és hadiseregeket, annyira látszottak attól félni, hogy az érzelem ne háborgassa intézményeik metephysicáját.

A despotismus, igen ügyesen örökösévé tévén magát a democratia tulsapongásinak, megmaradt ezen ösvényen. A két végsők megegyezőleg találkoztak ezen pontban, mert a két végsőnek mélyében zsarnoki akarat volt. A helybeliségek érdekében az ellenszegülés csirája foglaltatik, mit a fel-

sőbbség nem örömetst túr, és a minek kiirtására törekszik. Az egyénekké könnyebben megalkuszik: reájok, minden eröködés nélkül, hengeriti szertelen sulyát mint a homokra.

Most a korlátlan egység bámulata, mi némely szükesszükéknél valódi, sok szolgalelkeküeknél képmutatás, mintegy religiói dogma elfogadtatott, a kedvezésében részesülö vélemények minden oldalróló viszhangja által.

Mind a mellett vizsgáljuk meg, mind igazságos voltát elméletben, mind hasznát gyakorlatban.

Az egész ügyeinek elintézése az egészet illeti, tudniillik az egésznek képviselőit és követéit. Mi csak egy részt érdekel, azt csak ezen résznek kell elhatároznia: mi csak az egyénnel van viszonyban, az csak a személytől kell függenie. Nem ismételné eléggé, hogy a köz akarat tiszteletre nem méltóbb mint a magán akarat, mihelyt körén túlhalad.

Vegyünk föl egy millio egyénből álló népet, fölosztva több helységekre. Minden községben, minden egyénnek lesznek oly érdekei, melyek csak őt illetik, és következöleg a község hatósága alá nem rendelendök. Lesznek mások, melyek a község többi lakosaít érdeklik, és ezen érdekek elintézése a községet fogja illetni. Ezen községeknek viszont lesznek érdekeik, melyek csak az ő bel-sejökre vonatkoznak, és mások, melyek kiterjednek a megyére. Az előbbiek tisztán községi, az utóbbiak megyei hatóság alá tartozók, és így tovább, egészen az általános érdekekig, mik azon egyének mindegyikével közössek, kikköz a milliányi

nép áll. Világos, hogy az érdekeknek csak ezen utóbbi nemére nézve van az egész népségnek vagy képviselőinek törvényes hatósága, s hogy ha a megyék, községek s egyének érdekeibe avatkozik, illetőségén túlmegeyen. Hasonlón tenne a megye, mely egy község magán érdekeibe avatkoznék, vagy a község mely tagjai közül egynek tisztán egyéni érdekeit megtámadná.

Tehát elvben, a nemzeti hatóság, a megyei hatóság, a községi hatóság saját körrel bir mind-egyik, és abban kell maradnia, s ez egy igazság fölállításához vezet minket, melyet alapigazságnak tekintünk. Eddig a helyhatóság a végrehajtó hatalom függő ágának tartatott; ellenkezőleg áll, nem kell ugyan soha ezt akadályoznia, de tőle függenie sem kell.

Ha ugyanazon kezekre bizatnak a részek s az egész ország érdekei, vagy ha a helybeli érdekek megbizottjaiból az országos érdekek depositariusának ügyviselői csináltak, ebből többféle bajok származnak, s még azon bajok is, melyek egymást kizárni látszanak, benne együtt létezendnek. Sokszor neheztve lesz a törvények végrehajtása mert e törvények végrehajtói egyszersmind kormányzottjaik érdekei depositariusai lévén, kimélettel lesznek azon érdekek iránt, melyeknek védelme reájok bízott, azon törvények rovására, melyeknek végrehajtása kötelességökke tétetik. Sokszor pedig, a kormányzottak érdekei fognak sértetni, mert a kormányzók tetszeni kívánnak a felsőbb hatalomnak, és rendszerint ezen két rossz együtt létezend. Az általános törvények rosszul fognak végrehajtatni, és a hely-

beli érdekek rosszul védeni. Ki a municipalis hatalom szervezetéről gondolkodott azon különféle alkotmányokban, melyek nálunk voltak, meg kellett győződnie, hogy mindig erőködésbe került a végrehajtó hatalomnak a törvények eszközlése, és hogy mindig létezett egy alattomos ellenzés vagy legalább az inertia ellentállása a municipalis hatalomban. Ezen folytonos nyomás az országos hatalom részéről, ezen néma ellenszegülés a törvényhatóságoknál, ezek voltak okai a mindig fenyegető fölbomlásnak. Emlékezünk még a végrehajtó hatalom panaszaira az 1791-iki alkotmány alatt, hogy a municipalis hatalom folytonos ellenségeskedésben volt vele; és a 3-ik év alkotmánya alatt a miatt, hogy a helybeli kormányzat tespedési állapotban volt és megsemmisült. Tudniillik, azon előbbi alkotmány alatt a végrehajtó hatalom ügyviselői, a törvényhatósági kormányok kebelébe helyezve, két ellenkező kötelesség között meghasonlottak, s egyiket a másik rovására tökéletlenül teljesítették; az utóbbi alkotmány alatt pedig ezen helybeli kormányok, alája vetve a végrehajtó hatalomnak, oly függésben voltak, hogy abból apathia és kétségbeesés származott.

A mig a municipalis hatalom tagjaiból alárendelt ügyviselőket csináltak a végrehajtó hatalomnak, jogot kell adni ennek, hogy azokat hivatalaikból letehesse, ugy hogy a ti municipalis hatalmatok csak hiu árnyék leend. Ha a nép által választatjátok, ezen választás csak arra szolgál, hogy nékie népszerű missio színét kölcsönzi, mi ellenséges lábra állítja a hatalom irányában, s

oly kötelességeket teend reá, miket nem lesz képes teljesíteni. A nép csak azért nevezné kormányzóit, hogy választásai megsemmisítését lássa, és hogy szünetlenül sértessék egy idegen hatalom gyakorlata által, mely az általános érdek ürügye alatt, bele avatkozik a helybeli érdekekbe, melyeknek tőle legfüggetlenebbeknek kellene lenni.

Azon kötelezettség, hogy a hivataltőli megfosztásnak okát kell adni, a végrehajtó hatalomra nézve csak nevetséges formalitás. Senki nem lévén indokainak bírāja, ezen kötelesség csak arra szorítja, hogy kiket hivataluktól megfoszt, meggyalázza.

A municipalis hatalomnak az igazgatásban azon helyet kell elfoglalni, *mely a törvénykezési rendszerben a békebírákat illeti*. Az csupán a kormányzottak irányában hatalom, vagyis ezek hatalma megalapítása azon ügyekre nézve melyek csak őket illetik.

Ha azon ellenvetés tétetik, hogy a kormányzottak nem engedelmessé válnának a municipalis hatalomnak, mert csak csekély erővel lesz fölruházva, én azt válaszolom, hogy fognak engedelmessé válni, mert azt saját érdekek hozza magával. Az egymás közelében lévő embereknek érdekében van, hogy egymásnak ne ártsanak, kölcsönös vonzalmukat el ne idegenítsék, következésképp, hogy a házi s ugyyszólván családi szabályokat megtartsák, melyeket magok adtak magoknak. Végre, ha a polgárok engedelmessége a közrend tárgyaira terjedne ki, a végrehajtó hatalom közbe jönne, mint a rend föltartására fölügyelő; de közbe jönne közvetlen s

a helyhatósági kormányzóktól különböző ügyviselőivel.

Egyébkint igen helytelenül állítatik föl, hogy az emberekben ellenszegülési hajlam van. Természetes ösztönük az engedelmeskedés, ha őket nem zaklatják és nem ingerlik. Az amerikai forradalom kezdetén, az 1774-ki Septembertől 1775-ki Májusig a congressus csak a külön tartományok törvényhozóinak küldöttsége volt, és nem birt más tekintéllyel, mint mely nékie önkénytesen engedtetett. Nem hozott nem hirdetett ki semmi törvényeket. Megelégedett azzal, hogy a tartományi gyűlésekhez ajánlatokat bocsátott, melyeknek szabadságában állott azokat nem követni. Az ő részéről mi sem volt kényszerítő. Mind a mellett szivesebben engedelmeskedtek nékie, mint Európa bár mely kormányának. Én ezen tényt nem mintául hozom föl, hanem mint példát.

Tétovázás nélkül elmondom, beligazgatásunkba sok foederalismust szükséges behozni, de attól különböző foederalismust melyet eddig ismertünk.

Foederalismusnak nevezték a kormányok szövetekezését, melyek viszonzlagos függetlenségek megtartották, és csak külső political kötelekek által kapcsolták össze. Ezen institutio rendkívül hibás. A szövetséges államok egy részről az egyének vagy területek részei fölött oly törvényhatóságot igényelnek, mellyel birniok nem kellene, és más részről, a középponti hatalom ellenében, oly függetlenséget, melynek léteznie nem kellene. Így a foederalismus megegyeztethető, mind a belső zsarnoksággal, mind az anarchiával kívülről.

Az álladalom bel alkotmánya és kül viszonyai szoros összeköttetésben vannak. Oktalanság ezeket elválasztani akarni, és az utóbbit a szövetség felsőbbsege alá helyezni, míg az előbbinek teljes függetlenség hagyatik. Midőn valamely egyén kész másokkal társaságba lépni, joga, érdeke, kötelessége azok magán életéről fölvilágosítást szerezni magának, mert magán életöktől függ ő irántai kötelezettségek teljesítése. Hasonlón a társaságnak, mely más társasággal akar egyesülni, joga, kötelessége érdeke annak belsejéről magának fölvilágosítást szerezni. Sőt viszonylagos befolyásnak kell közöttök életbe lépni ezen belsejére nézve, mert alkotmányaik elveitől függhet illető kötelezettségeik végrehajtása, az ország biztossága, például, megtámadás esetében; következőleg minden részleges társulatnak, minden töredéknek kisebb vagy nagyobb függésben kell lenni, belsejére is, az egyetemes társulattól. De ugyanakkor szükséges, hogy belső intézményei a részleges töredékeknek, mihelyt az általános társulatra semmi befolyással nincsenek, teljes függetlenségben maradjanak, és valamint az egyéni életben, azon résznek, mely a társadalmi érdeket semmiben nem veszélyezteti, szabadnak kell maradni, úgy mind annak, mi az egészet nem sérti, a töredékek életében hasonló szabadságot kell élveznie.

Ilyen a foederalismus, melyet köztünk fölállítani nekem hasznosnak és lehetségesnek látszik. Ha ez nekünk nem sikerül, soha nem lesz nyugott és állandó patriotismusunk. Azon honszeretet mely a helybeliségekből ered, különösen korunkban, az

egyedül valódi. A társadalmi élet élvezetei mindenütt föltalálhatók. Csupán a szokások és emlékek azok, miket föl nem lelhetni. Le kell tehát kötni az embereket azon helyekhez, melyek nékiek emlékeket és szokásokat adnak; és ezen czél elérésére, szükséges nékiek, otthon, községökben, megyéjükben annyi political sulyt engedni, mennyit az általános kapcsolat sérelme nélkül lehet.

A természet kedvezne a kormányoknak ezen irányban, ha ellent nem állának néki. A helybeliség patriotismusa föl éled mintegy hamvaiból, mihelyt a hatalom keze könnyit tettein. A legkisebb községek előljárói tetszenek magoknak, azokat szépíteni. Gondosan fentartják ott a régi emlékeket. Csaknem minden faluban van egy tudalékos, ki örömet elbeszéli paraszti évraszait, s kit tisztelettel hallgatnak. A lakosok mind abban örömet talájják, mi őket azon bár csalóka színben mutatja, hogy nemzeti testbe szerkesztve és külön kapcsolatokkal vannak egyesítve. Látható, hogy ha ők ezen ártatlan és jótékony hajlam fejleményében föl nem tartóztatnának, csak hamar alakulna bennök a községi, a városi, megyei becsületnek egy neme, mely egyszersmind élvezet és erény volna. A helybeli szokásokhoz ragaszkodás minden önzetlen, nemes és kegyelmes érzelmekkel csatlakozik. Sajnálandó politica az, mely ebből pártütést csinál. És mi történik? Az, hogy az országokban, hol minden helybeli életet lerombolnak, egy kis ország támad a középponton; a fővárosban gyűlnek össze minden érdekek; oda vonul működni minden nagy-ravágyás. A többi tesped. Az egyének, természet

ellenes elszigeteltségben elvesztve, szülőföldükön idegenek, összeköttetés nélkül a multtal, csak a gyors jelenben élve, és mint atomok egy mérhetlen s egyenes térre hajítva, elidegenednek oly hazától, melyet sehol észre nem vesznek s mely a maga általánosságában nékiek közönyössé válik, mert vonzalmuk nem nyughatik ki annak egyik részében sem. *)

Szünetlen az ország egységéről és az egész nemzetről szólnak; de az ország semmi, ha az a megyék nélkül vétetik föl; az egész nemzet semmi, ha elkülönöztetik azon töredékektől, a melyekből áll. Midőn a töredékek jogait védjük, az által védjük egyszersmind az egész nemzet jogait is; mert az föl van osztva töredékei mindegyikébe.

Nem kell magunkat ámitni: a nagy országok nagy bajokkal járnak. A törvények azoktól, hol alkalmaztatniok kell, oly távoli helyről indulnak ki, hogy ezen távolságnak sulyos és gyakori hibák kikerülhetlen következményei. A kormány az ő környezői, vagy legfőlebb székhelye véleményét az egész országé gyanánt veszi. Egy helybeli vagy pillanatnyi körülmény egy általános törvény kútfejévé lesz. A legmesszebb fekvő tartományok la-

---

*) Ha meggondoljuk, hogy a politicalai egység volt Bonaparte chimerája vagyis inkább kedvencz eszköze a zsarnoksághoz, s hogy ő volt az, ki a nagy birodalmat mindig száján forgatva, tizenhárom évig minden helybeli ellenszégülésből pártütést csinált, talán el fog ismertetni, hogy némi függetlenség volt abban, ezen értekezést kozzé tenni akkor midőn tanácsába beléptem.

kosai rögtön meglepetnek váratlan ujitásokkal, méltatlan szigorúsággal, nyomasztó szabályokkal, melyek számításaik minden alapját, s érdekeik minden biztosítékát fölforgatják, csak azért, mert kétszáz mértföldre tölök, oly emberek, kik reájok nézve egészen idegenek, azt hitték, hogy valami veszedelmet sejtene, valami mozgalmat jóslanak, vagy valami hasznót látnak.

Nem tartóztathatjuk vissza magunkat, hogy ne sajnáljuk azon időket, midőn a földet számos és lelkes népségek lepték el, midőn az emberi nem minden értelemben mozgott és működött oly körben, mely erejével arányban volt. A kormányi tekintélynek nem kellett keménynek lenni, hogy engedelmességesen nékie. A szabadság zivataros lehetett, anélkül hogy féktelen lett volna. A szónoklat uralkodott a lelkeken s fölrázta az elméket. A dicsőség elérhető volt a lángésznek, mely, a közepszerűség elleni harcában, a sokaság árja által nem temettetett el. Az erkölcs támaszt talált a közvetlen közönségnél, mely szemlélője és bírója volt minden tetteinek, legkisebb részleteiben és legkényesebb árnyéklataiban.

Ezen idők nincsenek többé! Ezen előnyök más javakkal pótolhattak, sokkal könnyebb közlése, sokkal gyorsabb forgalmával a világosságnak, a kül függetlenség erősebb biztosítékával, és azon sokkal nagyobb lehetőséggel, a visszaéléseken javíthatni. De törekedjünk összeegyeztetni mind azt, mi a különféle combinációkban jó van. Ne ijedjünk meg némely hasonlatlanságokon, elfognak azok tűnni, ha károsak; mert ha az érdek szaba-

don hagyatik, nem törekszik másra s nem ohajt egyebet, mint hogy fölvilágositassék; és ne felejt-sük, hogy a szabály megromlik az által, hogyha igen különféle esetekre alkalmaztatik, s hogy a járom nyomasztóvá válik, csupán az által hogy egyenlően fentartatik különféle körülmények kö-zött. *)

*) Igen örülök rajta, hogy ezen tárgy fölött megegyezem egy férfúval, kinek szintén oly terjedelmes tudománya mint becsülendő jelleme van, Degerando-val. Félnek, ugymond kéz-iratban velem közölt leveleiben, az ugynevezett helybeliség szellemétől. Nekünk is van mitől félnünk: mi attól félnünk, a mi kétes, határozatlan hogy általános legyen. Mi nem hiszük, mirt a scholasticusok, a z u n i v e r s u m o k r e a l i t á s á t önmagukban. Mi nem gondoljuk, hogy az országban más való-di érdekek legyenek, mint a helybeliek, egyesítve ha ugyan-azok, mérlegezve ha különfélék, de minden esetre érezve és ismerve. . . . A magános kötelékek erősítik meg az általáno-sakat, a helyett hogy meggyöngítnék. Az érzelmek és eszmék fokozatában, először családunk, aztán városunk, aztán vidé-künknel állunk meg aztán az országnál. Törd össze a közbeeső gyűrűket, az által nem rövidited meg a lánczot, hanem szét-rombolod. A katona századának, ezredénc, dandárának becsü-letét hordja szivében, s így járul az egész hadsereg dicső-ségéhez. Szaporítsuk, szaporítsuk azon kötelékeket, me-lyek az embereket egyesítik. Személyesítsük a hazát min-den pontban, a helybeli szervezetekben, mint mindannyi hű tükörben.

Megjegyzés a fordítótól.

E munka első részének itt vége van; ez után következnek fejtegetések, Developpemens, válasz czáfolóinak. Ezekből csak az első fejezetet közlöm, a népfelségről. Aztán Constant egy külön munkáját adom a ministerek felelősségéről.

A népfelségről és határainról.

1814-ben semmi okom nem volt arról értekezni mit népfelségnek neveztek, mert nem volt mit félni, hogy ez legyen ürügy, melyet felhasználni akartassanak szabadságaink megtámadására. 1815-ben ez máskép állott. Bonaparte, ki a népfelséget elvben mindenkor elismerte, sokszor felhasználta, hogy azon túlhatalmat igazolja, melyet elfoglalt, és azt úgy képviselte, mintha maga a nép által bízott volna reá. Ezen elméletet tehát szükséges volt megtámadni, hogy e veszélyes fegyver összetöréssé oly ember kezében, ki vele igen visszaélt. E szükség érzete kezdette velem „Politikai elveimet“ e következő fejezettel, melyet itt némely új fejtegetésekkel terjesztek elő.

Midőn a népfelség elvét, azaz az általános akarat felsőségét minden egyes akarat felett, elismerjük, szükséges jól megérteni ez elv természetét és jól meghatározni terjedelmét. Szabatos és pontos meghatározás nélkül, melyet még sehol sem találtam, ez elmélet veszélyé válhatnék az alkalmazásban. A népfelség elvont elismerése semmiben sem neveli az egyéni szabadság öszvegét; s ha e felségnek oly kiterjedést tulajdonitunk mellyel nem

szabad birnia, a szabadság elveszhet ezen elv dacára, vagy épen általa.

Az óvatosság, melyet ajánlunk, s amelyet mi elfogadunk, annál szükségesebb, mert a pártemberek, akár mily tiszták legyenek szándékaik, mindig ellenzik a felségi hatalom korlátozását. Ugy tekintik magokat mint egymás praesumtiv örökösit, és kimélettel bánnak, még ellenségeik kezei között is, jövődjök sajátjokkal. Bizalmatlanok ily vagy amolyan nevü kormány, ily vagy amolyan osztálybeli kormányzók iránt; de engedjétek meg nékiek, az ő módjok szerint szervezni a hatalmat, türjétek hogy azt saját választottaikra bizzák, s azonnal hinni fogják, hogy azt eléggé nem terjeszthetik ki.

Ha az állitatik fel, hogy a népfelség korlátlan, akkor a hatalomnak oly fokát alkotjuk és adjuk a vaksorsnak által az emberi társaságban, mely már magában tulságos, és amely rossz akárkinek kezébe tétessék is le. Bizzatok azt egyre, többekre, mindre, egyenlön rossznak fogjátok azt találni. Az ezen hatalommal felruházottakat okozandjátok, és a körülményekhez képest vádolni fogjátok egymásután a monarchiát, az aristocratiát, a democratiát, a vegyes kormányokat, a képviseleti rendszert. És nem lesz igazatok; a hatalomnak fokát, és nem annak bizományosait kell vádolni. A fegyver és nem a kar ellen kell szigorunak lenni. Vannak terhek melyek az emberek kezének felette súlyosak, erejét fölülmulják.

Azok tévedése, kik, jó hiszemüleg, szabadság-szeretetből engedtek a népfelségnek korlátlan hatalmat, azon módból származik, amely szerint

politikai eszméiket alakították. Láttak a történetben egy kis számat, vagy épen egyes embert, végtelen hatalom birtokában, ki sok rosszat tett; de haragjokat a hatalom birtokosa és nem maga a hatalom ellen irányozták. Lerontása helyet csak arra gondoltak hogy más kezekre bizzák. Ez csapás volt, de ők úgy nézték mint nyereséget. És az egész társaságot megajándékozták vele. Ettől szükségkép a többséghez ment, a többségtől néhány kezébe, gyakran csak egyébe: mind azon rosszat eszközölte mit előbb, és a példák az ellenvetések, a következtetések, a tények megszorodtak minden political intézmények ellen.

A népfelsgre alapított társaságban, bizonyos hogy nem tartozik egy egyénhez, egy osztályhoz sem, a többit magános akaratának alávetni; hanem az hamis, hogy az egész társaságnak kell tagjai felett határtalan hatalommal birni.

A polgárok egyetemessége a felség, azon értelemben hogy egy személy, egy töredék, egy részbeli egyesület sem követelheti magának a felségi hatalmat, ha az rá nem bízott. De ebből az nem következik, hogy a polgárok egyetemessége, vagy azok kik általa a hatalommal felruháztattak, az egyének léte felett teljhatalmílag rendelkezessenek. Sőt ellenkezőleg van az emberi létnek oly része, mely szükségkép egyéni és független marad, és a mely jogosan minden társadalmi competentián kívül áll. A felségi hatalom csak korlátolt és viszonylagos módon létezik. Azon pontnál, hol az egyéni lét függetlensége kezdődik, vége van ezen felség törvényhatóságának. Ha a társaság túlmege e vo-

nalon, oly vétkezzé lesz mint a zsarnok kinek irtó kardjánál nincs más jogzime; a társaság nem mehet túl illetőségén a nélkül hogy bitorló ne legyen, és a többség a nélkül hogy pártoskodóvá ne váljék. A többség egyetértése semmikép nem elég-séges mind ez esetekben hogy tetteit igazolja: van amit semmi sem szentesíthet; midőn bármely hatalom hasonló tetteket követ el, keveset nyom, hogy mely forrásból mondja magát credettnak, keveset nyom, hogy egyénnek vagy nemzetnek nevezi magát; legyen az egész nemzet, azon polgár kivételével kit elnyom, azért nem lesz jogosabb.

Rousseau félreértette ez igazságot, és e tévedése az ő „Társadalmi szerződését,“ mely a szabadság érdekében oly gyakran idéztetik, a zsarnokság minden nemének legrettentőbb szövetségésévé tette. Ő a társaság és tagjai közti szerződést úgy határozza meg, hogy az minden egyénnek minden jogaival együtt és tartalék nélküli elidegenítése a község részére. Hogy létünk minden részei ily teljes átengedésének következményei felett biztosítson, azt mondja, hogy a felség, azaz a társasági testület, nem bánthatja sem tagjai összességét, sem pedig egyenkint; hogy, mindegyik egészen átadván magát, mindnyájok sorsa egyenlő, és egyiknek sincs érdekében azt másoknak terhessé tenni; hogy mindegyik magát mindnek adván, senkinek sem adja; hogy mindegyik ugyanazon jogokat nyeri minden társai felett melyeket ő nékiek átenged, és hasonértékűt kap mind a helyett mit elveszt, és hozzá több erőt megőrzeni azt amije van; de elfeledi, hogy mind ezen óvó tulajdonságok,

melyeket azon abstract lénynek ad, amelyet felségnek (soverain) nevez, onnan származnak, hogy ezen lény kivétel nélkül minden egyénekből alakul. Azonban, mihelyt a felségnek használni kell birtokában lévő erejét, azaz, mihelyt a hatalom gyakorlati szervezéséhez kell fogni, miután a felség maga nem gyakorolhatja, küldötteire bizza azt, és így mind azon adtributumok eltűnnek. A cselekvény, mely mindnek nevében történik, szükségkép közakaratból vagy erőszak által egynek vagy néhányak rendelkezésétől függvén, az lesz, hogy mindnek adván magunkat, nem való hogy senkinek sem adjuk; sőt ellenkezőleg azoknak adjuk magunkat kik mindnek nevében cselekesznek. Innen következik, hogy egészen átadván magunkat, nem lépünk minddel egyenlő állapotba, mert néhányan nyernek kizárólag a többi áldozatából; nem igaz hogy egynek sincs érdekében a többinek terhessé tenni állapotát, minthogy vannak társak, kik a közös állapoton kívül esnek. Nem igaz hogy minden társasági tag ugyanazon jogokat nyeri melyeket átenged; nem kapja meg annak amit elveszt teljes hasonmértékét, és áldozatának következménye az, vagy az lehet, hogy oly hatalom állítatik fel, mely elragadja tőle azt miye van.

Mihelyt a közakarat mindent tehet, ennek képviselői annál rettentőbbek, minthogy magokat ez állítólagos akarat készségezes eszközeinek mondják, és mivel kezökben vannak az erőszak vagy csábítás szükséges szereit, hogy annak oly értelembe nyilatkozását biztosítsák mely érdekekben áll. Mit egy zarnok sem merne tenni maga nevében, ezek

azt igazolják a társadalmi hatalom korlátlanságával. A megbizások kiterjesztését, melyre szükségök van, e felségi hatalom tulajdonosától, a néptől, kérik, melynek mindenhatósága csak azért van, hogy ezek bitorlásait igazolja. A legigazságtalanabb törvények, a legnyomóbb intézkedések, kötelezők mint a közakarát kifejtésai. Minthogy az egyének, mond Rousseau, el lévén teljesen idegenítve a társasági testület javára, más akarattal nem bírhatnak mint a közakarát. Ennek engedelmeskedvén csak önmagoknak engedelmeskednek, és annál szabadabbak minél vakabban engedelmeskednek nékie. Ilyeneknek látjuk mutatkozni a történet minden korszakaiban ezen rendszer következményeit, de kiváltképen kifejlődtek egész rémítő terjedelmökben a mi forradalmunk közepette: szent elveket csináltak oly sérelmekből melyeket nehezen lehet meggyógyítani. Minél népiesebb volt a kormány melyet Franciaországnak adni akartak, annál mélyebbek voltak sértései. Könnyű volna számtalan idézések által bebizonyítani, hogy a rémuralom legtülesapongóbb apostolainak, a legháborgóbb körülmények között, nem voltak legdurvább sophismáik egyebek, mint Rousseau elveinek tökéletesen helyes következményei. A nép mely mindenható, szintén veszélyes, sőt veszélyesebb mint egy zsarnok, és bizonyos hogy a zsarnokság a népnek engedett jogot hatalmába keritendi. Nem lesz másra szükségé, mint hogy a nép mindenhatóságát hirdesse midőn azt megtámadja, és nevében szóljon midőn hallgatást parancsol nékie.

Rousseau maga is megrémült e következményektől. Megijedvén az általa teremtett társadalmi hatalom végtelensége láttán, nem tudta mely kezekbe tegye le e szörnyeteg hatalmat, és nem talált az ily felségtől elválaszthatlan veszély ellen más óvszert, mint egy oly intézkedést, mely annak alkalmazását lehetlenné tette. Kinyilatkoztatta hogy a felségi hatalom elidegeníthetlen, nem lehet másra bízni, más nem képviselheti. Ez más szavakkal annyi volt, mint azt mondani, hogy az nem gyakorolható; ez tettelegesen megsemmítése volt az elynek, melyet hirdetett.

De lássátok mennyivel őszintébbek eljárásukban a despotismus hívei, midőn épen ezen axiómáról szólnak, minthogy ez őket támogatja és nékik kedvez. Azon ember, ki legszellemiebben alkotta rendszerré a zsarnokságot, Hobbes a felségi hatalmat mint korlátlant törekedett elismerni, hogy abból egy egyén korlátlan kormányzásának törvényességét következtesse. A felségi hatalom, úgy mond, határtalan; ezen igazság minden időkben elismertetett, még azok által is, kik lázadásokat szítottak vagy polgári háborukat gerjesztettek: indokuk nem volt a felségi hatalmat megsemmíteni, hanem annak gyakorlását máshová általtenni. A *democratia* korlátlan felségi hatalom valamenyinek kezében; az *aristocratia* korlátlan felségi hatalom néhánynek kezében; a *monarchia* korlátlan felségi hatalom egynek kezében. A nép kiadhatta kezei közül e korlátlan felségi hatalmat egy fejedelem javára, ki az által jogszerű birtokosává lett.

Ebből világosan látjuk, hogy azon korlátlan-
ság, melyet Hobbes a népfelségnek tulajdonít, egész
rendszerének alapja. Ezen szó *'korlátlan'* (absolut)
kiveszi természetéből az egész kérdést, és a kö-
vetkezmények új sorába ragad el bennünket; ez
azon pont hol az író elhagyja az igazság útját,
hogy e sophisma által azon cél felé haladjon me-
lyet kezdetben kitűzött magának. Bebizonyítja, hogy
az emberek elmarasztalásai nem lévén elégségesek
hogy teljesítsenek, kell fenytő hatalomnak lenni,
mely őket azok tisztelésére kényszerítse; hogy a
társaságnak kül megtámadások ellen kellvén magát
óvni, egy köz erőre van szükség, mely a közvé-
delem végett fölfegyverkeztet; hogy az emberek
követelései miatt viszálykodván törvényekre van
szükség, hogy jogaik szabályoztassanak. Az első
pontból azt következteti, hogy a felségnek kor-
látlan joga van büntetni, a másodikkól, hogy a
felségnek korlátlan joga van hadat viselni, a
harmadikkól hogy a felség korlátlan törvényhozó.
Semmi sem hamisabb mint e következtetések. A
felségnek joga van büntetni, de csak a vétkes tet-
teket; joga van hadat viselni, de csak midőn a
társaság megtámadtatik; joga van törvényeket hoz-
ni, de csak midőn e törvények szükségesek és a
mennyiben az igazsággal megegyeznek. Következő-
leg semmi sincs korlátlan, semmi önkényi ezen tu-
lajdonságiban. A democratia az egésznek kezei közé
letett hatalom, hanem csupán azon öszvege a ha-
talomnak, mely a társaság biztosságához szükséges;
az aristocratia, e hatalom néhányakra bizva, a mo-
narchia, e hatalom egynek átadva. A nép kiadhatja

kezéből e hatalmat egynek vagy egy kis számu egyéneknek részére, de ezek hatalma korlátozott valamint a népé, mely vele őket felruházta. Ezen eltávolításával egyetlen szónok, mely feleslegesen iktattatott egy kifejezés szövegébe, összerogyik egész rémitő rendszere Hobbesnek. Ellenben e szóval „*korlátlan*,” sem a szabadság, sem, mint későbbben meglátjuk, a nyugalom, sem a boldogság nem lehetséges semmiféle alkotmány alatt. A népfelségi kormány nem egyéb e korlátlansággal, mint egy vizsályos zsarnokság, és a monarchiai kormány egy összpontosítottabb despotismus.

Midőn a felségi hatalom nincs korlátozva, nem létezik mód az egyéneket a kormányok ellen fedezni. Híjában követelitek a közakaratra alávetni a kormányokat. Mindenkor ezek parancsolják meg ez akaratot, és minden óvszerek csalékonyakká válnak.

A nép, mond Rousseau, egy tekintetben felség, és egy másikban alattvaló: de, a gyakorlatban, e két viszony összevegyül. A hatalomnak könnyű a népet elnyomni mint alattvalót, hogy mint felséget kényszerítse azon akarat nyilvánítására, melyet elébe szab.

Semmiféle politicalai szervezés nem távolíthatja el e veszélyt. Híjában osztjátok meg a hatalmakat; ha a hatalom egész összege korlátlan, a megosztott hatalmaknak csak egyesülni kell, és a zsarnokságnak nincs gyógyszere. A mi minket érdekel nem az, hogy jogaink ne sértethessenek meg valamelyik hatalom által egy másiknak jóváhagyása nélkül, hanem hogy ezen megsértés minden hatalomnak megtiltva legyen. Az nem elég hogy a végrehajtás közlönycinek

ki kell kérni a törvényhozás felhatalmazását, hanem szükséges hogy a törvényhozó ne hatalmazhassa őket fel cselekvésre törvényes hatáskörükön kívül. Az kevés, hogy a végrehajtóhatalomnak ne legyen joga a törvény jóváhagyása nélkül cselekedni, ha e hozzájárulásnak határt nem vetünk, ha ki nem nyilatkoztatjuk, hogy vannak tárgyak, melyek felett a törvényhozónak nincs joga törvényt hozni, vagy, más szavakkal, hogy a felségi hatalom korlátozott, és hogy vannak oly akaratok, melyekkel sem a nép sem megbizottjai jogszerűleg nem birnak.

Ez az amit ki kell nyilatkoztatni, ez azon fontos igazság és örök elv melyet fel kell állítani.

Semmiféle hatalom a földön nem korlátlan, sem a népé, sem azon embereké kik magokat képviselőinek mondják, sem a királyoké, akármely czimnél fogva uralkodjanak is, sem a törvényeké, melyek nem lévén más mint a nép vagy fejedelem akaratának kifejezése, a kormányzás alakja szerint, körül kell irva lenniök ugyanazon határokkal mint a hatalom, melytől származnak.

Ezen határok az igazság és az egyének jogai által vannak körülr vonva. Egy egész nép akarata nem teheti azt igazságossá ami jogtalan. Egy nemzet képviselőinek nincs joga azt tenni, mit a nemzetnek magának sincs joga tenni. Egy fejedelem sem bir határtalan hatalommal, bármely czimet követeljen is, akár az isteni jogra támaszkodik, akár a hódításra vagy pedig a nép beleegyezésére. Az isten, ha az emberi dolgokba avatkozik, csupán az igazságot szentesíti. A hódítási jog csak erő-

szak, az nem jog, mert azé ki elfoglalja. A nép beleegyezése nem igazolhatja azt a mi törvénytelen, mert egy nép sem bizhat másra oly hatalmat, mellyel maga sem bir.

Egy ellenvetés mutatkozik a felségi hatalom korlátozása irányában. Lehetséges-e azt korlátozni? Létezik-e erő, mely azt gátolhatja az elébe szabott határon túlmenni? Lehet, azt fogják mondani, el- más combinatiókkal megszorítani a hatalmat, megosztás által. Ellentétbe és súlyegyenbe helyezhetni külön részeit. De mi módon fogják eszközölni hogy az egész együtt véve ne legyen korlátlan? Mikép korlátozni a hatalmat máskép mint hatalom által?

Kétségkívül a felségi hatalomnak elméleti korlátozása nem elégséges. A politicalai alkotmányoknak oly alapokat kell keresni, melyek a hatalom különböző bizományosai érdekét úgy egyeztetni össze, hogy legnyilvánvalóbb, legállandóbb és biztosítottabb előnyük legyen illető hatáskörükben maradni. De az első kérdés még is a hatalomnak illetősége és korlátozása; mert mielőtt egy dolog szerveztnék, meg kell határozni természetét és kiterjedését.

Továbbá, anélkül hogy, mint azt a philosophok igen sokszor tették, az igazság befolyását nagyítani akarnók, azt állíthatjuk, hogy midőn az elvek teljesen és világosan bebizonyítatnak, némileg biztosítékul szolgálnak önmaguknak. A nyilván való igazságra nézve egyetemes vélemény alakul, mely csak hamar győzedelmes lesz. Ha elismertetik, hogy a felségi hatalom nem korlátlan, azaz hogy a földön nem létezik határtalan hatalom,

soha senki nem fog hasonló hatalmat követelni. Már is bizonyítja ezt a tapasztalás. Többé p. o. az egész társaságnak nem tulajdonítjuk az élet és halál-jogot minden ítélet nélkül. És egy újabb kormány sem követeli hasonló jog gyakorlását. Ha a régi köztársaságok zsarnokait féktelenebbeknek látjuk mint az újabb történetbeli kormányokat, részben ezen oknak kell tulajdonítani. A despotismus legszörnyetegbebb megtámadásai sokszor azon tannak voltak tulajdonítandók, mely szerint az egész társaságot korlátlan hatalom illeti.

A felségi hatalom korlátozása tehát igaz és lehetséges. Először biztosítatik azon erő által, mely a közvéleménytől elismert minden igazságot biztosít: aztán szabatosabb módon a hatalom megosztása és mérlegezése által.

Hanem kezdjétek meg ezen üdvös korlátozás elismerésével. Ezen előleges óvatosság nélkül minden haszontalan.

A népfelségi hatalmat az ő igazságos határai közé szorítván, nincs többé mit félnetek; az által elveszitek mind az egyének mind a gyűlések zsarnokságától azon látszólagos szentesítést, melyet oly beleegyezésből hisznek meríteni, a melyet magok parancsolnak meg, minthogy bebizonyítjátok, hogy ezen beleegyezés, ha valóságos volna is, nem bir hatalommal semmit szentesíteni.

A népnek nincs joga egyetlen ártatlant is sújtani, sem egyetlen vádlottal törvényes bizonyíték nélkül úgy bánni mint bűnőssel. Tehát ily jogot senkire nem bizhat. A népnek nincs joga a vélemény, a vallás szabadságát, a birói biztosítékot, a

törvénykezés óvó eljárását megtámadni; egy zsarnok egy gyűlés sem gyakorolhat tehát hasonló jogot, azt mondván, hogy a nép ruházta fel vele. Tehát minden despotismus törvénytelen; semmi sem szentesítheti, még a népakarat sem, a mire hivatkozik; mert a népfelség nevében oly hatalmat követel magának, mely e felségbe nincs befoglalva és ez nem csak szabálytalan áttétele a létező hatalomnak, hanem egy oly hatalomnak alkotása, melynek létezni nem szabad.

Talán úgy fog találatni, hogy igen is metaphysicai vitatkozásba bocsátkoztam; de erre én először is azt felelem, hogy még ma is támaszkodnak Rousseau metaphysicájára; mert egy nem rég megjelent munka a ministeri felelősségről, úgy, mikép az, a *közakaratról* beszél nekünk, és, mint kik azt a despotismus érdekében értelmezték, oly kiváltságos lényről szól, melyben a társaság minden érdekei összpontosulnak. Továbbá azt gondolom, hogy mindig hasznos a véleményeket megigazítani, akár minő metaphysicaiak és abstractoknak látszasanak is nekünk, mert az érdekek a véleményekben keresik fegyvereiket. Az érdekek és vélemények között azon különbség van: először, hogy az egyik elrejtetik és a másik előmutattatik, mert az szétválaszt ez pedig egyesít; és másodszor, hogy az érdekek minden egyénben változnak, helyzete, izlése, körülményei szerint: ellenben a vélemények ugyanazok, vagy ilyeneknek látszanak mind azokban, kik együtt működnek; végre, hogy mindenki csak magának adhat irányt érdekei számításával, és a midőn másokat akar megnyerni azok pártó-

lására, kénytelen oly véleményt adni elő, mellyel igazi nézeteire nézve őket elámítsa. Leplezd le előtérbe állított véleménye hamisságát, és megfosztottad fő erejétől, megsemmítetted befolyási eszközeit környezetére; széttépted a zászlót, a sereg elszéled.

Napjainkban, tudom, fölmentik magokat az emberek azon eszmék megczáfolásától melyeket le akarnak verni, egyenlő ellenszenvet vallván minden teoriák ellen, akár minők legyenek is azok. A metaphysica minden nemét minden vizsgálat alattinak nyilatkoztatják; azonban a metaphysica és a teoriák elleni declamatiókat én mindig méltatlanoknak tartottam minden gondolkodó emberhez. Ezen kikeléseknek kettős baja van; nincs kevesebb erejük az igazság mint a tévedés ellen; az ész meggyalázására vannak irányozva, törekeshnek nevetség tárgyává tenni értelmi tehetségeinket, elvenni hitelét legnemesebb részünknek; és még azon hasznuk sincs melyet nékiek tulajdonítanak. Mellőzni megvetéssel, vagy elnyomni üldözéssel a veszélyeseknek hitt véleményeket, ez nem egyéb mint pillanatra felfüggeszteni jelen körülményeiket és jövőre megkettőztetni befolyásukat. Nem kell magát megcsalni hagyni a hallgatás által, sem azt beleegyezés gyanánt venni. Mindaddig míg az ész meg nincs győzve, a tévedés kész újra megjelenni az első eseménynél mely békóját leveszi; ekkor még hasznára szolgál az elnyomás, melyet szenvedett. Hijában, a gondolat ellen csak a gondolat küzdhet, csak az okoskodás

igazithatja meg az okoskodást. Midőn a hatalom azt elveti, akkor nem csak az igazság ellen valj kudarczot, hanem a tévedés ellen is. A tévedést nem fegyverkeztethetjük le máskép, mint ha megczáfoljuk. Minden egyéb nem más, vastag szemfényvesztésnél, mely századról századra megújittatik, néhányak érdekében, a többiek szerencsétlenségére és gyalázatára.

Valóban, hogyha a gondolat megvetése megóvhatta volna az embereket azon veszélyektől, melyekkel tévedéseik őket fenyegetik, úgy már régen élveznék ezen magasztalt óvszer jótéteményét. A gondolatnak megvetése nem új felfedezés. Nem új eszme az, tőle mindig az erőre hivatkozni, felállítani a kiváltságosak egy kis számát a többiek kárával, ezeknek eszét feleslegesnek tekinteni, elmékedéseiket henye és gyászos foglalatosságnak nyilvánítani. A Gothok idejétől napjainkig folytattatik e rendszer. A Gothoktól napjainkig declamáltak a *metaphysica* és a *theoriák* ellen, és mindamellet a *theoriák* mindig újra megjelentek. Egykor azt mondták, az egyenlőség nem egyéb chimeránál, üres *abstractio*, *theoria* értelem nélkül. Ugy bántak mint ábrándozó és pártoskodó emberekkel, kik az egyenlőséget meghatározni akarták, hogy különválasszák azon túlzásoktól melyek eltorzítják, és a rosszul meghatározott egyenlőség folyvást viszatért újra. A nivellirozók, a forradalom emberei visszááltak a *theoriával*, épen azért, mivel száműzetett a helyett hogy megigazított volna; kétségbe vonhatlan jele azon eszközök elégtelenségé-

nek, melyeket az elvont eszmék ellenségei használtak, hogy megtámadásaik ellen magokat megóvják, és, mint mondák, azon vak és ostoba fajt, melynek kormányzásához leereszkedtek. De ez eszköznek csak egy időben van hatása. Midőn hamis theoriák tévutra vitték az embereket, készek az elméletek ellen felhozott közönséges mondásokra hallgatni, egyik fáradtság miatt, másik érdekből, a legtöbb utánzásból. De mihelyt kinyugodtak a fáradtságot vagy a rémülettől megszabadultak, megemlékeznek, hogy a theoria nem rossz dolog önmagában, hogy mindennek meg van elmélete, hogy az elmélet nem más, mint a tapasztalás által szabályokká szerkesztett gyakorlat, és hogy a gyakorlat nem más mint alkalmazott elmélet. Érezik, hogy a természet nem azért adta nékiek az észet, hogy az néma legyen és terméketlen; pirulnak, hogy lemondtak arról, mi lényök méltóságát tevő. Felveszik tehát újra a theoriákat, és ha meg nem igazítottak, felveszik minden hibáikkal, és vitetnek ismét általuk mind azon tévedésekbe, melyek miatt előbb elhagyták. Követelni, hogy mivel a hamis theoriák nagy veszélyeket okoznak, azért minden theoriákról le kell mondani, ez annyi mint az embereket megfosztani azon gyógyszerzertől, mely e veszély ellen legbiztosabb, ez annyi mint azt mondani, hogy mivel a tévedés szomorú dolog, le kell mondani örökre az igazság kutatásáról.

Hasznos tehát, úgy hiszem, igaz okoskodásokkal küzdeni a hiányos okoskodások ellen. Hasznos a hamis *metaphysica* ellen igaz *metaphysicát* álli-

tani fel; így cselekedvén jobban szolgáljuk az emberiséget mint azok, kik, hallgatást parancsolván, a jövőnek eldöntetlen kérdéseket hagynak, és az ő szük és gyanakodó okosságuk súlyosbitja a hibás eszmék helytelenségeit épen az által hogy megvizsgálásukat nem engedik meg.

A MINISTEREK FELELŐSSÉGÉRŐL.

I. Fejezet.

Szabatos meghatározása a felelőségnek.

A ministerek felelősége elengedhetlen föltétele minden alkotmányos monarchiának.

De meghatározottan mi a felelőség? mi köre? melyek határai? a ministerek mely bűneire terjed ki illetősége, és mely bűnök nem tartoznak kere-sete alá?

Kiterjed-e a törvénytelen tettekre, azaz oly hatalom bitorlása és gyakorlata, melyet a törvény meg nem adott, vagy hogy nem terjed másra, mint a törvényadta hatalommal visszaélésre, s azon tet-tekre, melyekre az fölhatalmaz?

Ha a felelőség a törvénytelen tettekre terjed-ne, ebből az következnek, hogy a ministereknek minden magános bűneik a felelőség körébe tartoz-nának. A képviselő gyűlésnek vádot kellene emel-ni, a gyilkosság, a nőrablás vagy más hasonló bűn megbüntetésére, jóllehet ezen bűn semmi viszony-ban sincs a ministeri működésekkel. Ezen hypo-

thesis sokkal oktanabb sem hogy bennünket megakaszthatna.

De ha a felelősség nem terjed másra, mint a törvény engedte hatalommal visszaélésre, ebből az következik, hogy több oly bűnök, melyeket mi Franciaországban a felelősség keresete alá tartozóknak tekintünk, magán bűnök, melyekért a ministereket nem kell a többi polgároktól megkülönböztetni.

Mind azért mi a ministeri működéseken kívül van a ministerek nem felelősek, hanem a köztörvény alatt állanak, mint minden más egyének. Pedig minden törvénytelen tettek a ministeri működésen kívül esnek. Mert a ministeri eljárás csak törvényes hatalommal ruház föl.

Siessünk bebizonyítani, hogy Angolhonban a felelősség így értetik, és például vegyük az angol alkotmányának azon részét, mely előttünk legismeretebb, a *habeas corpus*-t.

Midőn a *habeas corpus* törvénye nincsen fölfüggesztve, azon minister ki a szabadság e vára ellen cselekszik, nem felelős mint minister, tudnilik, nem szükséges hogy a nemzet képviselői őt megtámadják. Mint a törvény ellen vétkező, a rendes bíróság által ítéltethetik meg, mely elébe őt a sértet fél vagy ügyvéde megidézheti. De azon ministert, ki a *habeas corpus* ellen cselekszik midőn a *habeas corpus* föl van függesztve, nem idézhetni meg a bíróságok elé, és a sértet fél által nem pereltethetik be: mert csak azon hatalommal élt, melyre a törvény által föl volt jogosítva. Felelős a nemzet képviselői előtt, azon törvényes hata-

lom alkalmazásaért, mellyel megbizatott. Ezek számot kérhetnek tőle, mint használta légyen e hatalmat, és bevádolhatják ha ezen alkalmazás nékiek sérelmesnek vagy mihelyt haszталannak látszik.

Igy midőn 1763-ban a ministerek önkényesen cselekedtek Wilkes ellen, ez a törvényszékek elébe idéztette őket ügynökeikkel együtt; és a törvényszékek azokat nevezetes birságokra kárhóztatták. Nem volt kérdés sem felelősségről, sem az alsóház általi vádolásról, sem a felsőház általi megítélésről. Mert azon bántalmak, melyekért Wilkes panaszkodott nem egy törvényes hatalom visszaélése volt, hanem föl nem jogositott gyakorlata egy törvénytelen hatalomnak. A ministerek önkényes tettei tehát ugy tekintettek, mint magános bűnök, s a ministerek ugy íteltettek meg, mint magános emberek.

Ellenben, azon egész idő alatt, mig a *habeas corpus* föl volt függesztve, azok, kik a ministereket jogtalan bebörtönzés vagy letartóztatás miatt vádolták, nem szóltak megidéztesükről a törvényszékek elébe, hanem hogy a felsőház által véteszenek vád alá. Tudnillik ezen bebörtönzések s letartóztatások a törvény által meg lévén engedve, nem törvénytelen erő jogtalan gyakorlata volt, hanem egy törvényes hatalomnak alkalmazása: és annak meghatározásához, ha ezen alkalmazás jó volt-e vagy rosz, más formákra más bírákra volt szükség.

Wilkes ügyében, a ministerek, törvény ellen

cselekedvén, beperelhetők voltak mint közönséges bűnösök. De ha tetteiket törvényre alapíthaták úgy felelősök lettek volna, mint köztisztviselők.

A felelősség kifejezése is ezen megkülönböztetést jelenti. Ha én rábízom egy emberre javaim kezelését, és az visszaél bizalmammal, hogy akaratom és érdekemmel világosan ellenkezően működjék, erről az felelős: hanem ha ugyanazon ember föltöri szekrényemet, hogy belőle elvegyen egy öszveget, melyet rá nem bízom, nem fogják mondani, hogy felelős mint megbizottam, hanem büntetendő lesz, mint ki vagyonomat támadta meg. Az első esetben oly törvényes följogosítással élne vissza melyet én nékie megadtam, és ebből következnek a felelősség. A második esetben följogosítás nélkül cselekednék, és bűnében nem volna semmi közös a felelősséggel.

II. Fejezet.

Az alkotmány rendelete a felelőségre nézve.

Az alkotmány azt mondja, hogy a ministereket a követek táblája csak árulás és zsarolásért vádolhatja be. Mert valóban az árulás, mely magában foglalja a háborúnak rosszul vezetését, a kül-

földeli alkudozások rossz elintézését, a törvénykezési formák oly rendszerének behozatalát mely a bírák és esküttekre megvesztegető, és mind azon általános intézkedéseket, melyek az országnak sérelmesek, — és a zsarolás, mely a közadónak rosszul alkalmazását jelenti, azon egyedüli két bűn, melyek a felelősség körében vannak, mert csupán ezen kettő az, melyeket a ministerek úgy követhetnek el mint ministerek, tudnillik visszaélván azon hatalommal, melyet a törvény adott nékiük által. A törvénytelen tettekben, nem bírván a törvénytől semmi hatalmat, nem úgy vétkeznek mint ministerek; hanem mint bűnös egyének, s úgy kell velök bánni mint ilyenekkel.

Világos hogy a chartának, midőn kimondá, hogy a ministereket csak a képviselők kamrája vádolhatja be, és csak zsarolásért s árulásért, szándoka az volt, hogy őket megperelhetik a rendes törvényszékek előtt minden egyéb bűnökért azon egyének, kiket ezen bűnök sértének. *) Az ellenkező fölvételének képtelensége azt eléggé bizonyítja.

Ha egy minister, szenvedélyből elragadna egy nőt, vagy boszujában egy embert megölne, követtetének-e, mivel a charta azt mondja hogy a ministereket csak zsarolás és árulásért vádolhatni be, miszerint a nőrablás és gyilkolásról bűnös ministert kereset alá venni ne lehessen? Kétségtől

---

*) Lehetlen az 1814-ki 55. és 56-ik törvény cikkelyeket máskép értelmezni.

nem: de a charta szerzői érezték, hogy ezen esetben a bűnös nem ministeri minőségében cselekedvén, nem is mint ilyet kell vádolni, kivételes uton, hanem, mint a köztörvények megszegője, azon kereset alá tartozik, melyet bűnére a köztörvények rendelnek, az ezek által megszabott formák között, és a rendes bíróságok előtt.

Hasonló az eset minden cselekvényeknél, melyeket a törvény eltilt, mint a nőrablás és gyilkolásnál. A minister, ki törvénytelenül megtámadja egy polgár szabadságát vagy birtokát, nem úgy vétkezik mint minister: mert ministeri illetőségei közül egyik sem jogosítja föl, valamely egyénnek szabadságát vagy birtokát törvénytelenül megtámadni. Ezen illetőségek, bizonyos esetekben, föl-jogosíthatják hogy azokat, mint például Angliában, midőn a *habeas corpus* föl van függesztve, törvényesen megtámadhassák, mint ezt már fentebb mondók. Akkor, ha az alkalmazás, mikép ezen hatalmat gyakorolja, rossz és hasztalan, ő a felelős. De ha a bántalom, mellyel a szabadságot illeti, törvénytelen, úgy a többi bűnösek sorába jön, s úgy kell kereset alá venni és büntetni mint azokat.

Megjegyzendő, hogy mindegyikünkön áll az egyéni szabadság megtámadása. Ez nem a minis-terek külön kiváltsága. Én, ha akarom, fölvehetek négy embert, hogy ellenségemet egy utcza szegletén várják és valamely setét rejtekbe vigyék, hol én öt zárva tartsam, a világ tudta nélkül. A minister, ki egy polgárt elvitet, anélkül, hogy a törvény által fölhatalmaztatnék, hasonló bünt követ

el. Ministeri állása ezen tétől idegen, s ennek természetét nem változtatja. Mert, ismétlem ezen minőség nem ad nékie jogot, hogy a polgárokat a törvények mellőzésével s világos rendeletek ellenére befogassa, az általa elkövetett bűn egy osztályba jő a gyilkolás, nőrablás s minden egyéb magán bűnnel.

Kétségkívül, a minister törvényes hatalma megkönnyíti nékie a módot, törvénytelen tetteket elkövetni. De hatalmának ily alkalmazása annál nagyobb bűn. Ez annyi, mint ha valamely egyén ministeri kinevezést koholna, hogy az által ügynökeire hasson. Ezen egyén oly megbízást föltételne, s magának oly hatalmat követelne, mellyel fölruházva nincs. Azon minister, ki törvénytelenül cselekszik, hasonlón oly hatalommal állítja magát fölruházva lenni, mely nékie nem adatott.

A charta mindenkinek meghagyta jogai szabad gyakorlatát s a maga védelméről gondoskodást. Ha az egyéni szabadság fölötti örökösödést a képviselő kamarákra bizta volna, úgy a polgárok szabadságát s biztosságát hatalmába adja ezen gyűlések lehető hanyagsága, megvesztegetése, vagy szolgaságának; és ezen megbecsülhetlen két kincset, melyekért az ember a társadalmat alapítja, veszély fenyegetné azon mindig félhető szövetsége által a képviselő hatalomnak és a ministeri te-kintélynek.

Nem mintha a képviselőknek nem volna joga s kötelessége fölkelni azon megtámadások ellen, melyekre a ministerek vetemedhetnek a szabadságra nézve, ha az áldozatul esett polgárok főlszólalni

nem mernek. De a bevádlásoknak melyek ezen esetben a kamrákban tétetnek, nem lesz azon következménye, hogy a kihágó ministerek kereset alá vétessenek a pair-kamra előtt. Ez csak figyelmeztetésül szolgáland az elnyomottaknak, hogy fölötök örködnek, és a rendes törvényszékeknek, hogy a közbéke zavaróit kereset alá vegyék, mint kik annál bűnösebbek, mivelhogy ellene fordítják azon hatalmat, melyet fentartására vetek által.

III. Fejezet.

A felelősség meghatározásának haszna, azon intézkedéseket illetőleg, melyeket a kormány alárendelt ügynökeire nézve tenni kell.

A felelősség e szabatos meghatározásában egy oly kérdés megfejtését találjuk, mely eddig megfejtetlennek látszott. Az alsóbb ügynököket ugy kell-e tekinteni mint felelőseket? Ha a felelőséget a törvénytelen tettekre kiterjesztétek, ugy nem tagadhatjátok meg e kérdésre igennel válaszolni. Az ellenkező, megsemmisítné az egyéni biztosság minden garantiáit. Ha csak azon ministert büntetnétek, ki törvénytelen rendeletet ad ki, és nem azon ügynököket, kik azt végrehajjták, oly magasra

helyeznétek az elégtételt, hogy sokszor nem lehetne hozzá jutni. Ez annyi volna, mintha egy más által megtámadott embernek elébe szabnátok, hogy ütéseit csak annak fejére és ne karjaira irányozza, azon ürügyből, mert a kar csak vak eszköz, és hogy a fejben van az akarat s következőleg a bűn. De ha azon szükségből, miszerint az alsóbb ügynököket büntetés alá kell vetni, midőn vétkes rendeleteket hajtanak végre, azt következtetnétek hogy azon tárgyakra nézve, melyek a felelősség valódi körében vannak, szinte kereset alá vehetni őket, az eszmékbe ez oly zavart hozna, hogy az a kormány minden intézkedéseit akadályozná s eljárását lehetlenné tenné. Ha a vezér és a tisztek felelősek lennének a háború törvényességéért, vagy a követ a szerződés tartalmáért, melynek aláírására parancsott vett, úgy egy háborut egy alkudozást sem lehetne sikerrel vezetni. Csupán azon megkülönböztetés, melyet én állítottam föl, háritja el a nehézséget. Világos, hogy a tulajdonképeni felelősség terhe az alantibb tisztviselőket nem nyomja, tudnillik ezen ügynökök csak a vett rendeletek pontos végrehajtásáért felelősek. Midőn az egyéni biztosság, szabadság, s birtok megtámadása forog fent, miután ezen bántalmak vétkek, azok kik elkövetésökhöz segédkezet nyújtnak, semmi felsőbb hatalom védszárnyai alá nem bujhatnak. De abban, mi a törvényes hatalom jó vagy rossz használatát illeti, minthogy a ministerek tudhatják egyedül, ha azon hatalmat jól vagy rosszul alkalmazták e, egyedül ők felelősek. Így a rendőr vagy a tiszt, ki egy polgár törvénytelen befogatását segítette, nincs

igazolva a minister rendelete által, mert ez nem volt följogositva azon rendeletet kiadni. De ha egy igazságtalan és szerencsétlen háboruról, egy káros vagy becsstelen szerződésről van szó, az egész világ érzi, hogy sem a követ, ki a szerződést aláírta, ha különben a vett utasításhoz tartotta magát, sem a vezér ki a háborut vezette, sem a katona ki abban szolgált, kereset alá nem vehető.

IV. Fejezet.

Felelet egy ellenvetésre.

A nehézség, fogják mondani, csak kijátszatott. Keveset tesz, ha ön az alantibb tisztviselőket bűnösöknek vagy felelősöknek nevezi-e? Ha őket büntethetni, bármely körülményben, engedelmisségük miatt, úgy fölhatalmazza ön őket, hogy a kormány intézkedéseit előbb megbirálják, mintsem hozzá járulnak. Már csak ez által minden tette akadályoztatik. Hol talál ügynököket, ha az engedelmisség veszélyes. Minő tehetlenségre kárhuztatja ön mind azokat, kik a kormányzással megbizvák! Minő bizonytalanságba süllyeszti mind azokat, kikre a végrehajtás van ruházva!

Én először azt felelem: ha ti a kormány ügynökeinek az okvetlen s szenvedőleges engedelmes-

kedés általános kötelességét szabjátok elébe, ugyti az emberi társaságra az önkény és elnyomás eszközeit szórjátok el, melyeket a vak vagy böszült hatalom tetszése szerint használhat. A két baj közül melyik nagyobb?

De szükségesnek tartom itt visszamenni némely általános elvekhez a szenvedőleges engedelmeskedés természetére s lehetőségére nézve. A revolutio óta, inkább örülnek mint valaha az ily féle engelmesség előnyei fölött. Ha a katonaságnál nem volna passiv engelmesség, így szólnak, többé nem léteznék administratio. Én nem csodálkoznám rajta ha ezen okoskodók, kiket a demagogismus dühe annyira kiképzett a zsarnokságra, gyaláznák a megyék azon parancsnokait és kormányzóit, kiket a historia közel háromszáz év óta dicsér, hogy nem engedelmeskedtek IX. Károlynak a szent bertalani gyilkoláskor.

Föltűnő, hogy azon tények, melyeknek mi tanui és áldozatai valánk, nem bátortalanták el az ily rendszer pártolóit. Nem az engelmesség hiánya volt különféle zsarnokaink alárendelt ügynökeiben, a mi miatt Franciaország annyit szenvedett ezen zsarnokságoctól. Sőt ellenkezőleg mindennek igen is engedelmeskedtek; és hogy néhány szerencsétlen kiszabadult, hogy némely jogtalanságokon enyhítés történt, hogy Robespier kormányzása megbuktatott, ez azért volt, mert néha eltávoztak az engelmesség tanától.

De a hatalom bizományosai, meggyőződve, minden példák daczára, kormányuk örökévalóságáról, csak tanulékony eszközöket keresnek, kik

minden vizsgálat nélkül szolgálnak : ők az emberi értelemben nem látnak egyebet, mint ellentállási okot, mely őket zavarja.

Minél inkább lövöldözték a katonák, vak eszközi minőségökben, polgártársaikat, annál többször ismételtetett, hogy a hadseregnek kötelessége tisztán és szenvedőlegesen engedelmeskedni. Minél nagyobb buzgalmat fejtettek ki minden vizsgálat nélkül a kormány ügynökei, hogy bebörtönöztessék letartóztatassák s a vérbíróság elé hurcolják kormányzottaikat, annál inkább követeltetett, hogy a vizsgálat kárhozatos, és okvetlen buzgalom szükséges illétősége minden igazgatásnak. Nem gondolják meg, hogy az igen passiv eszközök, bár mely kéz által megragadhatók, s első mestereik ellen fordíthatók, és hogy az ész, mely az embert vizsgálatra vezet, arra is szolgál, hogy a jogot az erőszaktól, s azt kit a kormányzás illet attól ki azt bitorolja, megkülönböztesse.

A szenvedőleges engedelmesség, úgy amint az előttünk dicsértetik, s amint nekünk ajánlaltik, istennek hála, teljesen lehetlen. Még a katonai fegyelemben is ezen passiv engedelmességnek megvannak határai, a természet által kitűzve minden álokoskodások daczára. Hiába mondják, hogy a katonának gépnek kell lenni, s hogy a katona esze káplára rendeletében van. Köteles-e a katona részeg káplára rendeletére az ő kapitányára lőni? Tehát meg kell különböztetnie ha tizedese részeg e vagy nem. Meg kell gondolnia hogy a kapitány fölebb való a tizedesnél. Ime a katonában megkívántató értelem és vizsgálat. Köteles-e a kapitány

ezredese parancsára, századával, mely szinte oly engedelmes mint ő, a hadügy ministerét befogni? Ime a kapitányban megkivántató értelem és vizsgálat. Az ezredes köteles-e a hadügy ministerének parancsára kezet emelni a király szent személyére? Ime az ezredesben megkivántató értelem és vizsgálat. Nem halmoztatott-e el nem rég dicsérettel és pedig jogosan azon tiszt, ki, midőn az parancsolta-tott nékie, hogy egy lőpor-tárt Páris közepén föl-vettessen, ítéletét s lélekismeretét követte, hogy magát arról meggyőzze, miszerint az ő kötelessége az engedetlenség volt?

Vannak tehát körülmények, midőn a vizsgálat előveszi jogait, midőn az kötelességgé és szükségé válik, s midőn a szenvedőleges és vak eszköz büntetésre méltó s büntetendő.

Hogy általánosan a fegyelem nélkülözhetlen alapja minden katonai szervezetnek, hogy a pontosság a vett rendeletek végrehajtásában, minden polgári igazgatás illetősége, abban semmi kétség. De e szabálynak meg vannak határai. E határokat nem irhatni le, mert lehetlen előre látni mindazon eseteket, melyek magokat előadhatják: de sejt-hetni. Mindenkit figyelmeztet arra esze, maga ítél róla, s maga annak egyedül bírása: bírása saját rovasára s felelősége alatt. Ha csalódik, ő szenved miatta. De azt soha nem lehet eszközölni, hogy az ember teljesen ne vizsgálódjék, s lemondjon eszé-ről, mit a természet vezetésére adott nékie, s mely-nek használatától semmi féle foglalkozásnál föl nem menthető.

Ezen elvből nagy fontosságu általános következményeket vonhatnak le, azon engedelmességre nézve is mellyel a polgárok a törvények iránt tartoznak; de nem akarok tárgyamtól eltávozni.

Kétségkívül a bűnhődés lehetősége az engedelmeskedés miatt, néha az alárendelt ügynököket kinos bizonytalanságba taszítja. Sokkal könnyebb volna nékiek buzgó gép vagy értelmes kutya lenni. De bizonytalanság van minden emberi dolgokban. Hogy minden bizonytalanságtól ment legyen, az embernek meg kellene szünni erkölcsi lénynek lenni. Az okoskodás nem egyéb, mint az indokok, valószínűségek s lehetőségek összehasonlítása. Ki összehasonlításról szól, az által a hibázás lehetőségéről s következőleg a bizonytalanságról is szól. De ezen bizonytalanságnak, a jól alkotott politicalai szerkezetben, van gyógyszere, mely nem csak az egyéni ítélet tévedéseit javítja ki, hanem az embert biztosságba is helyzi, ezen tévedések szomorú következései ellen, midőn azok ártatlanok. E gyógyszer, melynek használatát a kormány ügynökeinek szintén ugy kell biztosítani mint minden polgároknak, az eskütszék általi ítéltetés. Midőn azt kell eldönteni, ha az ily ministeri alárendelt ügynök, ki az engedelmességet megtartotta vagy megtagadta, valjon jól vagy rosszul cselekedett-e, az írott törvény igen elégtelen. Ekkor a józan észnek kell a dolgot elítélni. Szükséges tehát ez esetben ennek egyedüli értelmezőihez az esküttekhez folyamodni. Csupán ezek mérlegezhetik az indokokat melyek ezen ügynököket vezetik, és az ő ellensze-

gülsők vagy hozzájárulásuk ártatlansága, érdeme vagy vétkeisége fokozatát.

Nem kell félni, hogy a kormány hivatalnokai, engedetlenségök igazolásáért az esküttek engedetlenségére számolva, igen hajlandók volnának ellenszegülni. Az ő természetes irányuk, saját érdekek és önzésök által vezetve, mindenkor az engedelmesség. Ez a hatalom kedvezéseinek ára. Annak annyi titkos módja van nékiek buzgalmuk helytelenységéért kárpótlást adni! Ha az ellensulynak hibája van, az abból áll, hogy hatástalan: de az legalább nem ok arra, hogy az csökkentessék. Magok az esküttek sem fogják túlzólag pártolni a függetlenséget a hatalom ügynökeiben. A rend szüksége ben van az emberben; és mind azokban kik valamely hivattalal fölruházvák, ezen hajlam még erősül azon fontosság és tekintély érzete által, mellyel magokat körülveszik, midőn pontosak s szigoruaknak mutatkoznak. Az esküttek józan esze könnyen fölfogja azt, hogy általánosan a subordinatio szükséges, és ítéleteik rendesen az engedelmség érdekében leendnek hozva.

Itt egy észrevételt látok. Erre azt fogják mondani, hogy én az esküttekre bizom az önkényt: ti pedig a ministerekre bizzátok azt. Lehetetlen, ismétlem, mindent szabályozni, mindent megírni, s az embereknek egymásközti életéből és viszonyaiból előre szerkesztett szóbeli pert csinálni, hol csak a nevek helye marad üres, s mely előre fölmenti a következő nemzedékeket minden vizsgálat, minden gondolkozástól, s minden folyamodástól az értelemhez. De ha, bár mit tegyünk, az emberi

ügyekben mindig marad valami a discretiora hagyva, kérdem én, nem jobb-e, ha a hatalom gyakorlata, mit ezen önkényi rész kíván, oly emberekre bizatik, kik azt csak egy körülményben gyakorolják, kik magokat meg nem rontják s el nem vakítják a hatalom megszokása által, s kik egyenlően érdeklettek a szabadság és jórend irányában; mintsem ha azt oly emberekre bizzátok, kiknek állandó érdeke saját külön kiváltságuk?

Még egyszer, ti nem vagytok képesek fentartani megszorítás nélkül a szenvedőleges engedelmesség elvét. Az mind azt veszélyeztetné, mit megakartok óvni; az nem csak a szabadságot fenyegetné, hanem a kormányt is; nem csak azokat, kik engedelmeskedni tartoznak, hanem azokat is kik parancsolnak; nem csak a népet hanem a fejedelmet is. Továbbá nem tudtok szabatosan meghatározni minden körülményt, hol az engedelmesség megszűnik kötelesség lenni s bűnné leszen. Azt fogjátok-e mondani, hogy semmi parancsot, mely a létező alkotmánnyal ellenkezik, nem kell végrehajtani? Így akaratotok ellen annak vizsgálatára vezettettek, hogy mi ellenkezik az alkotmánnyal. E vizsgálat reátok nézve azon Strigiline - palota, hova a lovagok szünetlenül visszatértek, minden törekvésök daczára, hogy attól eltávolozzanak. De ki legyen ezen vizsgálattal megbizva? az, ugy gondolom, nem a hatalom lesz, mely a parancsot adta, mit megakartok vizsgáltatni. Mindenkor szükséges tehát, hogy bíróságot szerkesztessetek, mely minden egyes esetben ítél, és a legjobb eszköz mindenek között az, ha az ítélőhatal joga a legreprehajlatla-

nabb s a közérdekkel leginkább azonosított emberekre bizatik. Ezen emberek az esküttek.

Az ügynökök felelőssége, hogy még egyszer e szót használjam a nékie adott hibás értelemben, az ügynökök felelőssége, mondom, el van ismerve Angolhonban, a legutolsótól a legfelsőbbig, kétségbe vehetlen módon. Bizonyítja ezt egy igen különös tény, melyet annyival örömeztőbb idézek, minthogy azon embernek, ki ez esetben minden ügynökök felelősségét hasznára fordította, a tulajdonképeni kérdésre nézve szembetűnőleg nem volt igaza, s így az általános elvnek tett hódolat, azt annál inkább kiemelés.

Wilkes kérdésbe vett választása idejében egyike a londoni előljáróknak, fölfogván hogy az alsóház némely határozatiban túl ment hatáskörén, kijelenté, hogy tekintetbe véve miszerint Angolhonban nem létezik többé törvényes alsóház, a törvénytelen hatalomtól származott törvények erejénél fogva jövődöben követelt adó fizetése nem kötelező. Ennek következtében ő megtagadta minden adó fizetését, elhagyta foglalni butorait az adószedő által, s aztán megperelte ezen adószedőt a hatalmaskodás és önkényes elkobozásért. A kérdés a törvényszékek elébe vitetett. Ott nem vétetett kétségbe hogy az adószedő nem büntethető, ha a kormány, melynek nevében működött, nem lett volna törvényszerű; és a törvényszék elnöke, lord Mansfield csupán azt igyekezett megmutatni az eskütteknek, hogy az alsóház törvényes jellemét nem veszté el; a honnét az következik, hogy ha az

adószedőre az bizonyodott volna be, hogy törvénytelen rendeletet hajtott végre, vagy mely törvénytelen kutfőből származott, meg büntettetett volna, jöllehet ő csak alárendelt eszköze volt a pénzügyi miniszternek, és ezen miniszter által visszahívható. *)

V. Fejezet.

Némely véleményekről, melyek a követi kamrában nyilvánítottak 1814-ben.

Oda látszottak hajolni, követeink kamrájában, mintha nem akarnák megengedni, hogy a miniszterek és ügynökeik ellen, ha ezek egyének iránti bünt követnek el, másnak mint polgári keresetnek legyen helye, s ez is csak akkor, midőn a miniszteri tanács elrendeli. Az általam előadott elvek követ-

*) Idézhettem volna egy más sokkal elhatározóbb ténnyt ugyanazon eseményből. Egyike a ministerialis főbiztosoknak, ki Wilkes-t üldözte, négy küldöttel elfoglalták iratait és befogtak öt hat személyt, mint czimboráit. Wilkes ezer font sterlinget kapott kárpótlásul ezen ügynök ellen, ki mindenestre miniszteri rendelet következtében működött. Ezen ügynök saját 's magán neve alatt marasztaltott el ez öszveg fizetésében. Az állam négy küld ttei hasonlóan megperceltettek a rendes törvényszék előtt a befogott többi személyek által, s kétezer font sterling kárpótlásban marasztaltattak el.

keztében, s melyek szerint az ily természetű kihágások teljesen magán vétkek, véleményem szerint a vétek neme s fontosságának kell elhatározni a kereset nemét, melyre följosithat; s midőn ők a bűnnek részesei, mint a letartóztatottak iránti törvénytelen szigoruságnál, melyet kegyetlensége a legvétkesebb tettek közé sorozhat, ilyenkor a polgári kereset nem elégséges.

Hasznos itt annak megjegyzése, hogy a vétkek e neme legtöbbször az alárendelt ügynökök tette lesz, s következőleg kereset alá vétele s megbüntetése nem fogja, mint attól félni látszanak, a kormány működését félbeszakasztani. Ha egy rendőr törvény elébe idéztetik valamely bűnért, marad a többi rendőr, kik kötelelességöket teljesítendik; ha a policia egy ügynöke bíró elébe állitatik mivelhogy az egyéni biztosságot megsértette, marad a többi, kik a közrend fölött örködnek: és csak az következik belőle, hogy mindegyik figyelmesebb miszerint a törvényparancsától el ne távozzék, és a kormány működése annál inkább biztositatik, minthogy annyival inkább rendes az eljárása. Ha valamely minister által emberiséget és igazságot gyalázó rendeletek adatnának ki; ha, például (mint a mult század közepén, egy hatalmas ember, hires mind zsarnokságáról mind eszéről, egyik szomszéd országban) valamely minister lassanként vesztené el, jegesvizzel töltött börtönben, a foglyokat, boszuja tárgyait, bizonyosan bele fognának egyezni, hogy a polgári kereset elégtelen.

En honuk törvénytudományában igen jártas Angolokat kérdeztem meg azon kereset fölött, me-

lyet Wilkes indított a ministerek ellen. Ők nékem azt felelték, hogy ezen esetben a kereset tisztán polgári volt, mert itt csak a tények törvényessége vitattatott; hanem ha a szándék támadtatott volna meg, mint bűnös, úgy bűnkeresetnek lett vala helye.

Mi azon szükségét illeti, mely szerint a kormány engedi meg, hogy ügynöke megpereltessék, ez engem meglep, megvallom, mint oly álokoskodás s oly hibás következtetés, hogy alig foghatom meg mint lehessen azt helyeselni. Ezen rendelet létezett a VIII. évi constitutióban; meg is tagadtatott mindenektől a jog elégtételt szerezni, és a legbotrányosb zaklatások büntetlenül maradtak.

Más követek el akarták vitatni a rendes törvényszékektől a jogot, hogy az egyének által a ministerek ellen magán bűnért tett panasz fölött ítélhessenek. Folyvást a törvényszékek gyengeségtől hozzák föl, mint a melyek félnek hatalmas emberek ellen nyilatkozni, és annak helytelenségét, hogy e törvényszékekre bizassék az, mit ők államtitkoknak neveztek.

Ezen utolsó ellenvetés a régi eszmékből jön. Ez azon rendszer hagyománya, melyben megengedett, hogy az ország biztosságára önkényes tettek szükségesek lehetnek. Akkor midőn az önkényt okokkal támogatni nem lehet, mert az oly tények és bizonyítványok hiányát feltételezi melyeknél fogva a törvény elégséges lett volna, azt állítják, hogy a titok nélkülözhetlen. Ha valamely minister törvénytelenül befogatott és letartóztatott egy polgárt, igen egyszerű, hogy védői e zaklatást titkos okoknak tulajdoníták, melyeket csak a ministerek ismernek s a közbiztosság veszélyeztetése nélkül föl sem

fedezhetnek. Mi engem illet, én nem ismerek közbátorságot egyéni biztosíték nélkül. Én azt hiszem hogy a közbátorság fölötte meg van sértve, midőn a polgárok a kormányban ótalom helyett veszélyt látnak. Én ugy hiszem, hogy az önkény a közbátorság valódi ellensége; hogy a setétség, melybe az önkény burkolózik csak súlyosbitja veszélességét; hogy másban nincs a közbátorság mint az igazságban, az igazság másban mint a törvényekben, s a törvények a formákban. Én azt hiszem, hogy minden egyes polgár szabadsága érdekli annyira a társadalmi testet, hogy minden ellene gyakorlott szigorúság okát természetes biráinak ismerni szükséges. Én azt hiszem, hogy ez fő és szent czélja minden political institutionak és minthogy egy alkotmány sem találhat másban teljes törvényességet, híjába keresne másutt bizonyos erőt és állandóságot.

Ha azt állítják, hogy a törvényszékek igen gyengék lesznek a vétkes ügynökök ellen, ez onnét van, mert a törvényszékeket azon bizonytalan, függő s félelmes állásban képzelik, melybe azokat a forradalom helyezé. Azon jogaikért nyugtalan, érdekeikben veszélyeztetett, pártoskodás szülte, s e pártoskodás által fölkelteztetett gyűlölséget öröklő kormányok nem voltak képesek sem fölállítani sem eltűnni független törvényszékeket. Mind e dolgok megváltoztak már, vagy meg fognak változni. Törvényszékeink erősek lehetnek a kormány ügynökei ellen, már azért is, mert a kormány tiszteltetni fog. Az alkotmány a fejedelmet sértetlennek nyilvánítván, azon boldog és nemes állapotba helyezte hogy

roszat nem tehet; ő nem nyerne abból semmit, ha a bűn, melyet ő nem parancsolhatott, bűnhődés nélkül maradna. A törvényszékek tudandják, hogy midőn ily bűnök ellen keményen viselik magokat, semmi alkotmányos megrovásnak magokat ki nem teszik, hogy semmi veszéllyel nem daczolnak: és biztonságuktól szármozand egyszersemind a részrehajlatlanság, a mérséklet és a bátorság. Nem az mintha a nemzet képviselőinek nem volna joga és kötelessége fölkelni oly sérelmek ellen, melyekkel a ministerck a szabadságot illethetik, ha a polgárok, kik áldozatai, nem mernek fölszólalni ellene. A polgártól nem tagadható meg a jog, hogy elégtételt követeljen a tapasztalt jogtalanságerért; de az is szükséges, hogy a bizodalmaival fölruházott férfiak ügyét fölkarolhassák. E kettős biztosíték multhatlanúl szükséges. Csakhogy össze kell egyeztetni azon garantiával, mellyel a ministereknek tartozunk, kik, jobban kitéve mint az egyszerű magánosak a megsértett szenvedélyek boszujának, szükséges hogy a törvények és formákban méltányos és elégségcs védelmet találjanak. Van sok oly törvénytelen tett, mely csupán a közérdeket veszélyezteti. Világos, hogy ily tettek csak a képviselőgyűlés által vádoltathatnak be. Senki magánosnak nincs érdekében s nincs joga miattok keresetet indítani. Mi a törvényes hatalommali visszaélést illeti mellyel a ministerek fölruházvák, erre nézve még világosabb, hogy csupán a nép képviselői ítélhetik meg, ha valjon a visszaélés létezik-e.

VI. Fejezet.

A tulajdonképeni felelősségről.

A felelősség kérdése már igen egyszerűnek látszik előttem. Föl van az szabadítva az első nehézség alól, s ezen nehézség volt a legnagyobb. A törvénytelen vagy önkényes tettek, melyeket a ministerek elkövethetnek, a felelősség körébe nem foglalhatnak be. Ezen tettek magán bűnök s ugyanazon törvényszékek által s azon formák szerint ítélendők el, mint minden más egyének bünei. A felelősség csak a törvényes hatalom rossz kezelésére terjed ki.

E szerint egy igazságtalan vagy rossz vezetett háboru, egy békekötés melynek áldozatai a körülmények által szükségkép nem parancsoltattak, rossz pénzügyi működések, hiányos vagy veszélyes formák behozatala az igazság kiszolgáltatásába, végre a hatalomnak mindazon alkalmazása, mely bár törvény által meg van engedve, a nemzetre káros vagy a polgárookra nézve zaklató, anélkül, hogy a közérdek igényelné; ilyenek a tárgyak melyekre a felelősség hatalma kiterjed.

E rövid meghatározásból látszik, mennyire sikeretlen minden törekvés, a felelősség fölött oly szabatos és részletes törvényt szerkeszteni, mint a büntető törvényeknek lenni kell.

Van ezer mód is igazságtalanul vagy hasztalanul kezdeni háborút, s azt igen elhamarkodva, vagy igen lassan vagy hanyagul vezetni; az alkudozásokban túlmakacsságot vagy túlgyengeséget mutatni, a hitelt vagy kockázott műtéttel, vagy rosszul értett gazdálkodással, avagy különféle nevek alá rejtett csalásokkal megrontani. Ha e módok, melyek által az ország ártalmára lehetni, mindegyikét meg kellene nevezni és elősorolni egy törvényben, úgy a felelősség Codexe egy történelmi s politikai értekezés lenne, s mind a mellett rendeletei csak a multa terjeszkednének ki. A jövődőt illetőleg könnyen találának módot a ministerek azokat kijátszani.

Az Angolok is, kik egyébkint a köztörvényt illető tárgyakban oly szigoruan ragaszkodnak a törvény betűszerinti alkalmazásához, nem határozzák meg a bűnöket, melyek a ministerekre a felelősséget idézik, más mint ezen igen kétes szavakkal „high crimes and misdemeanours,” mely szavak a bűnnek sem fokát sem természetét nem szabják meg: és ha mi alkotmányunk chartájában megtartjuk e szentesített kifejezéseket: zsarolás és árulás, — szükségkép a legtágabb értelmet s a legszélesebb magyarázatot kell nekik adnunk. Föl kell állítanunk azon elvet, hogy a minister mindannyiszor elárulja az országot, valahányszor az ország kárára gyakorolja törvényes hatalmát.

Azt fogják talán hinni, hogy én a ministereket igen kedvetlen s veszélyes állásba helyezem. Azonban hogy az egyszerű polgárok számára a legszigorúbb szabatosság biztosítékát, s a törvény

betűjének ótalmát követelem, a ministereket az önkény egy nemének teszem ki, mely fölöttök mind vádlóik mind bírák által gyakoroltatik. De ezen önkény magában a dolog lényegében fekszik. Meglátjuk, hogy helytelenségei kiegyenlítetnek az eljárás ünnepélyessége, a bírák magasztos jelleme, és a büntetések mérséklete által. Itt ki kell mondani az elvet: és én azt hiszem hogy mindenkor jobb már elméletben bevallani azt, mit a gyakorlatban kikerülni nem lehet.

Egy minister annyi rosztat tehet, anélkül hogy az élő törvény betűjétől eltávoznék, hogy ha alkotmányos eszközökről nem gondoskodik e rosztat elnyomására, s a bűnös megbüntetése vagy eltávolítására (mert meg fogom mutatni, hogy főbb dolog a hűtellen ministerektől a hatalmat elvenni, mint őket megbüntetni), a szükség fölfedeztetni ezen eszközöket az alkotmányon kívül is. Ha az emberek a kifejezések ravasz elcsavarására vagy a meghatározott formák megszegésére szoritvák, ellenséges indulatuak, hűtlenek és erőszakoskodók lesznek. Nem látván előttök kitüzött utat, ők fognak törni egy rövidebbet, de veszélyesbet is. A valóságban oly erő létezik, melyet sokáig semmi fortély ki nem játszhat. Ha, a ministerek ellen csak szabatos törvényeket intézvé, melyek soha tetteik öszveget s kormányuk irányát utol nem érik, őket tetteleg minden törvénytől megfosztottad, nem fognak többé a te aprólékos s alkalmazhatlan rendeleteid szerint itéltetni; hanem az általuk okozott nyugtalanóság, az elkövetett rosztat s az innen támadt bosztat szerint bíráltnak meg.

A mi engem arról meggyőz, hogy nem vagyok az önkény barátja midőn axiomaképen állítom föl, miszerint a felelősségről szóló törvény nem lehet részletes, mint a köztörvények, és hogy ez politicalai törvény, melynek természete s alkalmazásában kikerülhetlenül van némi tetszésileges, — az, mint mondám, mivel mellettem van az Angolok példája, és mivel nem csak száz harmincznégy éve, hogy a szabadság náluk zavar és fergeteg nélkül létezik, hanem hogy minden ministereik közül, noha meg nem határozott felelősségnek kitéve, s az ellenzék által folytonosan vádolva, csak igen kevesen vettek ítélet alá, s büntetés alá egy sem került.

Saját emlékeink ne csaljanak meg bennünket. Mi bősültek és zavargók voltunk, mint lánczait széttörő rabszolgák. De most szabad nép vagyunk, s ha azok maradunk, ha bátran s őszinteséggel szerkesztünk szabad institutiókat, le fogunk csendesedni s leszünk józanok mint egy szabad néphez illik.

VII. Fejezet.

Annak kinyilatkoztatásáról, hogy a ministerek méltatlanok a közbizalomra.

A felelősségről nem rég volt vitákban indítványoztatott, hogy a rendszeres vádolás helyett egy látszólag gyengédebb mód fogadtassék el, midőn a

ministerek rossz kormányzása veszélyezteti az ország biztosságát, a korona tekintélyét vagy a nép szabadságát, anélkül azonban hogy közvetlenül bár mely élő törvényt megszegtek volna. Föl akarták jogosítani a képviselő gyűlést annak kinyilatkoztatására, hogy a ministerek méltatlanok a közbizalomra.

De én először is azt jegyzem meg erre, hogy ezen nyilatkozat tényleg létezik a ministerek ellen mindannyiszor, valahányszor a gyűlésben a többséget elvesztik. Midőn megleszen az, a mivel még nem birunk, de ami elengedhetlenül szükséges minden alkotmányos monarchiában, tudniük egy a többséggel egyetértve működő ministerség, s a többségtől elkülönzött oppositio, akkor semmi ministerium magát fön nem tarthatja ha a szótöbbség részén nincsen, ha csak uj választások által a népre nem hivatkozik. S ekkor ezen uj választások lesznek próbaköve a minister iránti bizalomnak. Azért a bevádolás helyébe ajánlott nyilatkozványban én nem látok egyebet, mint egy tény kifejezését, mely bebizonyul anélkül hogy kimondására szükség volna. De látom azt, hogy ezen nyilatkozat, már azért is hogy kevésbé lesz ünnepélyes és kevésbé látszik keménynek mint a szertartásokhoz kötött vádolás, természetesen sokkal gyakrabban fog pazaroltatni. Ha attól féltek, nehogy a vádolás maga is könnyelműen osztogattassék, ez onnét van, mert fölteszitek, hogy a gyűlés pártoskodó lesz. De ha a gyűlés valóban pártoskodó, még inkább lesz hajlandó a ministereket meggyalázni, mint bevádolni, mert meggyalázhatja őket, anélkül hogy maga be-

csületét kockáztatná, oly nyilatkozat által, mely őt mire sem kötelezi, mely semmi vizsgálatot elő nem idéz, semmi bizonyítványt nem követel, mely végre is nem egyéb a boszuállás szavánál. Ha a gyűlés nem factiosus mi szükség fölhalálni oly eljárást, mely ezen hypothesis mellett hasztalan s az ellenkező esetben veszélyes?

Másodszor, midőn a ministerek vád alá vétetnek, egy törvényszék, melynek szerkezetéről mindjárt szólok, bizatik meg a fölöttök biráskodással. Ezen törvényszék állítja helyre ítéletével, bár minő legyen az, a kormány és nép organumai között az öszhangot. De nem létezik semmi törvényszék mely a fenforgó nyilatkozat fölött ítélnetne. E nyilatkozat lehető következményeiben annál boszantóbb ellenséges cselekvény, mert meghatározott s szükséges eredménye nincs. A király és a nép megbizottjai egymással szemközt állítatnak, s elvesztitek azon nagy előnyt, miszerint közöttük egy neutralis hatalom ítéljen.

E nyilatkozat, harmadszor, közvetlen megsértése a királyi praerogatívának. Elvitatja a királytól választási szabadságát. De a vádolással az eset nem az. A ministerek vétkezekké lehetnek, anélkül hogy a fejedelem hibázott volna kinevezésökkel, midőn még vétkezesek nem voltak. Midőn a minisztereket vádoljátok be, egyedül ők, kiket megtámadtatok: de midőn őket a közbizalomra méltatlanoknak nyilatkoztatjátok ki, a fejedelem vádoltatik vagy szándékában vagy értelmében, minek alkotmányos országban soha nem kell történni.]

A királyság lényege, alkotmányos fejedelemség-

ben a nökie tulajdonított kinevezések függetlensége. A király soha nem cselekszik maga nevében. Minden hatalmak fölé helyezve, egyiknek alkotója, másiknak vezetője s így igazgatja a political cselekvényt, mérsékelve azt, anélkül hogy benne részt venne. Innét származik sérthetlensége. Azért ezen előjogot sértetlenül és tiszteletben kell meghagyni. A választási jogot tőle soha nem kell megtagadni. Az országgyűlésnek nem kell a kizárási jogot követelni, azon jogot, mely makacsul gyakorolva, a kinevezés jogát magában foglalja.

Nem fogok vádoltatni, úgy gondolom, hogy a korlátlan hatalomnak szerfölött kedvezek. De én azt akarom, hogy a királyság föl legyen mind azon hatalommal ruházva, s környezve mind azon tisztelettel melyre a nép boldogsága s a thronus tekintélyéért szüksége van.

Legyenek a gyűlések tanakodásai teljesen szabadok; buzdítsa és világítsa föl őket a minden bilincsekből kiszabadított sajtó, éljen az ellenzék a legmerészebb vitatkozás kiváltságával; ne fosszátok meg őt semmi alkotmányos eszköztől, mely által a ministertől a többséget elvehesse. De ne tüzzetek ki előtte oly utat, melyre, ha egyszer meg van nyitva, szünetlen rohanni fog. Az indítványzott nyilatkozat kicsinyenkint következménynélküli szertartássá válnék vagy pedig fegyver a factiók kezében.

Még megjegyzem, hogy magoknak a minisztereknek is jobb ha néha talán könyedén vádoltatnak, mintsem ha mindenkor ki vannak téve valamely határozatlan nyilatkozatnak, mely ellen sokkal nehezebb volna őket megóvni. A minister

védői szájában nagy ok ezen egyszerű szó: vádoljátok be!

Elmondtam már, de ismétlem, a bizalomnak melyet egy minister bir, vagy az általa gerjesztett bizalmatlanságnak azon többség a bizonyítványa, mely őt pártolja vagy elhagyja. Ez a törvényes mód, ez az alkotmányos kifejezés. Fölösleges mást keresni.

VIII. Fejezet.

Azon törvénytörvényekről, melynek a ministerek fölött kell itelni.

Ismétlem nagyobb világosság okáért, az általam már használt kifejezéseket. A felelősségről szóló törvény nem lehet oly szabatos sem oly részletes, mint a köztörvények. Ez political törvény, melynek természete s alkalmazásában van valami discretionális. Miből következik, hogy a felelősség alkalmazása azoktól különböző szabályokat és szertartásokat követel, melyek elégségesek midőn a törvények szava mindent elrendezhet s előre láthat.

A háboru rossz vezetése, valamint törvényességének hibás fölfogása, rossz pénzügyi kezelése, vagy bármely hiányos alkalmazása a törvényes hatalomnak, eredhet tévedés, tehetlenség, s gyengeségből mely vétkes szándékot nem föltételez. Szükséges tehát hogy a bíróság, melynek ezen bonyolo-

dott kérdések fölött kell itélni, a vádlottaknak, szerkezeete által, azon biztosítékot adja, hogy többé kevésbé önkényes hatalmát nem csak a tények de az indokok méltányos érvényesítésére használandja föl. Szükséges hogy a bírák állása, jelleme, érdeke ezen biztosítékot megalapítsa; hogy elég tág kör legyen engedve nékik; végre hogy az általok hozandó büntetések igen mérsékeltek legyenek.

Elmondtam másutt, hogy valahányszor a kérdéseknek erkölcsi oldala van s bonyolodott természetűek, az eskütszék általi biráskodás okvetlenül szükséges. Megmutattam hogy nem létezik más eszköz, melynél fogva az alárendelt ügynökök engedelmissége vagy engedetlensége, az egyéni szabadság és jog elleni bántalmaknál helyesen méltányoltathassék. A ministerek fölötti biráskodáshoz, még nehezebb kérdéseknél, s melyek fölött a positiv törvény még kevésbé rendelkezhetik szabatosan, annyival inkább szükséges oly intézkedés mely az eskütszék előnyeiben osztozik. Azonban egyszerű esküttek elégtelenek volnának, midőn oly felelősség jön kérdésbe mely a legnagyobb politikai föladatakra, s a nemzet legroppantabb s legtitkosb érdekeire terjed ki.

E nemzet képviselői, hivatva a közjavak használatára fölött örködni, s többé kevésbé beavatva az eszközlések részleteibe, mert a ministerek akkor tartoznak nékik róluk számadással, midőn azok befejezvék, elsők látszanak képeseknek lenni, hogy elhatározzák, ha e ministerek helyeslést vagy kárhoztatást, bocsánatot vagy büntetést érdemle-

nek-e. De a nemzet képviselői, határozott időre választva, és érezve a szükségét hogy megbizóiknak tessenek, mindig magokon viselik természetét népi eredetők s helyzetőknek, mely a kiszabott idővel kéteessé válik. E helyzet őket kettős függésbe teszi, a népszerűség és a kedvezéstől. Továbbá ők arra is hivatvák hogy gyakran mint a ministerek vágytársai mutatkozzanak, s már csak azért is mivel azok vádlói lehetnek, nem lehetnek egyszersmind bírái. Ezen fontos ügy elvégzését oly hatalomra kell bízni, melynek részrehajlatlansága jobban van biztosítva.

A ministerek kereset alá vétele valóban a végrehajtó és a néphatalom közötti per. Szükség tehát annak elintézése végett oly bírósághoz folyamodni, melynek mind a néptől mind a kormánytól különböző érdeke van, s a mely, mind a mellett, más érdek által mind a kormány mind a néppel egyesítetik.

A peer-ség egyesíti e két föltételt. Kiváltságai elválasztják a néptől azon tagokat melyekre az ruházva van. Ok nem térnek többé a közállapotba vissza. Tehát a néptől különböző érdekek van. De a peerek száma mindig gátolja, hogy többségek részesüljön a kormányban, e többségnek, e viszonyban, a kormánytól különböző érdeke van. Ugyanakkor a peerek érdekelve vannak a nép szabadságában, mert ha a nép szabadsága megsemmisítenék, a peerek szabadsága és méltósága is eltűnnék. Szintén ugy érdeklí őket a kormány fenntartása is, mert ha a kormány fölforgattatik, vele együtt az ő institutiójok is elmerülne.

A peerek kamrája tehát, azon függetlenség és neutralitás által mely jellemzi, illetékes bírása a ministereknek mind azon bünöknél, melyek a felelősség körébe tartoznak.

Íme véleményem szerint az első s eléggé megóvó biztosíték az önkény azon neme ellenében, melytől a ministereknek félni kellene. Az ő magokviselete fölötti biráskodásra meghívott emberek mentek azon szenvedélyektől, melyek vádlóikat vezetik. Oly állomásra helyezve, mely természetileg fentartói szellemet lehel embereibe, neveltetésük által az ország nagy érdekei ismertetére képezve, s hivatásuknál fogva a kormányzás titkai nagyobb részébe avatva, társadalmi állásuktól egyszersmind oly jellemi komolyságot nyernek, mely nékiek érett vizsgálatot parancsol, és oly erkölcsi szelidséget, mely midőn őket engedékenységre elnézésre bírja, a positiv törvényt a méltanyossággal gyengéd aggodalmaival pótolja.

IX. Fejezet.

A ministerek kereset alá vételéről s a tárgyalás nyilvánosságáról.

Először akartam a bírásról szólni, hogy minden nyugtalanságot lecsillapítsak: szóljunk jelenleg a vádlókról.

E vádlók, mint fentebb mondám, nem lehetnek másutt mint a képviselők gyűlésében. Egy magánosnak sincs a kormányi ügyek fölött azon tényismerete mely szükséges annak elhatározásához, ha egy minister kereset alá vonandó-e? Egy magánosnak sincs eléggé érdekében, hogy a veszélyekkel szembeszáljon, s magát a minister bevádolásától elválaszthatlan bajoknak kitegye, midőn az csak a közönség irányában vétkezett. Midőn egyén ellenében bűnös, megmutattam, hogy az előtt nyitva kell állani a folyamodhatásnak a rendes törvényszékekhez. De akkor nem a felelősség forog fen.

A nemzet képviselőinek tulajdonitván a felelős ministerek bevádlását kizárólagosan, mind a mellett nem akarom az egyéni kérelmek alakjában szerkesztett bevádolásokat elvetni. Minden honfinak van joga a nép megbizottjai előtt fölfedezni azon kormányi tetteket vagy intézkedéseket, melyek nékie kárhozatosaknak látszanak. Egyedül a király sérthetlen azon szent állomáson melyet elfoglal. Mint a társadalmi cselekvény fenséges igazgatója, ő magától soha nem tesz semmit. De az egyének vádjai a ministerek ellen, oly tárgyokban melyek a felelősség alá tartoznak, csak akkor veszik magokra a törvényesség jellemét midőn, a képviselő gyűlés által megvizsgálva, ez által helyeseltetnek.

Ezen gyűléshez tartozik tehát annak eldöntése, mikor kell a vádot egy minister ellen intézni. De ezen fontos tanácskozásba be kell-e ereszteni a közönséget?

Ezen nyilvánosság ellen három látszólagos ellenvetés hozatik föl. Ez által, azt mondják, az ország

titkai egy oktan szónok hatalmába adatnak. A ministerek becsülete merész bevádlások által veszélyeztetik. Végre, e vádak, még midőn valótlanoknak bizonyíthatnak is be, a közvéleményt nem kevésbé rázzák meg veszélyesen.

Az állam titkai nincsenek oly nagy számban, mikép azt a szemfényvesztők állítani szeretik, vagy mint azt a tudatlanság hinni kész. A titok, némely ritka és pillanatnyi körülményeken kívül nem igen okvetlenül szükséges, például némely hadi vállalatnál, vagy zavaros korszakban valamely elhatározó szövetségnél. Minden más esetben, a kormány csak azért akarja a titkot, hogy ellenmondás nélkül cselekedhessék; és legtöbbször, a tett után, sajnálja az ellenmondást mely fölvilágosította volna.

De azon esetekben, hol a titok valóban szükséges, a felelősség alá tartozó kérdések nincsenek oda irányozva, hogy azt elárulják; mert azok csak akkor vitattatnak meg, miután a tárgy melyből származtak, köztudomásra jutott.

A béke és háború joga, a katonai működések vezetése, az alkudozások, a szerződések megkötése, a végrehajtó hatalomhoz tartoznak. Csak mikor a háború megkezdett, akkor lehet a ministereket felelősekké tenni a háboru törvényességéért; *) csak

---

*) Tudom közöttünk, kik az alkotmányzó gyűlés óta a szabad vitatkozás eszméjét egészen elvesztettük, s kik a független kisebbséget úgy tekintjük mint lázadók egyletét, a háboru törvényesség vezetésének megvizsgálása, igen fölizgatónak látszand. A nemzet tüze s bátorsága csökkentetik, így szölandnak a félénk, és az ellenség követeléseivel neveltetnek a sze-

miután egy expeditio megtörtént, akkor lehet róla számat kérni a ministerektől; csak egyezés megkötése után lehet annak tartalmát megvizsgálni.

A vitatkozások tehát csak már ismert kérdések fölött támadnak. Nem árulnak el semmi ténnyt. Csupán köztudomásu tényeket állitnak uj vizsgálat alá.

Mi a ministerek becsületét illeti, az koránsem kívánja hogy az ellenök szándékolt vádolások titokba burkoltassanak, sőt parancsolólag követeli, hogy a vizsgálat nyilvánosan történjék. A titokban igazolt minister, soha nincs teljesen igazolva. A vádak nem lehet ignorálni. Az indulat mely azokat sugalja, a vádlót elkerülhetlenül oda viszi, hogy azokat nyilvánítsa. De így határozatlan kifejezésekben nyilvánítva, oly fontossággal jelennek meg, minőbe a szenvedély azokat burkolni törekszik. Az igazságnak nem engedtetik megczáfolásuk. Ti nem fogjátok meggátolni hogy a vádló ne beszéljen, csak azt gátoljátok meg, hogy nékie meg ne feleltessék. A minister ellenségei hasznukra fordítják azon fátyolt mely a valót fedi, hogy a valótlant elhitesék. Egy nyilvános és teljes magyarázat, melyben a nemzet organumai az egész nemzetet fölvilágosítják

---

rint, a mint a háboru oka vagy vezetése rosztaltatik. Mind a mellett Anglia megmutatta, hogy egy nemzet nem hagyja abba azért védelméről gondoskodni, mert kutatja az okokat melyek azt szükségessé tették; és bizonynyal igen üdvös lett volna Franciaországnak, ha képviselői megvizsgálhatták vala a spanyol vagy orosz háboru törvényességét, midőn seregeink még Madridban vagy Moskauban voltak.

a vádlott minister maga viselete fölött, talán mind azok mérsékletét, mind ennek ártatlanságát bebizonyítják. A titkos tárgyalás függőben tartja fölötté a vádat mely csak titkos vizsgálat által háritatott el, és azokat az egyetértés a gyengeség, vagy a büntárs színében mutatja.

¶ 4. Ugyanezen okoskodások alkalmazhatók a közvélemény azon rázkodtatására, melynek gerjesztésétől ti féltetek. Egy hatalmas embert nem vádolhatni be anélkül, hogy e közvélemény föl ne ébresztessék, és a kandiság mozgásba ne jöjjön. Ezeket kikerülni lehetlen. A mi szükséges, az abból áll, hogy az egyik meggyőződést nyerjen, s ez nem eszközölhető máskép, ha csak a másik ki nem elégítetik.

A veszély nem háritatik el az által, hogy szeméink előtt elfedetik. Sőt ellenkezőleg, a setétség még nagyítja, mellyel környezik. A tárgyak nagyobbá lesznek az éj keblében. A homályban minden ellenségesnek s oriásinak látszik.

Tényleges helyzetünk föl nem fogása okozza, hogy mi magunkat meggondolatlan szónoklatok s alaptalan vádokkal rémitjük. Ezen dolgok elhasználják magokat, hitelöket elvesztik, és végre megszűnnek a bíráló és kárhóztató közvélemény hatása alatt. Ezek csak a zsarnokság vagy demagogismus alatt veszélyesek, melyeknek nincs alkotmányos ellensülya: a zsarnokság alatt, mert az ő akarata ellenére kerengvén, mind annak kedvezésében részesülnek, mik vele ellenkeznek; a demagogismusban pedig, mert minden hatalom egyesítve s összezavarva lévén mint a zsarnokság alatt,

ki azt kezébe keríti, elnyomva szónoklatával a sokaságot, korlátlan ur lesz. Ez a despotismus más név alatt. De midőn a kormányhatalmak sulygyenben tartatnak, s egyik a másikat korlátozza, a szónak nincs ezen gyors és mérsékletlen befolyása.

Vannak Angolhonban is, a követek kamrájában declamatorok s zavargó emberek. S mi törté-
nik? Ők szónokolnak; de meg nem hallgattatnak, és ők elnémulnak. Az érdek, mely egy gyűlést saját méltóságához csatol, megtanítja, tagjait korlátozni, anélkül hogy szavukat elnyomná. A közön-
ség is kifejlődik a dühös izgatások és alaptalan vád-
dok megbíráhatásához. Hadd nevelje az önmagát. Szükséges hogy azt maga tegye. Azt félbeszakasz-
tani, annyi mint hátráltatni. Öröködjetek, ha mulhat-
lanul szükségesnek tartjátok, a közvetlen követke-
mények fölött. Vegye a törvény a zavaroknak ele-
jét: de, mondjátok meg jól, hogy nyilvánosság a legcsalhatlanabb szer azoknak elejét venni. Ez vonja
részetekre a nemzeti többséget, melyet különben elnyomnotok vagy ostromolnotok kellene. E több-
ség pártol benneteket. Szövetséges segédtek az ész,
hanem hogy e hatalmas szövetségesre szert tegye-
tek, nem kell tudatlanságban tartani, sőt szükséges fölvilágosítani.

Akartok-e bizonyosak lenni egy nép nyu-
galmáról? ha igen, úgy mondjátok el nékie mind
azt érdekei fölött, mit nékie elmondhattok. Minél
többet tudand róla, annál józanabban és higgadtab-
ban ítélendi meg. Fél attól mi előtte titkoltatik, és
félelmével fölháborítja önmagát.

X. Fejezet.

A per folyamáról.

Miután egy gyűlés megvizsgált, megvitattott vagy elfogadott egy minister ellen valamely vádat, természetesnek látszik, hogy ezen gyűlésre kell bízni azon ügy folytatását, melyet bárkinél jobban kell ismernie. Mind a mellett több követeink 1814-ben azt indítványozták, hogy a pernek folytatása vagy egy a király által kinevezendő elmozdithatlan magistratusra bizassék, melynek ez legyen egyedüli hivatása, vagy pedig a királyi ügyviselőkre, kik akármely mód szerint, a különféle törvényszékek biráiból választassanak.

Ezen utolsó indítvány, úgy látszik nekem, nem képes a legkisebb vizsgálatot kiállani. Mikép leheszen a végrehajtó hatalomtól függő s önkény szerint elbocsátható személyekre bízni a kötelességet, hogy azok ellen pert folytassanak, kiknek kezei közé a végrehajtóhatalom letéttetett, kiknek ezen emberek kineveztetésüket köszönhetik, s kik ismét sorsuk urává lehetnek?

Az élethosszan tartó főügyvédség, melynek alkotása követeltetik, nem bir ugyanezen helytelenségekkel. De nem hasonlít-e azon állodalmi inquisitorokhoz, a kémkedés és rémület eszközihez, némely zsarnok aristocratiákban? Nem látjátok-e

ezen főprocuratort, függetlennek mind a fejedelem mind a néptől? Elöttem még tétlensége is riasztónak látszik. Ő vigyáz a ministerekre csendesen, mint egy látatlan ellenség. Ő nem birhat nyomaték-kal, kivéven ha zordon hivatala gyakorlatára alkalmat keres. Mozdulatlanul állva azon magános körben, melybe helyeztéték, rajta valami rejtélyes és ellenséges van.

Ezen institutio nálunk kétségkívül enyhülni fogna, mert szokásainkkal s a monarchicus szellemmel ellenkező. De épen azért nem enyhülne-e feltétebb, s csak hamar nem lenne-e illusorius? Körülbelől a ministerek rangjára emelve, a főprocurator velök oly viszonyt kötne, mely a társadalom bizonyos állapotában, reá szentebb kötelességeket róna, mint helyzeté hivatása: a közvélemény sokkal szigorúbban kárhoytatná, ha buzgón üldözne egy ministert, kit bizalmánál fogva alkalma volt kiismerni, mintsem ha a nemzet ügyét árulná el; s a folygyelöböl rövid időn csak szövetséges, csak pártfogó, s néha büntárs válnék.

Azt fogják-e erre felelni, hogy azon gyűlés, mely egy minister megperlését elhatározná, örködnék a főügyvéd magaviselete fölött, és nem türne sem kiméletet sem elhanyagolást? De az ember csak azt végzi el jól, mit önként cselekszik, s alatomos ellenkezése könnyen kijátsza az ennek elháritására szánt elővigyázatot. Azonban föltéve hogy a főügyvéd buzgó és bátor, valjon a minister vádló elismerik-e ezen bátorságot és méltányolják-e buzgóságát? Nem halljátok-e a gyűlés panaszait? Nem látjátok-e mint oszlik meg a vád a minister és a

tisztviselő között, ki perét lassan és gyengén folytatja? Nem fogják-e vádlói állítani, hogy nem használta föl minden fegyvereiket, hogy nem védte ügyöket? Nem tulajdonítandják-e az ítéletet, mely a perbe fogottat fölmenti, azon szövetségesnek kit akaratuk ellenére adtatok nékiek?

Ez még nem minden. Én mástól félek. A mennyire gyanús előttem, midőn a gyűlés vádol egy ministert, azon köz tisztviselő tevékenysége ki a per folytatásával van megbizva, annyira rettegem dühét, ha a király a vádló; tudniillik az új minisztereket, kik mint vádlók lépnek fel. Önök azt hiszik, hogy biztosítékot adnak a vádlottnak, midőn fölperesül oly egyént állítanak ellene, ki a vádlásban részes nem volt. De a szolgálásnak szinte úgy meg van dühe, mint a gyűlöletnek. A kárhoztatott ministerek között hányat látunk, kik utódaik kívánatára íteltettek el! A szenvedély nem képtelen nemes-lelkűségre, s én inkább szeretek egy szenvedélyes gyűlést, mintsem egy magános tisztviselőt, kinek lelke ezerféle számítások előtt megnyilhat, s ezer remények által elcsábíthatja magát.

Végre, a felelősségből eredő ügyek, inkább politikaiak, mintsem biróiak lévén, a képviselő gyűlések tagjai sokkal alkalmasbak ily nemű perek vezetésére, mint a törvényszékek tagjai, kik a diplomatikái ismeretek, katonai számítások, s pénzügyi operatiókban járatlanok, Európa állapotát tökéletlenül ismerik, kik nem tanultak a positiv törvényeknél egyebet, és megszokott kötelességök által szoríttatnak a holt betűnél semmi mást tekintetbe nem venni, s csak annak szigorú alkalmazására te-

kinteni. A törvénytudománynak szörszálhasogató szellemét, melyet a királyi ügyvédek, vagy az egész életére választott főügyvéd ezen nagyszerű perbe vegyitenének, én ellentétben látom lenni ezen kérdések természetével, melyeket nemzeti s néha még európai szempontból is kell tekintetbe venni, s melyek fölött a peereknek kell, mint legfőbb eskütt-biráknak ítélni, belátásuk, méltóságuk s lelkiisméretük szerint.

Kövessük mindenkor a természetes utat, tetesük mindenkivel azt, mi az ő teendője. Így nem a vádlóktól kell várni a részrehajlatlanságot, hanem a bíraktól. Vegyetek el a vádolt ministerek ellenségeitől minden ürügyet kétségeskedni ügyök tárgyalása módja fölött. Fejtsék ki ők egész tevékenységeket: hallassák egész ékesszóllásukat, s használják föl minden eszközeiket. Ha megbuknak veszteségek annál inkább kétségbe vehetlen. Ily eljárás mellett minden világosabb, őszintébb s nemesebb leendő; a bűnnek, ha létezik, kevesebb eredménye lesz; az ártatlanság a küzdelemből nagyobb fényben jön ki, a meggyőződés teljesebb, a vélemény nyugodtabb lesz.

XI. Fejezet.

A ministerek ellen hozandó büntetésekről.

A felelősségről szóló törvények természete magával hozza annak szükségét, hogy a bírák fölruháztassanak a joggal, miszerint a büntetést alkal-

mazhassák és még választhassák is. Azon bűnök vagy hibák, melyek ezen törvényeknek tárgyai, egy tényből, vagy positiv tények sorából nem állanak, melyek mindegyike által egy szabatos törvényt lehetne indokolni; mert oly árnyéklatok, melyeket szóval meghatározni nem lehet, s melyeket a törvény annyival kevésbé jelelhet ki, jönnek terhelő vagy könnyítőleg ezen bűnöknél tekintetbe. Egyedül a peerek lelkiismerete bírja ezen árnyéklatoknak, s ezen lelkiismeretnek szabadságában kell állani, ugy a büntetés, mint a bűn fölött ítélni.

A törvény legfőlebb azt határozza meg, minő büntetések közül választhasson a peerek kamrája. A büntetéseknek csupán három nemét engedhetni meg, a halált, a száműzetést és a fogságot. Ezeket nem kell semmi terhelő körülménnyel kísérni, sem gyalázat eszméjét hozzájuk kötni.

A becstelenítő büntetések egyáltalában károsak, s annyival inkább bántók, midőn oly férfiakat érnek, kiket a világ kitünő helyzetben szemlélt. Mindannyiszor, midőn a törvény magának igényli a becsület vagy gyalázat kiosztását, a közvélemény térért sérti ügyetlenül, s ez kész felsőbbségét visszakövetelni. Ebből oly tusa származik, mely mindenkor a törvénynek szolgál kárára. Ezen surlódás kiváltképen elő áll, midőn politikai vétkekről van szó, melyek fölött a vélemények szükségkép megoszlanak. Meggyöngítetik az ember erkölcsi érzete, midőn a felsőbbség nevében parancsoltatik nékie a tisztelet vagy megvetés. Ezen szemérmes és kényes érzet megtöretik a neki irányzott erőszak

által, s következménye az, hogy végre a nép nem tudja mi a tisztelet vagy mi a megvetés.

Becstelenítő büntetést irányozni, ha csak távolról is, azon férfiak ellen, kiket hasznos, az ő hivataluk ideje alatt, tekintettel s tisztelettel körül venni, azokat némileg előre lealázza. Oly minister szemlélete, ki meggyalázó büntetésnek van kitéve, már akkor lealjasitná a nép lelkében, midőn még hatalomban van.

Végre, az emberinem különben is nagy hajlammal bir lábbal tiporni a megdőlt nagyságot. Őrizkedjünk ezen indulatot neki bátorítani. Mit a minister megbukta után a bűn gyűlöletének neveznének, nem volna legtöbbször egyéb, mint hátra maradt irigység vagy gyűlölet a szerencsétlen iránt.

Midőn egy minister elmarasztatott, akár kiállotta az ítéletileg reá kimondott büntetést, akár kegyelmet kapott a fejedelemtől, minden esetre biztosítani kell jövődjére mind azon különféle üldözések ellen, melyeket a győztes párt különféle ürügyek alatt a legyőzött ellen kezd. Azon párt faggató bánásmódja igazolására, tulságos félelmet tett. Jól tudja ugyan, hogy félelme alaptalan, s hogy igen nagy megtisztelése volna az ily embernek, föltenni mintha oly forrón ragaszkodnék az elvesztett hatalomhoz. Azonban a gyűlölet a kislelkűség köpenye alá rejtezik, s hogy annál szemtelenebbül dühösködhessék a védtelen egyén ellen; azt a rettegés tárgyául mutatja föl. Én azt akarnám, hogy a törvény minden ily utólagos szigorúság ellen legyőzhetlen akadályokat gördítene, s hogy miután a bűnöst elérte, azt védelme alá fogadná. Akarnám, hogy el-

rendeltetnék, miszerint, kiállván büntetését, egy ministert se lehessen számüzni, letartóztatni, se lakhelyétől eltávolítani. En gyalázatosbat nem ismerek, mint ezen hosszú időre terjedő proscriptiókat. Ezek vagy megbotránkoztatják a népeket, vagy megrontják. Es kiengesztelnek az áldozattal minden egy kissé magasb elméket. Azon minister, kinek megbüntetésén a közvélemény tapsolt volna, a közsajnálát tárgya leszen, midőn a törvényes büntetést az önkény még sulyosbitja.

XII. Fejezet.

A királynak adott kegyelmezési jog korlátozható-e, midőn elmarasztalt ministerekről van szó?

A megelőző fejezetben föltevém, hogy a király megkegyelmezhet ministereinek, midőn mint bűnösök elítéltetnek. Némelyek helyteleníték ezen előjog fentartását az ő teljes terjedelmében, ezen ritka és fontos körülményre nézve. Azonban minden korlát, mely ezen a királyságtól elválaszthatlan jognak kitűzetnék, alkotmányunkat sértené, mert constitúciónk azt minden megszorítás nélkül szentesité. Minden ily nemű korlátozás, az alkotmányos monarchia lényegét rontaná le; mert ily fejedelemségben, hogy az angol kifejezéssel éljek, a királynak kell lenni minden kegyelem, valamint minden becsület forrásának.

A király, azt fogják erre mondani, vétkes tetteket parancsolhat ministereinek, s aztán fölmentheti őket. Azért a büntetlenség biztosítása csak arra való, hogy a szolgálalkü ministerek buzgalma, s a nagyravágyók merészsége vérszemet kapjon.

Hogy ezen ellenvetést megítélhessük, vissza kell menni az alkotmányos monarchia első elvéhez, tudniillik a sérthetlenség föltételezi, hogy a fejedelem rosztat nem tehet. Világos, hogy ezen hypothesis törvényes fictio, mely a thronra helyezett egyént, az emberi szenvedélyek s gyengeségektől mentté nem teszi. Azonban érezték, hogy ezen legalis fictio szükséges volt, még a rend és szabadság érdekében is, mert e nélkül örökös zavar s háboru volna a fejedelem és a pártok között. Azért tiszteletben kell tartani ezen fictiót az ő teljes terjedelmében. Ha csak egy pillanatra mellőzitek, mind azon veszélyekbe vissza estek, melyeket kikerülni törekedtek. Pedig elmellőzitek, midőn a fejedelem előjogait megszorítjátok, az ő szándékai miatt; mert ez annyi, mintha megengednétek, hogy szándékait gyanusítani lehet. Így tehát megengeditek, hogy ő a rosztat akarhatja, s következőleg véghez is viheti. De ez által lerontottátok a hypothesis, melyen sérthetlensége a közvéleményben alapszik. És az alkotmányos monarchia elve meg van támadva. Ezen elv szerint, a kormány tetteinél a ministereken kívül senkire nem kell nézni; ők azért vannak, hogy feleljenek érettök. A fejedelem egy külön s szent körben van; szemeitek s gyanúitoknak nem kell őt soha elérni. Nékie nincsenek szándékai, gyengeségei, czimboráskodásai a ministerekkel, mert ő nem em-

ber, *) ő egy neutralis és abstract hatalom, s a viszályok fergetegein fölül áll.

Ha ezen alkotmányos szempontot, melyből én e kérdést tekintem, metaphysicával vádoljátok, örömet leszálok a gyakorlati alkalmazás és erkölcsiség terére, s azt állítom, hogy a királyt az elítélt ministerek megkegyelmezése jogától megfosztani, szinte helytelen volna, és pedig annyival inkább, minél alaposabb lenne azon indok, melynél fogva előjoga korlátoltatnék.

Megtörténhetik az életben, hogy a király, elcsábítva a határtalan hatalom szeretetétől, a ministereket vétkes lépésekre buzdítja, az ország alkotmánya ellen. E lépések fölfedeztetnek; a vétkesek bevádoltatnak, elítéltetnek. Mit tesztek ti ekkor, elvitatván a király jogát, miszerint föltartóztassa a pallost, mely titkos akarata eszközeire lecsapni kész, s őt kényszerítvén azok büntetését jóváhagyni? Ez által őt politikai kötelességei, s az ezeknél sokkal szentebb háladatosság s szeretet kötelességei közé helyezitek. Mert a törvénytelen buzgalom még is buzgalom, s az ember a tapasztalt ragaszkodást háladatlanság nélkül nem büntetheti. Így őt gyávaságra s árulásra kényszerítitek; kiteszitek lelkiismerete furdalásainak; leala-

---

*) A despotismus hívei is azt mondták, hogy a király nem ember, de ők ebből azt következtették, hogy mindent tehet, s hogy akarata törvény helyett szolgál. Én azt mondom, hogy az alkotmányos király nem ember; és pedig azért, mert csupán ministerei cselekednek, s ezek semmit sem tehetnek másképp, mint a törvények szerint.

csonyitjátok saját szemeiben, s megfosztjátok tekintélyétől a nép előtt. Ezt tették az Angolok, midőn I. Károlyt kötelezték Strafford kivégeztetését aláírni, s a lealacsonyított királyi hatalom csak hamar lerontatott.

Ha mind a monarchiát, mind a szabadságot fenakarjátok tartani, küzdjete bátran a ministerek ellen eltávolításuk végett: de a királyban kiméjletek az embert, tiszteletben tartván a fejedelmet. Becsüljétek meg benne a sziv érzelmeit, mert a sziv érzelmei mindenkor megbecsülendők. Ne gyanúsítatok őt oly hibákért, melyeket a constitutio beszámítani nem rendel. Különösen ne kényszerítsétek azok helyrehozására oly szigorúság által, mely a vakonhű szolgák ellen intézve, bünné válnék.

Es jegyezzétek meg, ha mi nemzet vagyunk, ha nekünk szabad választásunk van, ugy ezen hibák nem veszélyesek. A ministerek, büntetlenül maradván, azért nem kevésbé lesznek lefegyverezve. Használja a fejedelem részökre előjogát, a kegyelem meg van engedve, de a bün meg lévén ismerve, a kormány kiesik a bünös kezéből; mert sem az ország kormányzását nem folytathatja a vádló többséggel, sem pedig új választások által új többséget magának nem teremthet, mert ezen választásoknál, a köz vélemény vissza helyezné az országgyűlésbe a vádló többséget.

Ha pedig nem vagyunk nemzet, ha nem tudunk szabad választásokat eszközölni, ugy minden elővigyázatunk hijába való. Ugy nem fognánk soha alkalmazni azon alkotmányos eszközöket, melyeket készitünk. Győzelmet vivhatnánk ugyan ki, iszonyatos

időkben, vad erőszakoskodás által; de nem fogunk ellenörkődni a ministerek fölött, nem támasztunk ellenök vádpert, és nem ítélendünk róluk soha. Csak azért gyüvendünk össze, hogy számüzzük őket, miután megbuktak.

XIII. Fejezet.

Az előadott intézkedések eredménye, a felelősség sikerére nézve.

Az előadott intézkedésekből együttvéve, következik, hogy a ministerek sokszor fognak vádoltatni, néha megpereltetni, de elítéltetni igen ritkán, megbüntettetni csaknem soha.

Ezen eredmény, az első tekintetre, elégtelennek látszhatik oly embereknek, kik azt vélik, hogy a ministerek vétkeiért, úgy mint az egyénekéért, a positiv és szigoru büntetés teljesen igazságos és általában szükséges.

Én nem osztom e véleményt.

A felelősségnek, nézetem szerint, mindenek fölött két czélt kell elérni; először, hogy a vétkes ministertől a hatalom elvétessék, másodsor, hogy a nemzetben, — képviselői ébersége, vitatkozásaik nyilvánossága, s a sajtószabadság gyakorlata által, alkalmazva minden ministeri cselekvények megvizsgálására, — fentartassék az örököségi szellem, az ország alkotmánya épségben tartásának megszkott érdeke, a közügyekbeni folytonos részvét, egy szóval a politikai életnek lelkes érzelme.

Nem az tehát a föladat, a felelősségre nézve, mint a közönséges körülményeknél, hogy gondoskodva legyen, miszerint az ártatlanság soha meg ne támadtassék, és a bűn soha büntetlenül ne maradjon. Ily természetű kérdéseknél, a bűn és ártatlanság ritkán teljesen világos. A mi szükséges, az abból áll, hogy a ministerek magokviselete könnyen szigoru vizsgálat alá vétethessék, s hogy egyszermind több eszközök hagyassanak meg kezökben, miszerint a vizsgálat eredményét magoktól elháríthassák, ha vétkök, bebizonyítván, nem oly gyűlöletes, hogy semmi kegyelemre nem méltó, nem csak a positiv törvények szerint, hanem az általános lelkiismeret s méltánylat szemében is, mely sokkal engedékenyebb, mint az irott törvény.

Ezen szelidség a felelősség gyakorlati alkalmazásában szükséges és igazságos következménye azon elvnek, melyen egész elmélete alapszik.

Előadtam, hogy az önkénytől bizonyos mértékben soha nem ment; pedig az önkény minden körülmények között igen káros; ha az egyszerű polgárt érné, semmi nem volna képes törvényesíteni. A polgárok szerződése a társadalommal világos és meghatározott. Azok megígérték hogy ennek törvényeit megtartják, ez pedig megígérte, hogy azokat tudtokra fogja adni. Ha azok kötelezettségökhez hűvek maradnak, ez tőlök többet nem követelhet. Azoknak joguk van világosan tudni, mi leszen tetteik következménye, azért mindegyiket külön kell venni s egy szabatos törvény szerint itélni.

A ministerek a hatalommal egy más szerződésre léptek. Ők a dicsőség, a hatalom vagy javadalom reményében, önkényt elfogadtak, oly nagy kiterjedt-

ségü és bonyodalmas működést, mely egy összefüggő s föloszthatlan egésznek képez. Ministeri cselekvé-nyek közül egyet sem lehet külön választani. Tehát abban egyeztek meg, hogy magaviseletök egészben fog megítéltetni. De épen ez az, mit semmi szabatos törvény nem tehet. Innét van a discretio szerinti hatalom, mely fölöttük gyakorlandó.

Azonban szigoruan méltányos, s a társadalom szoros kötelessége, e hatalom gyakorlatával mind azon szelidséget s enyhítést összekötni, mely az ország biztosságával megfér. Innen ezen külön ítélőszék, oly módon szerkesztve, hogy tagjai minden népszerű szenvedélyektől mentek legyenek. Innen az ezen törvényszéknek adott tehetség, hogy csak lelkiismeretét követheti ítéleteiben, s hogy a büntetést választhatja s enyhítheti. Innen végre a király kegyelméhezi folyamodhatás, mely ugyan minden alattvalóinak biztosítva van, de a mely mindeneknél jobban kedvez a ministereknek, sajátlagos helyzetök és személyes viszonyaik következtében.

Igen, a ministerek ritkán fognak megbüntet-teni. De ha az alkotmány szabad, s ha a nemzet erélyes, mi szükség a minister megbüntetése, midőn ünnepélyes ítélet által sujtva, vissza tér a köz-nép osztályába, tehetlenebbül, mint az utolsó polgár, mert a kárhoztatás kíséri és üldözi? Azért a sza-badság nem kevésbé ovatik meg az ő megtámadá-saiktól; a közszellem nem kevésbé kap egészszéges rázkódtatást, mely föléleszti s megtisztítja; a társo-dalmi erkölcs nem kevésbé nyer fényes elégtételt, a sorompói elé idézett s ítélete által kárhoztatott ha-talom fölött.

Igy Hastings nem büntettetett meg: de India ezen elnyomója térden állva jelent meg a felsőház előtt, és Fox, Sheridan s Burke szózata, ezen a sokáig lábbal tiport emberiség megboszulója, fölkelté az angol nép lelkében a nagylelkűség indulatát s az igazság érzelmét, s kényszeríté a kereskedelmi számitást, elföldni kapzsiságát, és erőszakolásait félben szakasztani.

Lord Melville nem büntettetett meg, és én nem akarom vitatni ártatlanságát. Azonben egy az ügyesség gyakorlatában s a speculatiói jártasságban megvénült férfit példája, ki még is minden ügyessége daczára vádoltatott, és számos támaszai daczára perbe fogatott, emlékeztette azokat, kik ugyan azon pályán utódai lettek, hogy hasznos a haszonnemlésés s hogy biztosság csak a becsületességben van.

Lord North még nem is vőtetett vádper alá, hanem vádperrel fenyegettetvén, vágytársai hivatkoztak az alkotmányos szabadság elveire, és kikéltették az álladalom minden töredéke azon jogát, hogy csak a szerint terheltessék, a mint magát kötelezte.

Végre, még sokkal régebben, azon ministerek, kik Wilkes-t üldözték, csak birsággal büntettettek; azonban az ezen tárgyban folytatott per s hozott ítéletek, erősségül szolgáltak az egyéni szabadság biztosításához, és szentesítették azon axiomát, miszerint minden Angolnak háza, az ő asyuma és vároerősége.

Ilyenek a felelőség hasznai, és nem holmi le-tartóztatások és büntetések.

Egy embernek halála vagy csak fogsága sem

volt soha szükséges a nemzet üdvéhez ; mert az üdvnek a népben magában kell lennie. Azon nemzet, mely egy hatalmától megfosztott minister életétől vagy szabadságától félne, nyomorult nemzet volna. Hasonlítna azon rabszolgákhoz, kik megölték urokat, félvén hogy vissza tér korbáccsal kezében.

Ha a jövőndő ministereknek például akarják a vétkesnek elítélt ministerekre a szigorúságot alkalmazni, én azt mondom, hogy az Európán keresztül viszhangozó vádpernek fájdalma, az elítélés gyalázata, a kitünő helyzettől megfosztatás, a kegyelemvesztésre bekövetkező elhagyatottság s a lelki-furdalódás által zavart magány, a nagyravágyásnak s büszkeségnek eléggé kemény büntetések, s eléggé tanulságos leczkék.

Meg kell jegyezni, hogy a ministerek iránti engedékenység a felelősség tárgyában, épen nem compromittálja az egyének jogait és biztosságát: mert azon vétkek, melyek ezen jogokat sértik s ezen biztosságot támadják meg, a tulajdonképi felelősség körén kívül esnek. A minister csalódhatik itéletében egy háboru törvényessége vagy hasznosága fölött ; csalódhatik valamely engedély szükséges voltán, egy békekötésben ; csalódhatik egy pénzügyi operatióban. Szükséges tehát, hogy birái föl legyenek ruházva discretionális hatalommal az ő indokait mérlegelni, tudniillik a mindig bizonytalan valószínűség mértékét megítélni. De a minister nem csalódhatik, midőn egy polgár szabadságát törvénytelenül sérti. Ő tudja, hogy bünt követ el. Épen oly jól tudja, mint minden más egyén, ki hasonló

erőszak vétkébe esnék. Azért az engedékenységnak is, mely a felelősség alá eső kérdések vizsgálatánál igazságos, meg kell szünni, midőn törvénytelen vagy önkényes tényről van szó. Akkor a köztörvények vissza nyerik erejüket, a rendes törvényszékeknek kell itélni, a büntetések szükségkép határozottak, s alkalmazásuk betűszerinti.

Kétségkívül a király kegyelme fölmenthet a büntetés alól. Ő azt teheti ezen esetben úgy mint mindenkor. De az ő kegyelme a bűnös iránt, nem fosztja meg a sértett egyént azon kárpótlástól, melyet a törvényszékek nékie megítéltek.

Látható ezekből minő hasznos a felelősség szabatos meghatározása. Ez nekünk megengedi, a ministerek nyilvános magaviselete elleni eljárásnál, mind azon szelidséget követni, melyet a méltányosság igényel, és meghagyja a polgároknak minden biztosítékaikat a ministerek ellen, midőn a ministeri működés köréből kilépnek, s túlmennek azon hatalmon, mely az övék, hogy bitorolják azt, a mely őket nem illeti.

Trattner-Károlynál megszerezhetők a jelen
munka fordítójától:

Marc. Aurel. Antonius Elmélkedései. Ára 1 frt.

A politicalai ellenhatások (reactiok) Irta Constant
Benjamin 30 kr.

A fejedelem. Irta Machiavelli Miklós 80 kr.

